Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

HERZOG AUGUST BIBLIOTHEK

DFG

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Digitale Sammlungen

Henricus de Frimaria - msb 0111

[Erscheinungsort nicht ermittelbar], [1388]

urn:nbn:de:gbv:46:1-117261

Visual Library

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

tractatus et tabula pro propter alchimiam
et modus metiendi [illegible]

De [illegible] que [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] unde [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible]

[illegible] ab [illegible] [illegible] agit in fide octavam [illegible]

Manuscripte.
b. 111

Audi israel precepta domini
et ea in corde tuo quasi in
libro scribe et dabo tibi
terram fluentem lacte et melle.
In hiis verbis propositis sunt scilicet tria
circa divina precepta tangit. Pri
mo namque ostendit quod sunt hylari
ter audienda. Secundo quod sunt in me
moria retinenda. Tertio quod pre
dicta duo sunt eternaliter premianda
premium fruitur cui permittitur. Audi
israel precepta domini. Secundum illud
et ea in corde tuo quasi in libro scri
be. Tertium cum conectitur et dabo tibi
terram fluentem lacte et melle.
Propter primum est sciendum quod divina pre
cepta sunt libenter et hylariter au
dienda triplici ratione. Primo quia naturam
lapsam relevant et omne vulnus
peccati curant. Secundo quia hominem de
bita vita perfecte certificant. Tertio
quia mentem rationalem ad summam
perfectionem elevant. Primum patet.
natura namque humana corrupti
cacione primi parentis fuit tripli
citer peccati vulnere sauciata. Primo
quidem in rationali quia fuit
obfuscata in cognitione primi
veri. Nam primus homo ante peccatum
habuit sinceram cognitionem. Unde
philosophus sibi intelligentias aliter influ
as. Sed post peccatum non fuit tenebro
sa in tantum ut philosophus corporales

divinam cognitionem ipsam oportet
mendicare. Secundo in concupiscibili quia
fuit viciata in dilectione summi bo
ni. A pravitate enim omne dilectionis
concupiscibilis dispersa fuit et corrup
tum et contaminatum amore terreno.
Tertio in irascibili quia fuit debili
tata in detestatione mali. Nam propter
vehementiam passionum homo in statu
ne corrupte non potest ita viriliter malum
detestari sicut fecisset in statu innocen
cie. Hoc autem triplex vulnus divina pre
cepta perfectissime sanant. Nam primo
rationalem illuminant in perfecta cogni
tione primi veri. Psalmus. Preceptum domini luci
dum illuminans oculos. Secundo concupis
cibilem inflammant in perfecta dilectione
summi boni. Psalmus. Ignitum eloquium tu
um domine. Tertio irascibilem roborant
in perfecta detestatione mali quod innu
it psalmista cum dicit. Confirma me
in verbis. Unde propter dicta divina pre
cepta non solum sunt hylariter audi
enda sed et ab omnibus intime dili
genda teste psalmista qui dicit. Ideo
dilexi mandata tua super aurum
et topazion. Cuius autem triplicem
predictis tribus rationibus reddit inde
dicens propterea ad omnia mandata
tua dirigebar. In quo innuit quod homo
per divina mandata dirigitur in perfecta
dei cognitione et intima eius dilec
tione sed plus quam sub omnem viam iniq

BIBLIOTH. BREMENSIS
Biblioth. Athen. reg. Brem.
BIBLIOTH. BREMENSIS

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

odio habuit. Ostendit quod homo per eandem
gitur imperfecta detestacione mali. Est
quod precepta divina sic sanant vulnera
peccati ideo conveniunt in scriptura nomine
unguenti sanativi exprimuntur. Ecclesiastici
xxxviii. pigmentarius unguenta
conficiet sanitatis. Nam ad sanan-
dum vulnera mentis celestis
pigmentarius deus ipse in apotecam
sue divine bonitatis partem et
magisterium sue sapientie miscente con-
fecit unguentum et antidotum popti-
me sanativum. Illud de herbis nobi-
lissimis ad invicem permixtis ex divi-
na scilicet (mi)sericordia et ex eius melliflua
doctrina et ex gratia divinitus inspira-
ta. Hoc namque artificio divine sapien-
tie sunt simul permixta illud unguentum
sanativum construxit. Secundum patet. Nam
ex ipsa voce veritatis hoc ex divinorum
preceptorum observantia certissime as-
sequitur de vita beata. Ideo salva-
tor dicit Matthei xix. Si vis ad vitam
ingredi serva mandata. Ipse
ipse salvator discipulis eius doctrinam
servantibus et eius precepta adimple-
tibus premium eterne beatitudinis pol-
licetur. Luce. Ego dispono vobis
sicut pater disposuit michi regnum
ut edatis et bibatis super mensam
in regno meo. Ubi secundum Augustinum
veritas sine fine videbitur. sine fati-
gacione laudabitur et sine fastidio

amabitur. Tercium patet. Nam sum-
ma perfectio hominis attingibilis in
hac vita in simplici actu perficitur
ad quorum consummacionem divina pre-
cepta mentem racionalem ele-
vant et sublimant. Primus est
omnis terrene sollicitudinis de-
posicio et mentis ab omni re creata
perfecta denudacio ac in se ipso
omnimoda recollectio. Et patet. Oportet
enim mentem ad spiritualem profectum
consurgere volentem et ab omni sollici-
tudine terrenorum esse semotam et ab
omni re creata esse abstractam et in
se intimo totaliter recollectam
quod pulchre figuratum est in moyse
Exodi. Qui cum deberet ad deum
in montem ascendere primo fuit a
tumultu populi segregatus. Fuit
deinde eciam fratri suo aaron associa-
tus quem tamen postea dimisit
postquam cum eo partem montis ascen-
dit et ita demum solus remansit
Aaron enim interpretatur depositio
vel denudacio et significat mentem
contemplativam ab omni tumultu
seculi segregatam quod innuitur per
hoc quod moyses fuit a populo se-
gregatus. Et ab omni creatura de-
nudatam et abstractam quod
innuitur per hoc quod moyses fuit a
populo segregatus et ab ipso fratre
suo se invictus et hoc racionabiliter

2

Quia sicut aaron fuit moy
si naturali vinculo colligatus ita
spiritus per quas in intellectualem cog
nicionem deducimur sunt menti
nostre naturaliter complantate. Ex quo patet quod
intellectus noster nichil intelligit
naturaliter nisi ipsius spiritus fuerit mediacio
Unde moysi ab aaron separacio est
mentis racionalis ab omni spiritus certa
perfecta denudacio. Secundo tunc
oportet ipsam mentem contemplativam
esse in sinu intimo recollectivam. Ex
quo patet quod moyses post separacionem
sui a fratre sex diebus solitarius re
mansit ad insinuandum quod mens
ipsius in sinu intimo fuit perfecta
recollecta. Tercio autem est sui ipsius
omnimoda derelictio. Oportet enim men
tem ad contemplacionis fastigium
anhelantem seipsam deserere et vo
luntatem propriam abdicare et ipsam
divine voluntati adeo perfecte conformare
re quod in nullis suis motibus sequa
tur imperium proprii arbitrii sed in omnibus
mere dependeat ex voluntate
arbitrii divini. Qualiter autem mens
seipsam deserere debeat pulchre et sub
tiliter docet bernardus super cantica sermone
lx dicens. quod hoc fit cum mens in
effabili verbi illecta dulcedine
se quodammodo furatur et supra se
ipsam rapitur et elabitur a seipsa
ut verbo divino fruatur. quod tamen licet

aliquando expertum nulli tamen datur posse
se eloqui cum hoc sit ineffabile
ut bernardus ibidem dicit. Quarto tibi sic di
ligenti considerandum apparet quod hec emanat
a puritate cordis deifica que in unitate
sui experimentali comprobavit. In
quo quidem verbo bernardus tamen innuit quod
ad hec concurrit quod mens seipsam de
serit. Primo namque requiritur
voluntatis proprie omnimoda abdica
cio quod innuit philosophus quod mens se sibi
quodammodo furatur. Secundo requi
ritur omnis operacionis naturalis omnimoda trans
censio et rapiunt contemplacionis perfecta
suspensio quod innuit cum dicit quod
mens supra seipsam rapitur. Tercio
requiritur sui ipsius defectio sive in vo
luntatem divinam perfecta transformacio quod
innuit philosophus cum dicit mentem elabi a
seipsa ut verbo divino fruatur. Tunc enim
mens a seipsa elabitur quando sibi ipsi et omnibus
actibus apprehensive et appetitive personali
tate divine contemplacionis funditus mor
tua verbo divino fruens et omnibus aliis mor
tua existens. hec autem mors est dulcissima
quam bene probavit patriarcha iacob cum dixit
Iam letus moriar quia vidi dominum facie
ad faciem. Hec autem sui ipsius derelictio pulchre
figuratur est in moyse. Cui dixit dominus ne ac
cipiam approximaret sed calciamenta
pedis dissolveret. Exodi. Ne appropin
ques inquit huc sed solve calciamen
ta de pedibus tuis. Nam per calciamenta

Staats- und Universitäts-Bibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

que perfecte pedibus conformantur et sibi quadam
vincula ligature astringit. designatur
inclinacio naturalis qua quilibet incli
natur et reflectitur ad seipsum eius commo
dum appetendo et propriam voluntatem sequendo
que oportet hominem prius deserere si di
vine contemplacionis particeps velit esse et pro
prie dilectionis nichil aliud est quam
proprie voluntatis omnimoda abdicacio et eius
in divini beneplaciti omnimoda transformacio
Tercius actus est mentis caligine
ad divina introductio et divine purita
tis clarissima contemplacio. quod figuratiue
innuitur per hoc quod moyses quodam
raptu deifico ad divinam caliginem in
troductus ipsum deum per essenciam vidit.
ut dicit augustinus in libro de videndo deo.
et est ad paulinam. Ex hac autem visione
et gloria divini sermonis eius facies
cornuta fuit quia radiis maxime
claritatis resplenduit que tamen acu
mine visus humani tantum repercussit quod
videri non poterat in faciem moysi
respicere nisi eam prius velaret panno
superposito. Et nobile valde est
quod sola facies moysi claritate di
vina resplenduit quia cum anima per
raptum ad divinam cognicionem perducta
est sola ymagine anime racionalis
luce divine claritatis perfunditur et hoc
de primo puncto. Propter secundum est claudendum
quod precepta divina perpetue medita
cione et per devotam affectionem sunt scribenda

in corde et
intus extius in corde non valet
excusacio si quis dicat se nescire scri
bere cum numquam litteras didicerit quia scriptor huius
scripture intus in corde est ipse spiritus
sanctus intus inspirans. Penna scribens est divina
inspiracio voluntatem ad bonum excitans
Pergamenum in quo scribitur quod debet esse mun
dum et nitidum est cordis mundicia quia
in pergameno nigro et lutoso non apparet
littera legibilis nec pulchra. Incaustum huius
scripture est gracia spiritus sancti continencia vero
scripture est dilectio dei et proximi quia secundum
apostolum finis precepti est caritas. Sicut
instrumenta preciosa reconduntur in
loco secreto secreto et privato ita pre
cepta scriptura cum sit nobilissima
et utilissima debet in secreto pectoris
conservari. Ier. xxxi. Dabo legem meam
in visceribus eorum et in cordibus eorum scri
bam eam. Nec solum precepta divina
scripta sunt in corde intus sed per memo
rialem perpetuo sunt et scripta extius in
corpore ne umquam oblivione aliquando dele
antur. Sunt autem scripta in triplici parte
corporis scilicet in manibus propter decem di
gitos manuum et in pedibus propter decem
articulos pedum et in quinque sensibus propter
quinque sensus exteriores et propter quinque in
teriores. Ideo autem scripta sunt in istis tri
bus partibus ad designandum quod precepta
divina debent in nobis regulare manus
operacionum dirigere gressus affectionis
et moderare sensus et motus cogitacionis

ut vid; in o[mn]i tua op[er]ac[i]o[n]e honorem
diuinu[m] intendas. in o[mn]i tua affec[ti]one
amore[m] diuinu[m] exerceas. et in o[mn]i tua qui
sac[i]o[n]e exempla s[an]c[t]itatis p[re]tendas.
Et de hac duplici sc[ri]ptura p[otes]t intelligi
illud q[uod] scribit[ur] apoc. v. Vidi in dextera
sedentis sup[er] thronu[m] libru[m] sc[ri]ptu[m] int[us] et
for[is]. Ubi p[er] sedente[m] in th[ro]no intelligo
p[re]sencia[m] diuine maiestatis q[ue] i[n] a[n]i[m]a de-
uota delectabil[ite]r requiescat. P[ro]p[ter] q[uo]d nichil
al[iu]s desiderabili[us] appetit. Iuxta illud
delicie mee e[ss]e cu[m] filiis ho[m]i[num]. P[er] th[ro]-
nu[m] u[er]o intelligo dignitatem a[n]i[m]e
r[ati]onalis que admodu[m] throni d[icitu]r e[ss]e
clara. Quia d[e]b[e]t h[ab]ere p[re]minentis puritatem.
solida. Q[uia] d[e]b[e]t h[ab]ere p[re]minentis suar[um] in bono
diuino p[er]fectam stabilitate[m]. Sublimis et
alta p[ro]ficientis desiderii sublimac[i]o[n]e.
et p[ro]pinquitate.
diuino p[er]fectam stabilitate[m]. sublimis et
q[uia] alta p[ro]ficientis desiderii sublimac[i]o[n]e
et p[ro]p[ter] co[m]moda[m] sui a q[ua]cu[m]q[ue] p[re]sencia t[er]renor[um] e
longac[i]o[n]e[m]. In h[oc] a[utem] throno sedens
legit[ur] et tenu[it] librum in dextera manu.
q[uia] desideriu[m] a[n]i[m]e deuote semp[er] in
clinat[ur] ad amorem celestiu[m] et[er]nor[um]
q[ui] p[er] dextram intelligu[n]t[ur]. Per aut[em]
libru[m] sc[ri]ptu[m] int[us] et for[is] q[uia] p[re]cep-
ta diuina d[icitu]r scribi in a[n]i[m]a deuota i[n]-
t[us] in corde p[er] intima[m] delectac[i]o[n]e[m] et
for[is] in corp[or]e p[er] op[er]is i[m]plec[i]o[n]e[m]. Pre-
t[er]ea nota q[uod] licet ista sc[ri]ptura tam i[n]
corde q[uam] in corp[or]e ho[m]i[n]is indelebil[ite]r
scribi debeat. Tamen t[ame]n s[ed] q[uo]d q[ue]d[a]m dolor
hanc sc[ri]ptura[m] i[n] multis delent et ab-
stergu[n]t. In quibusda[m] e[ni]m aq[ua] car-

nal[is] delectac[i]o[n]is. In quibusda[m] ignis
t[em]p[or]al[is] affectio[n]is. In quibusda[m] e[ni]m ue-
tustas mu[n]dial[is] [con]u[er]sac[i]o[n]is. Pri[m]o
p[ro]p[ter] na[m] aq[ua] carnal[is] delectac[i]o[n]is i[n] q[ui]bus-
da[m] ad modu[m] diluuij inte[n]tu[m] p[re]ualu-
it q[uia] inf[id]eus et mentes p[er]fector[um]
decipit. s[i]c[ut] dicit b[ea]t[us] aug[ustinus] in lib[ro] de si[n]-
gularitate cleric[orum]. Crede michi exp[er]t[us]
loq[ui]tur uidi pestem istam deicere cedros
lybani de quor[um] lapsu no[n] mag[is] suspi-
cabar q[uam] ieronimi ul[ite]r ambrosij. Et
no[n] si diuina p[re]cepta delerant i[n] mente tu-
a delerant indelebili [con]seruari. op[ort]z
q[uo]d flux[us] carnal[is] delectac[i]o[n]is i[n] mente
tua desiccet[ur] p[er] u[er]tutu[m] calidu[m] i[n] u[er]te[m]
feruentissime scil[ice]t caritatis. Quod
pulchre figuratu[m] e[st] Exo. Ubi d[omi]n[u]s
p[er] u[er]tutem uente[m] sic desiccauit mare
rubru[m] q[uod] p[o]p[u]l[u]s isr[ae]l[i]tic[us] p[er] ipsu[m] sicco uesti-
gio p[er]transiuit. Sic ue[n]t[us] [con]plet[ur] i[n] nob[is]
qu[ando] p[er] ardore[m] caritatis o[mn]is fluxus
labilis carnal[is] uoluptatis ... in
nobis totali[ter] desiccat ...
P[rim]o est sec[un]d[u]s q[uia] iste uent[us] ...
urens legit[ur] de[ue]nire de
deserto q[uia] nu[m]q[uam] caritas p[er]fecta ho[m]i[n]is i[n]
corde accendit[ur] n[isi] p[ri]us a mu[n]danis af-
fec[ti]onib[us] totali[ter] recedat. Secu[n]du[m] p[ro]-
pter am[orem] sicut ignis materialis appositus
radici arboris tollit omne[m] eius vi-
gore[m] et uiriditatem. sic ignis q[ue]cu[m]q[ue] p[re]se-
t[er]renor[um] desiccat i[n] a[n]i[m]a o[mn]ib[us] q[ue] sec[un]d[u]m
uiriditate[m] et abstergit omnem decorem

scripture divine in ipsa ymagine rationali di
uinus inscripte. Et ideo si precepta divina et
eius voluntas in mente tua deleantur in
delebiliter consuari oportet quod ardor iste gau
dii per rorem celi et refrigerium divine gratie
temperetur. Fons enim gratie obviat ardori gau
dii prius estui temperat et tenuat talis contempla
tione. Primo namque ex eo quod gratia est quedam
emanatio lucis eterne que potest obscurare
omnem rem claritatis et per consequens appetibilitatem.
Secundo ex eo quod gratia est quidam gustus spiri
tualis emanans a fonte divine dulcedinis
qui potest obruere omnem temporalium suavitatem
ita ut cor dulcedinem in amaritudinem
convertat. quia secundum bernardum. Gustato spiritu
mente tanto dulcedine perfundit ut de
labore requiem de merore gaudium et
de contumeliis gloriam reputaret. Tertio
ex eo quod gratia est quoddam donum emanans
ab immensitate divine largitatis potest men
ti amicabiliter omnem temporalium dignitatem
ita [hole] quod illa que prius estimabat
[hole] preciosa et magna preciosa
[hole] reputet vilia et abiecta
[hole] verbum sensit apostolus cum diceret omnia
arbitratus sum ut stercora ut christum
lucrifaciam. Et inde cum omnia tem
poralia sint vacua et egestate plena
ponit scriba ysa. Sicut terra terram et erat
tota erat vacua et plena nichil quia
non potest eius desiderium quietare. Ter
namque terra vacua quia non potest e
sinem anime saturare. Sed domini ple

nichil quia non potest eius desiderium quietare.
Tertium per naturam vetustas in divina
consolationis admodum vetustatis naturalis
hominem exsiccat in divina cognitione
et mentem infrigidat in divina dilectio
ne et virtutes naturales debilitat in bo
no operatione. quia talis nichil potest efficere deo
gratum ut patet ii cor. xiii. Et ideo
hanc vetustatem divina precepta in
homine abolentem apostolus docet ephe
sios. iiii. Deponentes inquit vos
veterem hominem id est antiquam peccati consue
tudinem hominem inveterantem. facit enim
cecum in divina cognitione frigidum in di
vina dilectione et impotentem in bona
operatione. talis autem vetus homo dicitur cecus
cum actibus suis id est cum omni actione
affectione et inclinatione delicta ex
peccandi consuetudine ita quod in
terim animus peccati delectetur quod numquam
preteriti delectationis peccati suavitatem re
cordetur. Sequitur. Et induite hominem novum
qui secundum deum creatus est in iustitia
et sanctitate veritatis. Ubi sciendum est
advertendum quod novus homo quem induere
debemus per totius virtutis exercitium
est decorem nobilis deus est creatus
in iustitia ut primum qui vel vis fieri
hic primo facias. Habet enim
iustitia naturalem ex parte personaliter
documenti. Debes et creatus est in sancti
tate ut bonum consolatione tua pri
mo exempla sanctitatis adhibeas

Et dei et creatus in unitate ut in
omnibus locis operibus verbis et tota
intencione [illegible] eas solum intenden
do in eis divinum honorem et perhenni
conficacionem [illegible] vacat dicere
cum apostolo [illegible] gusiaco [illegible]
est qui licet [illegible] meritenda
[illegible] serias tamen
inefficacia [illegible] an
gelica. Propter tercium est sciendum quod
quicumque precepta divina sic [illegible]
ter audierit et ea in corde tam me
morie retinuerit et opere tam vi
lit adimpleverit talis sine dubio eter
nam beatitudinem obtinebit propter
quod apte tibi subiungitur Dabo tibi
terram fluentem lacte et melle.
Ubi per terram eterna beatitudo intelli
gitur propter stabilitatem et permanen
ciam eterne felicitatis que qui
dem terra fluit lacte id est claritate di
vine cognicionis et melle id est suavi
tate divine fruicionis quam no
bis prestare dignetur ihesus christus.

Intendens igitur pro grandi exhorta
cione fidelium aliquam doctrinam
de moribus tradere preceptorum tria sunt
nobilis premittenda. Primum
respicit preceptorum distinctionem. Secundum
eorum originem respicit. Tercio
respicit eorum tradicionem. Propter
primum est notandum quod distinctio pre
ceptorum potest fieri tribus modis. Prima
distinctio

sumitur ex diversitate status et sic
quedam precepta nos ordinant in vita
contemplativa sicut tria precepta prime
tabule. Quedam in vita activa si
cut septem precepta secunde tabule que
docent homines virtuose et recte
ad invicem conversari. Secunda sumitur ex
diversitate finis et sic quedam pre
cepta nos ordinant finaliter
in deum sicut precepta prime tabule
quedam vero precepta nos ordinant
finaliter respectu proximi sicut prece
pta secunde tabule. Tercia sumitur ex di
versitate formalis obiecti que in
hoc differt a secunda quia ista distinctio ex
plicat secundum quam racionem formalem
unumquodque preceptum ordinet hominem
vel in deum vel in proximum quod non facie
bat secunda distinctio. Et sic est viden
dum quod ordinat in deum secundum tri
plicem racionem. Primo quidem in obse
quio operis quod debetur divine potestati et
hoc quantum ad personam patris et sic est primum
preceptum quod est Non adorabis
deum alienum. In quo precepto [illegible]
ditur secundum augustinum quodlibet obsequium
operis deo necessario exhibendum. Secundo
in reverencia oris quod debetur divine veri
tati quantum ad personam filii et sic est secundum
preceptum. Non assumes nomen
dei tui in vanum. Tercio in devocione
cordis que debetur divine bonitati
quantum ad personam spiritus sancti et sic est tercium

Distinctio preceptorum

no

persona

preceptum sabbata sanctifices. Et sic patet sub
iōne per precepta prime tabule homo
ordinatur ad proximum duobus modis
Primo in beneficencia ut bona que potest
proximo impendat. et sic est quartum precep
tum honora patrem et matrem. Secundo
in nocencia ut nichil iniuste sibi in
ferat nec in aliquo sibi noceat.
Proximo autem potest inferri triplex nocu
mentum puta cordis. oris. operis.
Opere autem quis nocet proximo in
propria persona et hoc prohibet quintum precep
tum non occides. Secundo in persona coniuncta
et hoc prohibet sextum preceptum non me
chaberis. Tertio in re possessa et hoc
prohibet non furtum facies. Nocu
mentum autem oris prohibet octavum pre
ceptum. Non falsum testimonium dices.
Ubi secundum augustinum implicate prohibetur
omne nocumentum oris respectu
proximi. Tertium nocumentum est
cordis cum quis cogitat malum
contra proximum et hoc est in con
cupiscencia respectu individui et hoc
prohibet nonum. Non concupisces rem
proximi tui. Aut est in concupiscencia re
spectu speciei et hoc prohibet decimum
Non concupisces uxorem proximi
tui. Propter secundum est sacrum
apostolum quod plenitudo legis est dilectio
ideo patet dico quod omnia precepta decalogi
completa salutifera originaliter e
manant a radice caritatis tam

quam fonte principio et inspiratione ul
timate ordinatur tamquam in finem et
terminum completivum. Quod patet. Nam
precepta prime tabule emanant
a dilectione dei. Secunda vero tabula a
dilectione proximi. Quod sic est videre
Nam perfecta dei dilectio mentem unit
divine potestati divine veritati divine bo
nitati. Cuius ratio est quia ex perfecta dei
dilectione sic homo deo unitur quod omnes
suas actiones refert in dei lau
dem et honorem ipsius potencie omni
obsequio venerando quantum ad manda
tum primum. Similiter per eam omnes suas
locutiones refert in honorem divine
veritatis quantum ad secundum. Et tertio per eam
omnes suas affectiones refert in ho
norem divine bonitatis. divine si
bonitati per amorem perfectum suavis
sime inherendo quantum ad tertium. Ceterum
alia precepta emanant scilicet a per
fecta dilectione proximi sic patet. Constat
enim quod quicumque perfecte proximum di
ligit ipsum libenter honoraret et
eius necessitatibus studiose subveni
ret et numquam sibi aliquid nocumentum in
ferret nec corde nec ore nec opere in
quo alia precepta secunde tabule
includuntur ut patet ex dictis. Ite
rum tamen est sciendum quod precepta decalogi
possunt accipi vel ut data vel ut in
nata. Si primo modo sic solum per
tinent ad populum israel cui fuerunt

data et diuinitus promulgata. Hic secundo
modo sic uniuersaliter obligat omnes
homines quia quicquid continet precepta de-
calogi explicite hoc lex nature descripta
in corde cuiuslibet hominis continet impli-
cite. Ut patet. Unde primum preceptum legis
nature quod tibi non uis alii ne feceris in-
cludit in se omnia precepta negati-
ua sicut non occides non furtum facia-
tis etc. que decalogus ponit explicite.
Et ubi uisis de forma cuiuslibet precep-
ti singulariter est agendum. Forma
autem cuiuslibet precepti potest distingui in
tres partes principales secundum tres
expositiones cuiuslibet precepti ut uide-
bitur in processu. Primum preceptum

Primum preceptum quod pertinet ad re-
spicit personam patris quantum ad
uoluntarium obsequium omnis opera-
tionis quod debetur diuine potestati et hoc ex-
plicatur cum dicitur Non adorabis de-
os alienos. Quod quidem preceptum
Christus exponit Matthei iiii cum dicat Domi-
num deum tuum adorabis et illi soli seruies.
In quo euidenter pluralitas deorum
excluditur et unus solus uerus deus
colendus predicatur. Et tamen expressius
patet Deuteronomii vi. Audi Israel dominus deus
tuus deus unus est. Preceptum autem
secundum Augustinum quod unum solum deum uerum
deberemus colere et adorare triplicat. Primo
quidem fide integra. Secundo spe sincera.
Tercio caritate perfecta. Id secundum Augustinum hic accipi-
tur triplicatio primi precepti intelligitur. Et
propter primum scilicet quod fides debet integra
propter tria. Primo quia in actu suo non est
diminuta. Secundo quia in bonis operibus
approbata. Tertio quia est caritate in-
formata. Primum patet. Nam fides secundum
Augustinum habet triplicem actum. Nam uno
modo fides credit deum sicut cum aliquis
credit ipsum esse causam primam omnium.
Alio modo credit deo sicut qui credit
quod ipse sit omnipotens et quod unicuique re-
tribuet secundum merita sua. Et isti
duo actus sunt in potestate et per consequens (?) demo-
nibus conuenire quia demones credunt
et contremiscunt. Unde patet etiam (?) fi-
de informi. Tercio modo fides credit in
deum et iste est actus fidei perfectus et completus (?) non
informis quia secundum Augustinum in deum cre-
dere est credendo per amorem in ipsum ire
et ei per fidem formatam tamquam fini
ultimo inherere. Secundo fides in-
tegra debet esse bonis operibus approbata
et per caritatis efficaciam uiuificata. Et infor-
mata quia fides sine operibus mortua est
sicut cadauer mortuum sine anima.
Propter quod scribitur in canonica Jaco-
bi: fides sine operibus mortua est.
Propter autem expositionem non solum
dampnantur infideles non baptizati
sicut iudei qui licet unum uerum
deum credunt in messyam et sar-
racenos qui credunt in machometum
tum. Verum etiam in iiii (?) gratia baptiza-

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

tor hominum contra hec precepta faciunt
et dampnantur. Quintum genus est decepi
encium sicut heretica qui falsis suis
subrepcionibus simplices in fide se
ducunt. qui et excommunicati et ipso iure
esse heretici. Extra. Excommunicamus. Et si
multi sortilegi et diuinatores de quibus
dicitur extra de sortilegiis. Ex tuarum. Qui
inspectiones sortilegas faciunt
et si ex zelo et simpliciter hoc faciunt
grauissimum peccatum incurrunt. Et si sacer
dos est et hoc ex simpliciter hoc fecit per
annum dicitur cessare ab altaris ministerio.
Laycus vero qui hec fecit xl dies
peniteat et a communione ecclesie pue(?)
ter excommunicatur(?). Clericus vero officio et
beneficio priuari potest ut patet ex decreto
quod ponitur xxvi q. v. Ubi dicitur Non
licet christiano elementa colere nec
lune et stellarum cursus obseruare in
coniugiis sociandis nec in herbis
colligendis nec incantaciones non
licet attendere. Omnes enim artes huius
ex quadam pestifera societate hominum
et demonum qui pacta infidelis et do
lose amicicie penitus sunt fugien
de christiano. Unde qui talibus credunt
ad interrogandum eorum domus intro
eunt vel eos in domos proprias in
troducunt. sciant se fidem catho
licam et baptismum preuaricasse et ut pa
ganum et apostatam et dei inimicum
iram dei grauiter incurrere(?) in

currisse(?) xxvi. q. v. Non obseruetis.
Et ad hoc genus infidelitatis redu
citur obseruacio dierum egypciacorum et
certarum horarum pro inchoacionibus fa
ciendis et coniugiis sociandis et
herbis colligendis et huiusmodi. ut patet
xxvi. q. v. Non liceat ut insupi
oni(?) inutile est decreto. Ut autem nunc
appareat quando tales actus diuinacionis
sint peccatum mortale et quando venia
le. Sciendum quod actus diuinacionis et sorti
legii quis potest tripliciter exercere. Primo
modo credens per illum actum realiter esse
qui quod intendit puta alicuius a
morem vel futuri reuelacionem vel
futuri euentus prognosticacionem si
cut quis aliquam concubinam(?) delectat.
Causa cum amor hominis depende
at a libera voluntate humana cuius
motus solum sub est potestati diuine
et similiter reuelacio occultorum et pre
cognicio futurorum. certum est quod qui
credit talia posse consequi pactum
diuinacionis oportet quod credat
in illo actu esse aliquod diuinum numen
et per consequens fidem et baptismum
id est veritatem professam in baptismo
abnegat. Et est deterior pagano quia
recedit a fide professa quod non facit pa
ganus et inuenit numen dei in per
tum(?). Si peniteat et hoc est grauissimum
peccatum mortale quia corrumpit fidem
que est fundamentum totius spiritualis edi
ficii.

Iedo nō licet nō credat p illū
actū assequi realr̃ q̄ intendit.
vult tn̄ curiose expiri utrū ali
quid efficacie sit in tali actu ul'
nō. Et hc̄ ē itez mortale licet
nō sit ita graue sicut pmū.
Et rō huius est. q2 ille ē dubius
7 fluctuās in fide p'qm̄ cōtrā
ueritatem 7 firmitatē fidei ꝓpōit
talia expiri. q̄ stat ul' stare debz
p fidem catholicā reꝓbata. ¶
Tercio mō si ex sola leuitate 7
simplicitate hc̄ faciat ul' talia ex
ercat mdpl tn̄ credens nihc̄ eē
aliquid uirtutis 7 efficacie nec
ē expiri intendit an il̄s aliq̄
efficacia existat. s3 solū ex leui
tate 7 simplicitate hc̄ faciat.
7 hc̄ uidet' solū pccm̄ ueniale
maxime qm̄tū ad laicos 7 ydi
otas s3 qm̄tū ad clericos qui te
nent' scire hc̄ eē iure phibitū
semp est mortale pccm̄. Cū ꝑp
ter hc̄ iura decernant eos pā
nā a cōmone puandos. q' so
lū indicat' ꝑ pccō mortli. ¶
Qm̄tū aūt ad obseruanciā die
rū sati scīd' ē q' si certū tp̄e ob
seruet' in hiis actibz qui de
pendz a cā nāli putā ab in
fluencia celesti sicut pocōis
sūpcio 7 agri seminacio hc̄ n̄
ē ydolatrie. s3 sagacitatis 7
prudencie. Si uō hc̄ obseruet' in
hiis actibz qui solū dependent ab
hominis libō arbitrio putā uicat'
uxōis traductio belli ꝯgressio.
Cū igr' sola uirtus dīna possit ī
primere 7 mouere liberz hominis arbi
triū optet q' in tali intencōne
mentis huius erat q' credat tā
libz actibz aliq' ui eē dīm mu
neris 7 ꝓpōis pecat mortlr'. ¶ Ex
pmissis igit' pz q' obseruacio di
ez 7 tp̄m qn̄q3 ydolatrie 7 īfide
litatis qn̄q3 ē prudencie 7 saga
citatis. qn̄q3 aūt ē obediē 7 neci
tatis ut pz in festis colendis 7
ī nupciis fm̄ statuta ecce cele
brādis pz. ī ex hc̄ q' nece sit hōi
ut in talibz actibz 7 silibz ad dis
cretū ꝯfessore ꝯfiat pque posst
informari qn̄ pdc̄i actus sint
mortale 7 qn̄ ueniale. ¶ Q...
genus est in fide debilū qui tp̄e
necessitatis fidem simplr̄ deserūt
ut patuit in aplis fugientibz
a xp̄o ul' qui fidem solū ī corde
seruare uolūt s3 ore nō aude
ant ꝯfiteri qui sūt dubio phac
expōicōez dampnant' q2 scdm
aplm Ro. x̄. dr̄. Corde credr̄ ad
iusticiā ore aūt ꝯfessio fit ad sa
lutē. 7 iō sacrm̄tū ꝯfirmacōis
dat' in fronte ut xp̄ianus libē
audeat nomē xp̄i ꝯfiteri. C

Tercium gen9 est se in fide negli
gencium qui articulos fidei neg
ligunt cum possint et debeant eos
scire. Cum [illegible] nunquam teneatur laycus
scire omnes articulos fidei. Ad
quod respondent doctores quod scire omnes
articulos fidei explicite hoc est
fidei iam perfecte que solum re
quiritur in clericis. Scire autem omnes
implicite hoc est fidei diminute
et per consequens peccatum mortale. Sci
re autem quosdam implicite et quos
dam explicite hoc est fidei necessarie.
Et tales sunt articuli quorum
festa in ecclesia celebrantur, puta ut
incarnacio, nativitas, passi
o, resurrectio, vel etiam quorum usus frequens
est in ecclesia ut articuli de trinitate
que ex frequenti [illegible] scribi
pcunt et quod in parvo symbolo apostolorum
et paulo plus continetur. Quia ta
les articulos non intelligunt quidam quod quilibet
christianus cum ad annos discrecio
nis pervenerit tenetur dicere et scire
illud symbolum nisi esset dominis in
possibilitas vel nisi impediret in
genii tarditas. Unde ad re
movendum impedimentum pre
dictum statuunt iura quod parentes
teneantur filios suos spirituales
docere symbolum et oracionem dominicam
ut patet per decretum Augustinus quod do
minus de consecracione d. iiii. c. Vos

autem omnia. Quartum genus est
se extollencium et presumptuose fi
dem scrutari volencium qui
nichil volunt credere nisi possint
eis racione liquida demonstrari
qui plerique in errorem labun
tur ut in Augustino qui vole
bat humana racione comprehendere de
[illegible] et tales meritum perdunt et fidei
meritum perdant. Quia secundum Gregorium
fides non habet meritum cui humana
racio prebet experimentum. Unde hanc
presumptuosam perscrutacionem
dehortatur sapiens Eccl. iii.
Altiora te ne quesieris et fortio
ra te ne scrutatus fueris et quod
scrutator est maiestatis oppri
metur a gloria. Et ideo dicit Bernardus
Fide presumptuose perscrutari te
meritas est, credere pietas est, nos
se vero vita eterna est.
Secundo adorabis deum sincera
totam spem tuam ponendo in ipso
et hoc racionabiliter. Digne namque
homo in ipsum totam spem suam po
nit quo nec potest admonicione
subsistere nec aliquid bonum potest o
perari. Jo. xv. Sine me nichil
potestis facere. Et qui exigen
tia bonitatis sibi numquam in nulla neces
sitate novit deficere. Unde [illegible] illud
[illegible] vi. Ego sum nolite timere.
Glo. Ego sum qui vobis omni

∧

necessitate prine sp assisto et nun
q̄ intotus nobis deesse poto
Jo sebe ysa. Cuius spanti
dño et delictus ē. Sciendum autem
q̄ sicut duplicē spē duplex ado
racio ē siue cultus diuinus. Nam
quedā est spes salutis et h̄ in so
lo deo est ponenda et ideo solus
adoratur adoracōe latrie et yma
go eius et corpus xpi racōe ypos
tatice vnionis. Alia est spes
suffragii que potest haberi in creata
dignissima ut in virgine gloriosa
Et ideo ipsa adoratur adoracōe yp
dulie que importat excellentē
ueneracōis. Potest et h̄ spes poni
in aliquo sancto in celo ut et in
mundo per cuius oraciones quidam
adiuuari, et talis adoracō dicitur
spē dulia. Preterea aū extra
eorum dampnantur quidā heretici q̄
prauis suggestionibus retrahunt
homines a sanctorum ueneracōne pro
eo se docentes q̄ nec beata virgo
nec aliquis sanctorum debeat adorari
quia ad impetrandū effectum gratie in
nullo ut dicunt per ipsos possunt
adiuuari cum solus deus sit causa et
dator gratie quod quidem dampnū ē ne
fandum et hereticū. licet enim solus deus
efficienter sit causa gratie beata tamen vir
go et ceteri sancti intercessione per modum
suffragii dispositiue possunt esse causa gratie

Est et notandum quod si ex ista expositione
iudei nos de ydolatria calumpni
antur obicientes nobis illud Exo.
xx. Non facies tibi sculptile et
non adorabis ea neque coles.
Ad quod dicendum quod non adoramus ymagi
nem ut res quedam est quia hoc esset
ydolatrie sed inquantum ymago est
signum rei alicuius. Et quia idem
est motus quo quis fertur in y
maginem inquantum signum est et in
ipsam rem cuius signum est. Et ideo
et eadem est ~~ueneracio~~ quod ueneratur adoracio
ipsam ymaginem et rem cuius
est ymago. Sed adhuc obiciunt
quod tamen in antiqua lege numquam fuit v
sus ymaginum ergo nec in lege no
ua debet esse. Ad hoc dicendum quod quia deus
in lege ueteri non fuit humanatus
nec homo factus ideo tunc non debuit
habere figuram nec ymaginem. Sed
si ultius obiciatur quod nec in le
ge noua numquam inuenitur expresse
de ymaginibus ergo non uidetur quod
sint tradiciones diuine sed fictiones
humane. Ad quod dicendum quod tradicio y
maginum non sunt adinuenciones no
ue sed tradiciones apostolice et diuine
quia dicit augustinus in libro decimo tercio de ci
uitate dei. xpc pannum pre facie sue po
suit et impressit et regi abagaro
transmisit. Beatus et lucas dicitur de
pinxisse ymaginem xpi et et

sculpsisse ymaginem beate virginis
quam adhuc rome habent. Fiunt autem
introducte ymagines propter tria
Primo propter simplicium ruditatem. ut qui nesciunt legere in codi
ce legant saltem in pictura. Secundo
propter affectuum tarditatem. ut qui
ad devocionem non moventur exau
ditis moveantur saltem ex visis
Tercio propter memorie labili
tatem ut si a memoria labantur
audita ut sepe contingit quod per v
nam aurem intrat per aliam exit.
saltem memoriter teneantur visa
id est plene aliter depicta.

Mencio ad qualis caritatis perfecta
ex toto scilicet corde et tota anima de
um tuum diligendo et omnem actum
sive dilectionem contrarium abiciendo quod
sonat glossa. Exo. xx. sic dicens.
Precepit quod cum hoc mandatum suavit de
cenus habet scilicet et quale vnum deum
tuum sicut in baptismo promisis
ti hoc est bellum renunciasse omnibus
hiis quibus in baptismo renunciasti
solum confitens patrem et filium
et spiritum sanctum. Sed nisi cum hoc tota
mente toto corde diligamus
deum nunquam tota anima et tota virtu
te ei adherentes non sumus perfecti
pes dum vnum talibus dicetur Nes
cio vos. Set hic incidit vna
lis dubitacio utrum aliquis in

hac vita possit preceptum dilectionis
implere diliges dominum deum tuum et cetera
Ad quod dicendum quod preceptum dilectionis
potest sumi dupliciter. Primo ut
excludatur omnis actus contrarius
sic non potest in via impleri ut actu
scilicet semper diligat deum ex toto corde
id est intellectu sine diuisione. ex
tota mente id est actuali memo
ria sine oblivione et ex tota a
nima id est voluntate plena sine
retractione hoc enim non patitur fra
gilitas presentis status. Secundo
ut excludatur omnis actus contra
rius caritati. et sic potest impleri
in via. quia caritas potest adesse per
fecta quod omnem actum peccati morta
lis excludit. Qualiter autem homo
ad tantam caritatis perfectionem ex
crescat quod nunquam mortaliter peccet
considerandum quod hoc potissime con
tingit quod homo perfecte incorporatur ca
ritati christi. Ad quod perfecte intel
ligendum duo sunt declaranda
Primo qualiter ymago caritatis
christi fuit figurata et in quibus
coloribus fuit insignita. Secundo
qualiter sive caritati tamquam for
me exemplari debeamus ipsi
nos et ei perfecte prout nobis pos
sibile conformari. Propter primum
est sciendum quod forma et ymago caritatis
christi fuit coloribus triplicibus insignita

ta Primus color pt dici humanus
scds celestis. tertius diuinus. Primus
color est virtualis efficacie. scds
gratial effluentie. tertius sensual
meritencie. ¶ De primo persta
gradus sui amoris mensura
batur ex tota virtute sue anime
et omnium virium. Primus ex tota
virtute sui cordis et scdm ulti
mum posse qd pt ꝯcrete vinci
usque virtuti create. et ideo iste color
significat dici esse virtualis efficacie
quia gradus sui amoris mensurabatur
scdm ultimum posse totius a
nime totius cordis et totius
virtutis sue nature. ¶ De scdo per
na caritatis sue gradus mensura
batur scdm ultimam perfectionem omnis
gratie et omnis virtutis. siue sit gra
cia gratis data. siue gratia gratum facie
ns vel gratia vnionis. Omnes enim
istas gratias et omnes virtutes et
omnia ad perfectionem pertinentia
xpc in summo habuit. Et ideo scri
bitur Jo. iii. quod non fuit ei datus
spiritus sanctus datus ad mensuram.
quod non est intelligendum quod gratia eius
simpliciter fuit infinita quia
sic non esset creata. Sed quia non acce
pit gratiam ad mensuram aliorum
hominum vel etiam angelorum sed longe
excellentiorem quia ipse tanto est
excellentior angelis effectus quanto

to pre illis nomen hereditauit. Heb.
i. In eo est et quod gratia xpi dicitur gratia ca
pitis. quia sicut est in capite pleni
tudo omnium sensuum. In aliis uero
membris corporis solum est sensus tactus.
Sic in xpo fuit plenitudo omnis
gratie. In aliis uero sanctis fuit gratia
limitata et ad certam speciem seu
ad certum modum humidi determinata
pertinent. Et a capite membris influitur
sensus decoris et motus bone
operationis. et ideo significatur dici iste co
lor gratial effluentia. quia sua di
lectione omnem perfectionem gratie comprehendit.
¶ Tertio per na tantum fuit excel
lentia caritatis xpi quod non solum
mente ipsius inseparabiliter iunge
bat ipsi deo verum etiam totam naturam huma
nam inseparabiliter uniebat diuino
supposito. Et ex hoc fuit tres no
bilissimas prerogatiuas conse
cutus. Prima est quod esse naturale subsis
tentie ipsius humane nature est esse
personale et ypostaticum ipsius
verbi diuini. ¶ Secunda est quia ex hoc xpc
dicitur dei filius naturalis et secundum naturam
humanam. quia naturaliter existit in esse di
uino et ypostatico quod est proprium filii
per naturam. ¶ Tertia est quod omnis honor
et cultus latrie qui debetur et ex
hibetur ipsi deo est secundum naturam huma
nam competit ipsi xpo et ideo dicit
apostolus. Adorent eum omnes angeli

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

dei. et id vnum dictum est quod iste color
dicitur esse diuinus quia sue caritatis per
fectio potissime mensurabatur
ab eo per propositatiua et diuino ¶
Propter secundum est sciendum quod isti forme
exemplari deiformis applicatur confor
ri. Primo nihil quod homo ex caritate
tenetur deo viuere et ei soli placere
secundum ultimum sue conuersacionis et
affectionis et operacionis ita
quod interiori conuersacione tam lu
cida exempla sanctitatis pretendat
et interiori mentis illustracione
tanto decore gracie perfulgeat quod
ueraciter sibi conueniat quod deus in
genito scribitur hic est filius meus
dilectus in quo michi bene complacui
Talis enim homo efficitur speculum et
exemplar recte viuendi omnibus
secum conuersantibus quia ipsos suo
exemplo spirituali cogit et stimulat al
liciat ad vniendum et placendum
soli deo et de talibus scribitur Iob
Omnes qui viderint eos agnos
cant illos id est approbabunt vitam
et sanctitatem conuersacionis eorum et dicent
quia hic est semen cui benedixit dominus
Secundo nihil quod homo ex caritate vi
uat secundum omnia dona virtutum et
gracie que ab ipso recepit hec enim
anima deo per deuotam gratiarum ac
cionem in deum refundit nichil de
hiis suis meritis uel viribus ascribendo
sed omnia in primam uenam diuine
largitatis humiliter refundendo
ut ex hoc influencia donorum et
graciarum sibi largius augeatur
et hoc subtiliter innuit sapiens cum di
cit Ad locum vnde exeunt flu
mina reuertentur ut iterum fluant
quia per hoc quod homo dona graciarum per
humilem conuersacionem in deum refundit
sibi fluxus gracie copiosius am
pliatur ¶ Tercio nihil quod homo ex
caritate deum diligat secundum om
nem modum et formam quo ipse eum
eciam prius dilexit. Constat autem quod christus
dilexit homines fortiter dulci
ter et constanter. Fortiter quidem quia
tanto amore et tam sitibundo
desiderio nostram salutem appeciit
quod coram pylato stans eciam in
terrogatus noluit respondere ne ex
responsione data prolongaretur tempus
sue passionis et nostre redempcionis
Dulciter quidem quia tamen prompto affectu
et leta mente ex caritatis dul
cedine pro nobis passus est ac si
passionis acerbitatem et obpro
briorum calamitatem summas de
licias reputaret ¶ Constanter
uero quia tamen perseuerauit nos di
ligere quod vinculum amoris nunquam
ad momentum dissoluit. Ad
probacionem huius quod vnionem suam cum na
tura humana nec tempore mortis dimisit

nec propter penas et obprobria mul-
tiplicatatem umquam ab amore
eius voluit separari. Et io dicit
leo papa quod tanta fuit illa v-
nio quod nec penis nec obprobriis
potuit dirimi nec morte dissolvi.
Dic ergo tu si velis ipsum for-
titer exemplari sue dilectionis dile-
ctum diligere ardenter ut ardor
sue dilectionis omnem transitoriam
affectionem iste absorbeat, et
adeo dulcat quod in dulcedine sue
dilectionis tibi omnis ad visitandum
transitoria dulcescat. Et adeo per-
severant quod nulla res transito-
ria te ab ipsius amore evel-
lat, dicens cum apostolo necessitatem
eius nos separabit a caritate
dei. Dic igitur per quo tu debe-
leas adorare deum caritate
perfecta. ¶ Sciendum autem quod contra hoc precep-
tum faciunt superbi, cupidi et
gulosi. Ista superbi propter col-
vanam gloriam. Cupidus num-
mum vel pecuniam. Sed gulosus
ventrem sive ventris ingluvi-
em. Unde apostolus dicit quod avari-
cia est ydolorum servitus ser-
vitus. Et de gulosis dicit quorum
deus venter est. Ista hec est re-
gulare secundum Iohannem et Augustinum, scilicet
quod id quod unusquisque super deum
vel equaliter deo diligit hoc sibi

deus est. ¶ Sed est sciendum quod superbia multipli-
citer genere propter colitur. Quandoque enim
superbia exercetur in pompa sedi-
licet in iuriis vel in ornamentis
mentis et vestibus propter solis hec
est mortale si fiat propter pompam
et ostentacionem aliis non. Puta si fi-
eret propter extraneum militare vel
ut homo deceret aliis conviet. ¶
Quandoque vero exercetur in virtutibus et
religiosis actibus et illa secundum
augustinum multum deterior est prima quia
magis decipit sub specie religionis et
hec contingit quatuor modis. Primo cum
quis bonum quod habet a se habere exis-
timat sicut fecit phariseus se pre-
ferens publicano. ¶ Secundo si hoc quod
datum existimat credit tamen sibi pro
suis meritis erogatum. ¶ Tercio
cum quis iactat se habere quod non
habet tamen sibi datum putat. ¶
Quarto cum abiectis ceteris singula-
riter vult videri hec glossa super i luce
duo homines etc. ¶ Quandoque vero exerce-
tur superbia in sacramentis sicut
cum quis per contemptum et inobedientiam
abstinet se a communione vel non
confitetur tempore statuto ab ecclesia et
si hoc ex contemptu fiat peccatum est
mortale. Non autem si fiat ex obe-
diencia et reverencia sacramenti
spirituali et contra id preceptum fa-
ciunt qui confitentur deum ore factis

cum ipsum negaverunt et ostenderunt
De quibus conqueritur dominus per ysaiam
Populus hic labiis me honorat
cor autem eorum longe est a me. ¶
Ex premissis patet qualiter confitendum
sit de transgressione huius man-
dati. Primo de prima expositione
quia quod contra fidem deliquisti corde
aliquid contra fidem senciendo. Vel
aliquid contra fidem docendo vel veritatem
doctrine fidei deridendo seu falsi-
dicendo. Opere incantationes ex-
cercendo vel exercentibus fidem adhiben-
do. Dies egypciacos et certas lu-
naciones superstitiose servando. Ve-
ram fidem debiliter tenendo et ea non per
vitalia opera exercendo vel [illegible]
los et negligenter addiscendo.
¶ Item de secunda expositione et si in
aliquo bono creato spem tuam
posuisti. Si per nimiam sollicitu-
dinem spem tuam a divina providentia
subtraxisti. Vel si aliquos illo vel
eciam a spe divini adiutorii retraxi-
sti. Vel si necessarium spe salutis et
divini suffragii non orasti sed po-
cius prosperitate vel et utilitate
aliqua carnali. ¶ Item de tercia si aliquid
contra deum dixisti. Vel et si acti-
ones tuas prave et eius hono-
rem non ordinasti. Vel si vitam tuam
exemplari eius dilectionis non con-
formasti. Et sic de aliis quod quia contra veritatem

deliquisti et quod contra veritatem. Ex quibus
satis patet quod necessarium sit cuilibet
addiscere cum sacerdote discrete per
que de predictis plenius possit
informari. ¶ De secundo precepto
Secundum preceptum est. Non
assumes nomen dei tui in va-
num. Ubi secundum Augustinum prohibetur
iuramentum frivolum et per-
iurium. Utrique enim et qui pro nichi-
lo iurat et qui false iurat as-
sumit nomen dei in vanum. Primus
sic cum nominat summam veritatem
secundus autem nominatam cum contemp-
nit periurando. ¶ Et hoc preceptum
explicat expositio. ¶ Primo in de trans-
gressione iuramenti ut sit sensus [illegible]
Non assumes nomen dei tui in
vanum excercibiliter iurando vel
et periurando. ¶ Circa quod tria per
ordinem sunt declaranda. ¶ Primum
est qualiter et quibus modis primum pre-
ceptum male iurando viole-
tur. Secundum est que sunt attenden-
da in hoc quod aliquis licite et sine
peccato possit iurare vel iura-
mentum recipere. Tercio videndum
est que sunt illa per que quis a
reatu periurii merito retrahatur.
¶ Propter primum est sciendum quod nomen
dei in vanum assumitur iurando
male explicat. Primo quidem iu-
rando vane et inutiliter et sic di-

na veritate sua cum nominando et
obtestando ¶ Quarto iurando do
lose et fraudulenter ut magistri
bus periurium suum decipiendo et
iurando rem suam meliorem esse
quam sit vel quod plus sibi constiterit quam
fecit ¶ Tercio iurando temerarie
et precipitanter quod iterum fit tribus modis
Primo creaturaliter iurando ut
cum aliquis iurat per intima dei
vel per intestina dei vel per pulmo
nem dei ¶ Secundo irreverenter iuran
do ut cum quis sic cum iurat per
quinque vulnera christi. hec enim iura
menta quamvis aliquando sint vera. quia tamen
plus sonant inter blasphe
miam. eo quod deo aliquid attribuit
quod sue dignitati non convenit
¶ Tercio autem sonant inter irreve
renciam. quia magna est deo irreve
rencia sua vulnera preciosa in va
num assumere per que nobis tota
salus effluxit. Ideo si talia iura
menta ex deliberacione fiant
sunt peccata mortalia propter quod et in
quibusdam terris talia iuramenta
sic sunt restricta quod quicumque de
in talibus offenderit aurem
vel digitum vel quandoque linguam
perdit. Si autem talia fiant ex
lapsu lingue et indeliberate
sunt venialia sicut primi
motus infidelitatis ¶ Ter

ficerit periurando et veritate domi
nam preiudicant contempnendo et hec
secundum theologos. et in iuristis
contingit quatuor modis et in quolibet
eorum periurium committit. Primo nam
cum quis faciens iurat falsum et hoc
semper est peccatum mortale sed si igno
ranter hoc fecit periurus esse verum
quod iurat. Et non tamen qui periurat
sed etiam ille qui plena voluntate dis
ponit periurare etiamsi numquam periuret
videtur periurium committendo. quia deus non
iudicat ex operibus sed ex cogitacio
nibus ut patet xxii. q. ii ¶ Secundo tamen
quod periurium sollempnizatum ubi
deliberatum est mortalissimum peccatum
est. Unde per digitos quos ponit super
sanctos significatur quod corpus et animam et re
sua famam dat in potestate dyaboli ¶
Deliberatum et iuramentum licet
non sollempnizatum si tamen sciose
iuret et plene deliberet tamen est mor
tale peccatum. Si autem hoc fiat solo sermone vel
locucione et non est sollempnizatum nec
deliberatum sic est veniale ¶ Quarto
modo dicitur periurium iuracio indiscre
ta ut si quis iurat de quo du
bitat an sit et si hoc fit ex delibe
racione et proposito sic est mortale pec
catum et maxime quando est sollempni
zatum. Si autem fiat incaute et
iocose levitate sic est veniale
¶ Tercio modo dicitur periurium iuramentum

transgressio autem quod iuramentum est
illicitum ut cum aliquis iurat non
dare elemosinam et sic fit periurus ipso
facto et peccat iurando. sed non peccat
contemnendo. Secunda secundum ysidorum
In malis promissis rescinde fidem
et in turpi voto muta decretum. Aut
licitum ut cum quis iurat quod nolit
ludere et pro potulento et cetera.
hic semper mortaliter peccat quotienscumque
quod ludit. Si autem quis iuravit
dare elemosinas aut ieiunare aut peregrinari
tunc si transgreditur ex voluntate vel impotentia
impotentia excusatur a periurio. Si
autem ex voluntate efficitur periurus
et tenetur satisfacere. Querela. Circa secundum
modo de periurio iuramenti recep-
cio. Cum enim periurat et periurare
compellit utique periurus est ut patet
xxii. q. v. c. i. Cum vero est qui cum
aliquem compellit ad iuramentum
et scit eum falsum iurare vincit ho-
micidam. quia ille corpus occidit iste
te animam. Immo duas animas. il-
lius scilicet qui falsum iurat et suam
ipsius qui recepit, ut patet xx. q. v.
Ille te. Cum exigit. Propter hoc
est sciendum quod ad hoc quod aliquis licite
possit iurare vel licite exigere vel
recipere iuramentum considerandum
est quod exigens iuramentum aut
est persona publica utpote iudex
et talis non peccat quia tenetur ex of-
ficio recipere iuramentum sive
sit verum sive sit falsum. Aut est
persona privata et tunc exigit ad ob-
ligationis confirmationem et hoc fit sine
peccato. Aut ad vitandam fraudem
ut cum scit eum falsum iurare et
peccat mortaliter. Aut ad di-
vinationis remotionem ut qui
pro re litigiosa iuratur. Et sic non
peccat exigens iuramentum
cum sit finis contentionis ut scribitur
hebreos vi. Potest enim quis innocen-
ciam suam purgare iuramento
et mulier cum dicitur sibi credi nisi
contrarium possit probari testes et cetera.
Ad hoc quod aliquis possit sine
peccato iurare et iuramentum re-
cipere tria requiruntur. Primo veri-
tas ex parte sensus. Secundo iudicium vel
discretio id est deliberatio ex parte ra-
tionis. Tertio iustitia ex parte rei iu-
rande quia illud quod iuratur sit licitum
et iustum. Et possunt tria secundum Iero-
nimum comites iuramenti quia
dicuntur concomitantia quibus licitum iura-
mentum fit ut hic notatur Ieronimus xxii.
q. ii. Animadvertendum. Propter
tamen est sciendum quod quilibet a periurio
multo debet retrahi propter tria
mala que a periurio incurrimus
et sic propter tria bona que ex periu-
rio amittimus. Nam primum
malum quod ex periurio incurrimus

est periurie acerbitas quia secundum canones
pro periurio manifesto et sollemp
nizato debet persolui pena septe
nis. ¶ Secundum malum est reatus
inmanitas. quia secundum hostiensem hoc
crimen maius comparatur homicidi
o voluntario. Unde secundum augustinum
Qui cogit alium periurare dupli
ci a se ... vincit ho
micida. ¶ Tercium est fame irre
cuperabilitas. quia periurus infa
mis efficitur. nec post penitenciam quod aliquis pe
niteat in testimonium admittitur
Extra de testibus. Sic et ¶ Quartum tria
bona que ex periurio perdimus. A
mor namque veritatis tria bona
in homine operatur quibus ex periu
rio totaliter denudatur. ¶ Primum
bonum est quod amor et consuetudo verita
tis hominem aptum statuit li
beratum. Unde scribitur Jo. Veritas
nos liberavit ut liberi eritis. ¶
Secundum bonum est quod ipsum omnibus
bonis virtutibus fecundat. Ecclesiastici
xlv. Benedictio inferiores par
tes terre et ... omnis spiran
tes in dono. ¶ Tercium est quia ho
minem de ad ... beatitudinis
assecuntur. Unde scribitur Sap. vi.
Concupiscentia id est amor sapientie perdu
cit ad regnum perpetuum ¶ Sed hic
notandum est secundum ... quod ex illo verbo
quod christus dicit. Ego dico vobis

non iurare omnino. Quidam sim
plices supplent occasione erro
ris sic intelligentes quod christus in
hibuit omne iuramentum tamquam
illicitum omnino et hoc multi heretici cen
serunt et senserunt. Sed hoc non est verum
quia christus in hoc verbo non prohibet sim
pliciter iurare sed solum quod sine causa legi
tima et necessaria non sit iurandum
et hoc propter periurii periculum vitandum.
¶ Secundo exponitur de transgressi
one voti sub hoc sensu. Non assumes
nomen dei tui in vanum voti fa
ciendo et postea transgrediendo. Quia
secundum hugonem de sacramentis libro secundo capitulo
vi. Votum est testificatio quedam
promissionis spontanee que ad
solum deum et ad ea que dei sunt refertur.
Ergo patet quod transgressio voti hoc pre
cepto prohibetur. Unde ad maiorem
huius evidenciam circa votum sunt iiii^or
principaliter inquirenda. Primo
inquirendum est quid sit votum
et que et quot requiruntur ad ipsum.
Secundo utrum votum licitum semper ob
liget ad servandum. Tercio utrum
post votum simplex quis possit
contrahere matrimonium. Quarto inquiren
dum utrum melius sit aliquid facere ex vo
to quam sine voto. ¶ Ad primum est
sciendum quod votum nichil aliud est quam
spontanea promissio cum delibe
ratione vel obligatione firmata

Ex quo patet quod ad uotum tria requiruntur. Primum est propositum uoluntatis quod debet fieri ex arbitrii libertate non autem ex coacta necessitate. Ex quo patet quod si aliquis cogatur metu cadente in constantem virum ad aliquid uouendum non tenetur exsoluere. Secundum est deliberatio uoluntatis quod si aliquis subito bonum aliquod conceperit non obligatur ad illud seruandum ex uoti necessitate sed solum ex quadam decentia et congruitate nisi quantum diuinis et bonis inspirationibus non est resistendum. Tercium est quod uotum sit de re bona quia si fieret de re praua non obligaret dicente Ysidoro In malis promissis rescinde fidem ut dicitur et ponitur xxii. q. iiii. Propter secundum est sciendum quod uotum licitum simpliciter obligat ad seruandum si non est sit sine iuris quia eius transgressio est peccatum mortale exceptis tribus casibus. Primus si aliquis uouit sub condicione tunc enim uouens condicione non tenetur exsoluere uotum puta si aliquis uoluit ieiunare beate virgini ut sanetur talis si non sanatur infra tempus prefixum non obligatur ad solucionem uoti. Secundus est si accedit dispensacio cuius quidem potestatem tamen numquam dicitur si in uoto non eque bonum uel melius committetur. Cuius gratia queritur potestas utrum papa in uoto continencie sollempnizato possit dispensare. Ad quod communiter respondent Hugo et Hostiensis et Innocencius quod sic, quia in uoto sicut in iuramento intelligitur excepta potestate pape. Et ideo hoc dicit posse de plenitudine potestatis et nisi necessitas utilitas regum uel prouincie hoc exposcat. Sed Albertus in quarto sententiarum dicit quod uotum continencie sollempnizatum nullo modo recipit dispensacionem quia hoc pro nichil melius dignius et utilius potest compensari cum non sit digna ponderatio anime continentis ut scribitur in prouerbiis. Unde secundum magnorum doctorum papa in uoto continencie potest dispensare nisi ualeat id quod dicitur de utilitate regum uel prouincie quia secundum apostolum ut eueniant queque bona. Unde temporibus beati Mathei Epigenia uirgo deo dicata noluit nubere regi cum tamen se cum omnium papa permitteret fieri christianum. Nec Matheus apostolus ad hoc consentire noluit sed pro ea potius mortem sustinuit. Et hanc opinionem sine preiudicio reputo tuciorem.

Tercius casus est si impotencia uel impossibilitas accedat

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Nam quia quod uotum fiendum impediret si presens esset hic ipsum sic uouens uoto suo obligatur aut
ut si aliquid possibile dum uo
uet postea fiet impossibile.
tollitur obligacio quoad hoc puta si aliquis diues uouit
edificare ecclesiam et postea pau
pertate sic ueniente perficere non
posset non obligatur ad hoc tamen sic
intelligendo quod si factus est omnino
impotens absolutus est a toto.
Si tamen sit impotens in parte ita quod
totum perficere non potest tunc remanens
solum obligatur ad id quod potest et
non ad aliud. ¶ Quartus casus
est si uouens non sit sui iuris
Cum enim uotum sit spontanea
promissio melioris boni cum de
liberacione facta patet quod ille so
lum uouere potest et proprius pro uoto
suo obligatur qui sui iuris
existit. Et ideo quicumque subest
uoluntati aliene non potest aliquid
uouere quod illi cui subest arbi
tio subiectionis impediat. Unde
seruus qui subest domino non potest quic
quam uouere quod ipsum impediat a ser
uicio domini. Item quelibet muli
er quoad reddicionem debiti et
coniugium non potest uouere continenciam sine
eius licencia. nec et peregrinaciones
longas excepto uoto terre sancte

licet abstinenciam et alia uota possit
uouere sine licencia uxoris. Simi
liter autem quia uir subest in omnibus
ideo nichil potest uouere sine consensu viri
Item monachus sine licencia sui
prelati. Similiter episcopus qui subest archi
episcopo in hiis que ad episcopatum pertinet
ideo non potest uouere peregrinaciones lo
ngas. nec etiam religionem intrare sine
consensu pape. Abstinenciam autem et ieiu
nia et huiusmodi uouere potest propter que
non retrahitur ab administracione
sibi commissa. Clericus autem secula
ris qui subest episcopo quoad beneficium
ideo nichil potest uouere quod ipsum
abstrahat a seruicio beneficii. licet
alia uouere possit in quibus sui
iuris existit. Filius et fami
lias qui subest patri in hiis que ad
regimen domus pertinet ideo con
tra ea nichil uouere potest sine patre
Set religionem et alia in quibus
non subest patri bene uouere potest. Et hoc
notant Gaufredus et hostiensis. Set
cum mulier nichil uouere possit
sine consensu viri multi dubitant
utrum peccet emittendo uotum
aliquod sine licencia viri. ¶ Ad hoc
dicendum quod non . non hoc fiat temerarie.
Set enim uotum uxoris et omnium huius
qui non sunt sui iuris non sit fir
mum sine consensu eorum quibus subiacent
non tamen peccant uouendo abso

lite loquendo quia in eorum uoto
intelligitur debita condicio scilicet si suis su-
perioribus placuit. uel si expresse non
reclamant. In talibus enim non suf-
ficit tacitus consensus sed requiritur immo etiam
puta si superior sciat et taceat et
non contradicat. xx. q. ii. Puella
¶ Quid autem quod licet uxor non possit uo-
uere aliquid sine consensu viri. si tamen faciat
non debet contrauenire auctoritate apostoli. Sed vir
eius potest irritare si uoluit. et quando
teque matrimonium sit contractum dum-
modo non fuit adimpletum. Primo et quia
plus si mulier de consensu viri voueat
abstinentiam peregrinationis uel huiusmodi et
postea vir ei executionem prohibeat
debet obedire viro et non peccat vio-
lando obediendo. Sed vir peccat illud
quod consenserat retractando uel etiam
prohibendo. xxxiii. q. v. Noluit.
¶ In hoc tamen caute distinguendum est
quia qui dedit licentiam in facie ecclesie
et qui in iudicio et tunc secundum quosdam non
potest reuocare. Aliud dedit in priuato
loco ante usum licentie potest re-
uocare. puta si dedit licentiam de
ingressu religionis sed postea non
potest. Thomas et albertus dicunt
quod si vir expresse dedit licentiam
coniugi de castitate vouenda non
potest eam post uotum emissum reuocare
Sed intellige quod non potest hoc sine peccato
Sed si vir solum dissimulet et post

plenam deliberationem reuocare uelit
potest. Et mulier tenetur sibi nisi obe-
dire. Cuius causam uidetur dare
Innocentius ibidem. Quia qui dat
licentiam non propter hoc perdit ius exige-
di debitum. nisi et ipse similiter voue-
at. Illa tamen que uouit perdit ius
exigendi et non reddendi. ¶ Sed
forte dices numquid vir peccat
irritando uotum uxoris quod non
sine consensu suo emiserat. ¶ Dicendum quod
non. quia vir iure suo vtitur de
concessione et a canone de indulto
hoc potest. ¶ Item post uotum
simplex contrahit matrimonium contine-
tur quia facit contra preceptum domini quod
dicit vouete et reddite. tamen quia in
foro consciencie et apud deum secundum doc-
tores tamen obligat uotum simplex
quantum sollempne ¶ Ex quo euidenter
patet quod prophane quidam consulant
et licentient aliquas personas quod hic
matrimonium post uotum simplex
continentie emissum quia peccant tam
ipsi ¶ Primo quia suo consilio ad pec-
catum infidelitatis impellunt
nam transgressio uoti sicut et iu-
ramenti videtur esse quedam ab-
negatio diuine ueritatis et ideo pro-
pe idolatriam accedit periurii et trans-
gressio uoti videtur secundum locum
tenere in grauitate delicti. propter
quod et utrumque prohibetur in decalogo

cepto

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

cepto quod immediate sequitur ad p
mum. ¶ Secundo quia persona illa nunc
primo previo exponit. cum secundum
[illegible] opinione numquam possit
[illegible] delictum sine peccato. ¶ Tercio
quia dignitatem angelicam hominum ad
[illegible]. ¶ Ex predictis quia ho pertinencia
puritati angelice conformatur ymo
et per eam dignitatem angelicam [illegible]
[illegible]. quia secundum [illegible] ¶ Continencia in
carne corruptibili servare est
dignius et excellencius et ma
ioris meriti quam eam habere per naturam
¶ Secundo videbitur cum quis postquam vo
tum continencie simpliciter iuravit
postea cum se aliquam [illegible] amplius
debeat servare votum vel iura
mentum ¶ [illegible] quod votum est magis
servandum. Ut patet extra. de iure iurando
ci vel uo. c. ¶ Rursus ubi dicitur
quod votum simpliciter servandum est
et si iuravit per eam uxorem du
cere et postea temerario iuramento pe
nitenciam agat. licet hostiensis
in casu contrario ut cum postquam iura
vit uxorem ducere et post ea vo
tum continencie emittit dicat ser
vandum magis esse quam votum. ¶
Tercio videndum an votum
magis sit obligatorium quam iura
mentum ¶ [illegible] quod votum ex sua
racione magis sit obligatorium quam
iuramentum [illegible] obligacio vo

ti oritur ex fidelitate quam deo debe
mus ut ei promissum servemus. Sed obli
gacio iuramenti oritur ex reve
rencia quam deo debemus ex qua tene
mur ut verificemus quod per nomen eius
promisimus. ¶ Primus autem infidelitas
est irreverencia et non econverso. quia infide
litas videtur maxima irreveren
cia. quare cum infidelitas importet
summam irreverenciam maior vi
detur obligacio voti quam iuramenti
si attendamus eciam propriam racionem ob
ligacionis utriusque. ¶ Et autem hos
tiensis dicit utrumque esse eiusdem firm
itatis [illegible] iustificari quod ad p
prietatem obiecti quia utrumque ob
ligat ipsi deo. ¶ Patet quod ad racionem
obligandi maior videtur obli
gacio voti ut dictum est. ¶ Quarto
queritur [illegible] quod multo melius est
aliquid [illegible] facere ex voto quam sine
voto [illegible] quod patet ex tribus. ¶ Primo quia
vovere [illegible] est actus latrie que est
nobi[illegible] [illegible] omnibus virtutibus constat autem
quod actus qui ex nobiliori virtu
te elicitur est perfectior quare et cetera ¶ Secundo
quia secundum anselmum perfectius est dare
arborem cum fructu quam fructum sine
arbore sed constat quod bona volun
tas est arbor quia fecunda. ¶ Actus
autem continentie est quidam fructus
bone voluntatis. ¶ Cum igitur is
qui continet sine voto det solum

fructu. qui autem ex uoto continet
et ipsam bonam uoluntatem cum omni
fructu ex ea prouenientem deo perpetu
e dedicauit. patet quod multo melius 2°
est continere ex uoto quam sine uoto
Licet valeat si dicatur quod continens
sine uoto libere continet. qui autem ex
uoto continet ex necessitate. melius
autem uidetur aliquid fieri ex libertate
quam ex necessitate. quere de eo. ¶ Ad hoc respondet
anselmus secundum hoc cur deus homo quod fe
lix est necessitas que inuitatur ex uo
to procedit ex libera uoluntate qua
homo spontanee se prouoto obligat 3°
quere de eo. ¶ Tercio hoc idem patet quia per
uotum inmobili firmatur in bono
facere autem aliquid ex uoluntate firma
ta magis est bonum hoc est perfectius quia
pertinet ad perfectionem uirtutis ut e°
patet secundo ethicorum. quere de eo.
¶ Tertio exponi hoc ... de tunc
gressione ubi male- dicta sic
deo assumes nomen dei tui
inuanum id est uilo scilicet maledicto. et sic c x
contingit peccare iiii^or modis ¶
Primo quando maledicis deo sicut lu
sores faciunt in ludo qui non
prosperantur in ludo taxillorum. qui
culpam dyabolicam retorquent
in diuinam innocenciam et deo male
dicunt quod inhorribile est audire
horum quidem peccatores et qui
talibus quiescentibus hospicium dant

credunt. vel qui uestimenta cor
delusa denudunt. vel qui cum ipsis
familiariter bibunt. vel ab eis sor
tem lusus recipiunt ¶ Secundo quando 2°
maledicis aliquem sanctum et specialiter
beatam uirginem sicut faciunt iudei
blasphemi. Omnes enim tales
non possunt absolui nisi ab episcopo vel ab
primario et minima debet eis peni
tencia imponi prout dicitur extra de ma
ledicis per statutum. Vbi pluria
de hoc inuenies in textu et in glossa
¶ Tercio quando maledicis deo non 3°
ipsum scilicet subsannando seu in predi
catores deridendo vel in predicto
sicut faciunt qui uerba predicatoris
deriserunt. vel ad ipsum impediendum
damnoces et uisus talias triumpha
erunt ¶ Quarto non maledicis
diuine uoluntati ut faciunt illi qui
maledicunt aere pluuiali. vel
corum infirmitati seu in rerum perdi
cionem propter quod multi deo maledi
cunt. vel sibi ipsis. Exemplum de
clerico parisiensi annos infirmato
qui dixit. Deus tu accepisti
michi corpus et ego accipiam tibi a
nimam. Dyabolo ueni et accipe
animam meam quod dum iudicio
statim factum fuit ¶ Notandum autem
quod maledictio quoque procedit ex
uoto ulcionis et odio persequen
tis et hic prohibetur quia est peccatum mortale

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

le ¶ Sicut qz aut pcedit ex aio c
iustitiae et h' gaudet cum sca ca-
si sic q' pz. xxxiii. q. iii. ¶ Cum sa.
Inter scd'o q' i'o pceptu a mal'
xpianis tplicat' violat'. vide
licet corde ore et ope. ¶ Corde q'de
sicut mali qui solo noie xpi
ani vocant' rem aut et virtute
nominis abnegantes qui h'
sacm bapti recepunt re tn
sacri i. gra carent. ¶ Ore. s. ma
la iuratione vota trnsgressioe
vbi dei derisione pdicatione
que fit vana intentioe et in
devota oroe de quibz dicit
ysaias. Populus hic labiis me
honorat et c. ¶ Ope vo sicut y
pocrite qui nome dei in vanum
assumunt in simulacoe opis ex
terioris et in iniquitate cordis. bn
nanqz illud in vanum recipiunt
qz vanam gl'iaz expetentes iam
mercede sua receperunt ¶ Ex p
missis et diligent' considerant
pate pt qualit' de isto prep
to debeat confiteri. Tertium prep'm

T ertium preceptum est memen
to ut diem sabbti sctifi
ces. Hoc preceptum refert' ad
sps sci bonitatem sicut scdm
ad filii veritatem et primum ad pa
tris ptatem. Docet enim hoiem
pastum devotoe ... nis

hic die totalit' in eo quiescere ita
q' si ho q' q' in ceteris dieb3 vl' bonis
opibz p tota septimana neg
lexerit hic recuperet isto die. Unde
ad evidenciam huius precepti primo
quid' quere sunt hoim dicti ¶
Ad qd dicendu q' huius precepti est tplx
vo gnalis litteral' ¶ Prima sunt di
ni cultus vacacio ut isto die
simplr' ho devocioi studeat et q
q' bonu alio tpe neglexerat hic
isto die potissime restituat
¶ Secda sunt avaricie restrictio
Unde ii tm ab actibz mechanic
is et cum criminalibz isto die abstine
debem' ¶ Tercia sunt divine oi
potencie maior recordacio
qz sicut deus requievit die sep
timo ab omnibz rebz q's fecerat
in obsequium hominis. ita ho debz
requiescere ab oi ope exterioe ut
vacet dive laudi gras reffe
ndo pro creatois bnficio. qz deus
omnia in suu obsequium et sibi
diu pduxit ¶ Est et huius pre
cepti tplex ro prima est allegori
ca qz sabbm signat requie cor
pis xpi in sepulchro et in gloria corporibus
animaz q' pcipua aie xpi fu
erit ¶ Secda est tropologica qua
signat requie aiaz in quiete ai
mar' in op devoconis affectu et
pro contemplacois exerciciu ¶ Tercia e

anagogica, quia significat quietem anime
a malo ad quam post presentem vacacionem
mundo sperantes pervenietur. ¶ Secundo quia
ut quare dies sabbati fuit translata
in diem dominicam. Ad quod dicendum quod hoc
[illegible] fuit prophetica voce ut gratia
bonitatis alios reficeremus. ¶ Tercio
ob memoriam beneficii incarna-
cionis, quia sicut die dominica mun-
dus fuit creatus, ita eodem di-
e fuit principium incarnacionis et missi-
onis recreacionis nostre. Huius enim benefi-
cium dignissime in memoria iu-
giter est habendum, quia per hoc nobis
deus summam caritatem exhibuit,
dicente apostolo: propter nimiam carita-
tem qua dilexit nos deus filium
suum misit et cetera. Ex nimia enim
caritate processit quod ipse idem et
nunc homo fieri voluit ut te edifi-
caret et ut hominem abiectum in-
estimabiliter exaltaret, et ut hominem
mendicum thesauro divinitatis lo-
cupletaret. Et ut ista in nobis
efficeret, lumen divine claritatis
absconditum voluit sub velamine
[mortalitatis] nostre ignorancie, thesaurum sue pre-
divinitatis sub velamine nostre
paupertatis, et potenciam divine ma-
iestatis sub velamine nostre infirmi-
tatis. ¶ Secundo propter memoriam be-
neficii redempcionis. Nam Christus il-
la die naturam humanam de vinculis
captivitatis eripuit, in quibus
fere per quinque milia annorum fuerat
miserabiliter captivata, et de car-
cere tenebrarum eduxit, quia licet ani-
me in limbo non haberent pe-
nam sensus, erant tamen private divi-
na visione, ad quam in illa noc-
te post ubi dominicam passionem feliciter
admittebantur. Illa enim die dy-
abolum alligavit, eius potestatem
adimendo. Que quidem beneficia
nimio debemus in memoria tenere et iu-
giter recolere cum graciarum accione.
Ad quod monemur exemplo Y-
saie, qui dicit: Miseracionum
domini recordabor. ¶ Tercio propter
memoriam beneficii in nobis que
fuit causa et exemplar nostre re-
surreccionis. Nam illa dicta benefi-
cia nobis contulit. Primum quia
mortem destruxit et eam secum
ipso occisus occidit. Nam beatus
Augustinus: dignum erat quia dyabolus
homines Christum innocentem per-
emit, potestatem perderet et eos quos
sua calliditate deceptos tene-
bat captivos. ¶ Secundum quia
naturam humanam veste immorta-
litatis induit cum immortalem
et impassibilem resurrexit. ¶ Terci-
um quia timorem mortis nobis
abstulit, quam per suam resurreccionem
nos [illegible] certa beatitudine

asseuauit cum certum sit quod me-
dicus sequi debeant ubi caput suum
non precessit. Et ideo dicit leo papa
quod hic dies tantis diuinarum dispen-
sationum misteriis est consecrata ut
quicquid insigne est a domino constitutum in
terris in huius diei dignitate sit ges-
tum ut patet in ipsa sua missione.
temporum consecratione. in spiritus missione [illegible]
uelatione et huiusmodi. Principalis tamen
ideo fuit translacionis ne uideretur
iudaizare die sabbati more iude-
orum obseruando. Quibus est notandum quod
illud preceptum potest accipi tripliciter.
Primo generaliter ut cessemus a vi-
ciis. Secundo specialiter ut cessemus ab
operibus corporalibus et actibus me-
chanicis per que mens impeditur ne
deo libere uacare possit. Tercio spe-
cialissime ut contingit in viris con-
templatiuis qui ab omnibus
occupacionibus mundanis se
abstrahunt ut totaliter deo ua-
cent. Prima uacatio est ad salutem
necessaria. Secunda est debita quia continet
diuini precepti. Tercia est perfecta quia so-
lum conuenit perfectorum statui con-
templatiuorum qui in omnibus mun-
danis mortui soli deo ua-
cant. Iuxta predictam distinctionem
istud preceptum tripliciter exponitur.
Primo sic. Memento ut diem
sabbati sanctifices. id est ut summo stu-

dio illum diem honores nichil [illegible]
[illegible] operis corporalis exercendo uel fa-
ciendo quod possit impedire quietem
mentis in deo [illegible] Secundum hanc inten-
tionem illud mandatum [illegible] transgre-
ditur [illegible] modis. Primo manualiter
operando. Secundo mercantibus [illegible]
[illegible] placita secularia [illegible]
[illegible] actum iudicialem exercendo.
Est enim iure statutum ut in
die strepitus iudicialis [illegible]
[illegible] tali die ut dicit
willelmus in glosa pro pace trac-
tanda uel pro pace firmanda iura-
mentum licite prestari. Ex quibus
patet quod quicumque sabbatum violat
mortaliter peccat. Excusatur tamen
quis a peccato mortali in [illegible] casi-
bus. Primo quidem propter laboris uel
operis modicitatem puta si la-
bor tam modicus sit quod quie-
tem mentis in deo impedire non
possit. Et ideo innuit in glosa Exo-
[illegible]. Si ille uel eciam quicumque polluit
sabbatum glosa turbando quie-
tem anime morte moriatur. Ec-
clesie et corporis. Secundo propter laboris ne-
cessitatem quod tanta debet esse quod labor
operis sine rei periculo non possit
preueniri nec differri sicut contingit
in messibus propter pluuias uel hostium [illegible]
[illegible] propter frigus. uel in
captiuitate aliena quod solum fit [illegible]

dedicato penalibus eum excusat
necessitas que legem non habet. Vn-
de ex deo consuetudine. Circum-
stantia autem sit necessitas vel in la-
boris quantitas que a peccato excuset
ad arbitrium boni viri iudi-
candum est. Vnde dicit Wilhelmus
inglo. quod minutores et viato-
res et curatores equorum si talia
faciunt non propter questum proprium sed propter
necessitatem aliorum excusantur a
peccato alias non. Secundo propter cor-
dis pietatem quia licet in sabba-
to propter deum arare et agrum pau-
peris seminare vel ducere ligna
religiosis et aliis miserabilibus
personis. Tercio propter publicam
utilitatem puta laborare pro pon-
te vel pro via vel in pro ecclesia repa-
randa dummodo hoc gratis fiat. Sed
hic incidit dubitatio cum enim
observatio sabbati sit de precepto
divino. Divinum autem preceptum ma-
ius sit quam humanum videtur du-
bile quomodo etiam quis utitur potestate
humana potest dispensare ex
causis predictis sine transgressione
divini precepti. Ad quod dicendum quod etiam
bene videtur dispensare in talibus pre-
dictis duplici ratione. Primo quia
etiam non tantum utitur potestate humana
ut ratio supponit sed in potestate di-
vina et ideo eadem potestate etiam dispen-

sat in precepto divino quia ipsa deus
concedit. Et hec patet quod quicumque po-
testatem vel claves ecclesie contempnit
dei potestatem contempnit. Luc. x. Qui
vos spernit. Secundo quia dispensatio
vel sint pro mandati declaratione
et sic verum est quod etiam vel minor
potestas non potest dispensare in man-
dato vel sint pro mandati in-
terpretatione puta declarando in
quo casu secundum intentionem
legislatoris mandatum obli-
gat ad sui observantiam et in quo
casu non. Et hoc modo etiam potest
dispensare in precepto divino.

Secundo exponitur sic Sabbata
sanctifices id est summo studio illa
precipue per etiam mortalia caveas
nichil in ea faciendo quod committendo
quia est multo magis peccatum delinque-
re tali die sancto quam in alio. Vnde
Gregorius narrat in libro dyalogorum quod
quedam legitima a viro suo cog-
nita cum se processioni coniungeret
a dyabolo arripiebatur et multum
ab eo vexabatur et si hoc sit in
personis legitimis quanta sunt re-
prehendendi eiusmodi coitus illegi-
timi. Vnde dicit augustinus de x. chor-
dis decem cordarum. Precipio tibi quod spiritua-
liter observes sabbatum non quomodo
iudei observant corporali oci-
o vacare volunt ad nugas

ad luxurias suas. multo autem
melius facerent quod in agro suo
die sabbati aliquid utile seminarent
quam quod in theatro sedicionibus in
sisterent. Et melius femine eorum
in sabbato lanas facerent quam quod
toto die in choreis inpudice sal
tarent. Unde Seneca derisit sab
bata iudeorum dicens eos partem sep
timam perdere vite sue. Unde in talibus
impletur illud Jeremie. Viderunt eam
hostes eius et deriserunt sabba
ta eius et hoc racionabiliter. Cum enim prin
cipalis intencio legislatoris sit
propter hoc nos abstinere ab operibus
corporalibus ut liberius possimus va
care spiritualibus ut patet de consecratione
d. iii. c. Jeiuniis. Patet quod illorum
sabbata multo deteriora sunt qui illo
die devocione derelicta solum ocio
corporali carnali et sic luxurie
vacant. Ideo autem quod sunt duo
peccata que maxime frequentantur
diebus dominicis et festivis scilicet chore
a et ebrietas. Et ideo de chorea
primo nondum est quod licet multe non
sit peccatum mortale. ex iiijor tamen
circumstanciis contrahit deformitatem
peccati mortalis. Primo quidem
racione persone puta si persona sit reli
giosa vel ecclesiastica tunc enim
racione scandali potest mihi contra
hi peccatum mortale. Secundo racione

temporis puta si tempore misse vel alio
devocionis tempore quis coreizet.
Tercio racione loci ut si fiat in eccle
sia vel in cimiterio tunc enim potest irre
verencia deo et loco sacro exhibita
potest committi peccatum mortale. Quar
to racione finis et modi ut si fiat
libidinosa intencione vel si fiunt
inpudica gesticulacio vel saltacio
lasciva provocans ad libidinem
ad quam intencionem videtur referri
illud Augustini super psalmum de decem
cordis. Et predicte iiijor condiciones
complectuntur tali metro. Tempus fine
loco persona chorea cavetur.
Secundo nota de gula et ebrietate
quando sunt mortalia vel venialia.
Nam ebrietas uno modo potest dici
mentis obnubilacionem vel
gula potest importare solam corporis
aggravacionem et sic non peccatum sed pena
sed pena peccati ut patet xx. q. i. c.
Sane. Secundo ebrietas immodera
tam potacionem vel gula immoderatam
cibi sumpcionem et tunc si in talibus
actibus quis appetit vel intendit
inebriari et ingurgitari sic utrumque est
peccatum mortale. Si autem talia non
intendit nec appetit sed solo casu
sic eveniunt ex fortitudine potus
et immunitate cibi vel ex debilitate
sumentis sic sunt peccata venialia
ut patet nota Jo. xx. q. i. c. Criminis

xx·d·c· Et ꝫ nondum qꝫ tulḡs
loqͭes hui⁹ mandati vident̃ spe
ciali memoriã amisisse ꝑter
eis noīt dꝫ. Memento ꝛč. Naz
isti videntur memoriam amisisse
qꝫ n̄ recordant̃ eoꝝ que vident
ĩ natura ubi omnia vegetabilia ꝛ
sensibilia quietem appetunt post la
borem sicut ē vide ĩ animalibꝫ ꝛ
plantis que fructificant ꝛ labo
rant ĩ estate s; quiescunt ĩ hye
me n̄ recor. q legitur in scriptura
qꝫ deus requieuit die septimo ab
oī ope qꝫ patrarat. Isti autē laborant
ꝑ totam septimanã ꝑmisceo corpe
s; in die dn̄ico laborant ꝑ dampna
tione anime. Cum tamen deus ꝑpapue
ad hoc ꝓcepit tali die vacare
ab omni corporali ope ut hõ libe
rius ꝛ quieti⁹ vacaret dn̄o cultui
ꝛ eius. utiqꝫ isti videntur obliti
qꝫ ꝑ totam ebdomadã dies sanctifi
cat laborando in opibꝫ licitis
s; diem dn̄icam polluunt ꝛ conta
minant intendendo voluptati
bꝫ ebrietatibꝫ ꝛ choreis. De
istis conquerit̃ dn̄s. Eze. xx. Sabba
ta mea spreuistis ꝛ sabbata me
a polluistis ꝑptea dabo vos con
temptibiles omnibꝫ nationibꝫ.

3° exposit̃

Tercio expom̄ sic. Memento
ut diē sabbi sanctifices. i. ut illa
die ꝑuissime contemplacõi ꝛ ꝑfecte
quieti mentis potissime intendas
ab omnibꝫ mundanis occupacõ
nibꝫ te substrahendo. ꝛ ꝑ pacem in re
contemplacõis vitam dn̄e dulcedi
nis attendo. Ecce quiescit me
tibꝫ contemplatiuis que singula
dei beneficia mente deuotissima
ꝑtractant ꝛ ꝑ quolꝫ ꝑcepto
dn̄o beneficio. deo ꝑ tibus grãs
actiones exsoluunt replicantes
cotidie cū psalmista. Miseracōm dn̄i
recordabor laudē dn̄i ꝑ omnibꝫ
qͣ reddidit nobis dn̄s deus nr̄. ꝛ
istam quietem mentis in quo qualꝫ
mens deuota frequenter emula
ri dꝫ ꝑpter tanta bona q̄ ex in gleant.
Primum ē semina dei ficta ĩ aīa se
pulti fructuosa germinacõ. Se
cundo ꝑ plures qꝫ multa semina virtu
tualis complantata hoī latent ĩ
mente ronali ubi quedam
desidia ex ariditate mentis ꝑ
cuit ꝛ desiccant. que omnia copi
osum fructum ꝑducunt si ꝑ humo
rem dn̄e gr̄e ꝛ ꝑ feruorē deuocõis
fecundant. Sicut eciam ꝑpter ꝛ sole
malicia qui radiis suis splendo
ris ꝛ feruoris terra penetrans semi
na in ea defossa ꝛ occultata mul
tiplicat vivificat ꝛ fecundat
Sic ꝛ plumię dn̄e gr̄e ꝛ fuo
re deuocõis q mens quiescit
in quo intuitu semina ĩ mētem

nali latencia ulcerus fecidam
t. ¶ Secundum est spiritus uite acce
diacio et omnium tremor libera
desperacio. Ista ergo est quod dul
cor quo mens interius fidelis
quiescat in deo causat in homine
tedium et merorem totius spiritus
uite induat menti deuote
quandam insipiditatem et nause
am tremor. Nam nimis quod secundum
gregorium. Gustato spiritu desipit
omnis caro. Cuius ratio est quod sic
ignis naturalis in rebus suo feruore
adustis aufert omnem pulchri
tudinem et placabilitatem et red
dens eas nigras et deformia ad
uidendum. Ita feruor intrinsece de
uocionis vite spiritus dulcorem
et tedium et merorem rerum corpora
lium pulchritudinem et placabili
tatem in quandam insipiditatem
et nauseam conuertit. Quia sic
fuit beati. Serpens moysi deuora
bat serpentes magorum. Ita
dulcor interne deuocionis
omnem dulcedinem uite presentis
tollit et in quandam insipiditatem
tem conuertit. ¶ Tercium est frigi
di cordis dura et frigida pertinacia
liquefactio et dimorum discursuum pre
terita exercitia quia presentia sicut
radii solares glaciem resol
uunt ita feruor interne deuo
cionis mentem frigidam gelu cor
et desidie constrictam adeo liquefaciat
et resoluit ut prompte diuinis institu
tis consenciat et per viam mandatorum
dei in omnibus uirtutum exercicio feruenter
et celeriter currit. Quare motum
bonum senciat psalmista cum dicit viam
mandatorum tuorum cucurri etc. quando
presertim mentem meam dilatasti et
inflammasti feruore tue deuo
cionis omni desidia procul motum tu
a mandata fuerint impleui et om
nibus diuinis institucionibus prompte et delec
tabiliter acquieui. ¶ Sed forte di
cet aliquis pauper sum tamen hec la
borare pro quibus indigeo cum quibus
bonum obliuiscar contemplacionis et o
racionis. ¶ Huic uidea quod talis
diligenter consideret an sua oc
cupacio maior sit quam eximii re
gis illius qui regnum la
tissimum et terras plurimas gubernare
Qui tamen de se ipso dicit. Medita
cordis mei in conspectu tuo semper et a
libi. Septies in die laudem dixi
tibi. ¶ Secundo autem quod sic quilibet tamquam
adultus tenetur omni die ad ali
quam aliquem memoriam de deo plus
beneficiis legendam. Ita religiosus
et clericus beneficiatus tenetur horas
quas si sine causa legitima dimittit
mortaliter peccant et non solum illas
horas canonicas ad quas te

nentur totaliter obmittitur peccatum
mortale. Verum tamen qui eas neglige
ter dicunt non quidem ex impotencia
et infirmitate sed potius ex contemptu et
mala consuetudine quamvis licet neg
ligencia intelligitur proprie secundum
humanam fragilitatem consideratam sit
venialis contemptus tamen et mala
consuetudo facit eam mortalem. ut
patet de consecratione d. v. c. i. tercium in
glossa. Et sic patet tria prima precepta
prime tabule que ordinant hominem
ad deum. primum quidem ad venerandum
deum patris potestatem secundum ad colendum
deum filii veritatem tercium ad iugi
ter meditandum spiritus sancti boni
tatem. ¶ Item est diligentissime adver
tendum quod contra tria predicta precepta
contingit hominem peccare tripliciter
primo ex impotencia et infirmitate
aut ex timore et sic peccatur
contra patris potenciam et contra primum
preceptum. Dicitur autem peccatum ex infir
mitate et impotencia quando peccatur
ex passione quam inducit nature
corrupte fragilitate et impoten
cia. Ex timore autem contingit pec
dupliciter care tripliciter secundum duplicem timo
rem. Est enim timor humanus
quando timentur pericula carnis.
et est timor mundanus quando timen
tur pericula rerum. et isti timores
sunt mali et mortale peccatum

qui propter eos facit aliquid illici
tum quod est contra deum vel obmit
tit licitum ad quod tenetur. Utrum
istos timores excludit Sal
vator cum dicit. Nolite time
re eos qui occidunt corpus [illegible]
animam timete eum qui potest corpus
et animam perdere in gehennam. ¶
Ex quo patet correctio quod si miles
iuvat dominum suum in bello iniusto
vel si probabiliter credat ipsum ha
bere bellum iniustum in hiis duobus ca
sibus potest iuvare dominum suum sine
peccato sed non armari vel cognatum
non scit eum habere bellum iniustum sicut
probatur xxiii. q. i. ¶ Quid culpa
tur. Iniustum autem bellum secundum wil
helmum est quod vindicat iniurias
vel quod gerit precibus debite repe
tendis et sic gens vel civitas
plecti potest. ¶ Secundo contingit pecca
re ex ignorancia sive errore quia
contra filii sapienciam et sic peccatur contra
secundum preceptum. Dicitur autem peccatum ex
ignorancia quando ignoratur ali
quid eorum quorum sciencia ad preceptum ipse
tenetur. Et hic distinguitur quia
hic fit ex ignorancia iuris et il
la non excusat. sed est vincibilis
ut patet i. q. iiii. c. ult. Item sic
invincibilis excusat sicut patet de in
fantibus furiosis vel dormien
tibus quibus non imputatur quod faci

utūt dicit bū. i glō. Sil'r ⁊
excusat' qui seq' vnā opinioē
famosā ⁊ pbabilē ubi magri
int' se q̄rie opinant'. ¶ Quīt'
fit exigītnaa sui ⁊ sic excusa
t' hō de pccō oblito dūmodo
duo in se heat. Primū ē si ad
hibz diligenciā q̄ ꝑt ad inue
mendū pcm̄ oblitū dicēs cū
ysaia. Recogitabo tibi oēs an
nos meos. Scdm ē si oret de
ū ut reuelz. Vn̄ scdm aug.
q' reuelat q' relarat. ¶ Tercio
fit pcm̄ ex delibacoē siu exela
coē ut cū hō ex uolūtate deli
bata pccō adheret ⁊ sic hō pec
cat q̄ certū ꝑceptū. q' q̄ boni
tate spc sci. Vn̄ talia dicūt' pc
cata in spm scm. Circa que
duo sūt p ordinē tedanda. Pri
mo q' ⁊ q̄t sint pcca in spm scm
Scd'o an ista pcca sicut mortali
a. an q̄nq̄ possit ee ⁊ uenialia
¶ Ad p'mū dicendum q' pcm̄ i
spm scm pprie dr i° qd ipugnat
bonitatē sci spc ex cui' gra fit
remissio pctōr. Et tale ē
pcm̄ qd fit ex certa malicia scdm
theologos ul' ex electione scdm
phm et eos ethicorum. ⁊ tale pcm̄
dr irremissibile ut ꝑz mt. xii.
dicitur ⁊ in glo. n̄ q' nūq̄ re
mittant'. s; q' n̄ hnt causā r̄

missibilitatis. Tollit enī oīa
que re quirunt' ad remissi
onem pctōr. Iō sex sūt
spēs pcti in spm scm. hō
2 aūt sex duo sumunt' ex pte re
mittentis. Pm ē dei mīa qdo
nās culpā. ⁊ q̄ hanc ē despao
q' hō ꝓp pctōr grauitatē exemplo
caym despat de dei mīa. Scdm
ē eius iusticia obligās ad penā
⁊ q̄ hanc ē psūpcō ipunitatis
¶ Alii ex pte penitentis duo r'
quīt'. p° dolor de pctīs ptitis ⁊
q̄ hanc ē final' ipnīa. Scd'o ppōit
abstinendi a futuris ⁊ q̄ hac est
obstinacō q' mēs ita obstinat'
ī pccō q' n̄ uult penitē. ¶ Alii duo
ex pte gre q̄tū facietis ꝑ q' for
liter remittit' pcm̄ duo req'unt'
nā l; grā ul' qferta in fide ecce
⁊ q̄ h' est ipugnaō ūitatis ag
nite ul' qfert' in sacramentis ec
clie sit legis noue. q̄ hanc ē
inuidencia fr̄ne grē ⁊ sic ꝑz q
⁊ q̄t sint pcca in spm scm. q'
sex. ꝑuitā desparō. psūpcō.
final' ipnīa. obstinaō. ipug
nacō ūitatis agnite. ⁊ inuidē
cia fr̄ne grē. ꝑz ēt qualr̄ ista
pcca dicunt' irremissibilia
⁊ qualr̄ nō. ¶ Ad scdm dicendum ē
scdo. q' si aliquis labat' i despa
coni ex infirmitate ul' grauitate

complexionis et debilis volt recreari
quod potest sic desperacio [illegible] non est peccatum
mortale sed forte [illegible] veniale
¶ Primum huius contingit ex [illegible] errore
ut desperacione puta si estimat ob
sequium prestare deo si senem proprium
occidat sic desperacio est mortale
¶ Proprie vero quis desperet ex certa mali
cia et electione ut diffinite dicat
cum caym maior est iniquitas
mea etc. Sic desperacio est peccatum
in spiritum sanctum et sic nunc de aliis est
dicendum. ¶ Sic presumpcio que nascitur
ex infirmitate quando homo nimis de dei
misericordia confidit sic dicatur peccatum
veniale. que vero nascitur ex errore
minus de meritis suis presumere
¶ sic presumpcio est mortale et heresis ser
bie. ¶ Aut vero nascitur ex certa mali
cia quando omnino intendit dei iusticiam
evacuare ¶ sic proprie est peccatum in spiritum
sanctum. ¶ Proprie impugnacio veritatis
agnite que provenit ex infirmitate
ut cum aliquis propter verecundiam
vinci nolens impugnat verita
tem agnitam ¶ hec est peccatum veniale
¶ Aut provenit ex ignorancia
puta cum propter munera ut aliqua
stipendia que excecat intelle
ctum impugnat veritatem in dubium
ut p[illegible] in malis advocatis sic est
mortale peccatum. ¶ Que hec provenit
ex certa malicia ut cum quis de

liberate impugnat fidem catho
licam ut consilia ut precepta evan
gelica sic proprie est peccatum in spiritum
sanctum ¶ Invidencia fraterne
gracie que provenit ex infirmitate pu
ta si volt aliud meliorem sibi
preferri tunc si volt propter hanc insuf
ficiam non peccat quia secundum glossam
bernardi dolor iste longe est. ¶ Proprie autem
volt solum propter eminenciam alterius
et talis motus sit indelibera
tus sic est peccatum veniale ¶ Que pro
venit ex ignorancia puta cum
quis volt de alterius excellencia
quia timet sibi propter hoc diminui
bonum proprium sic est mortale et heres
in iudicio. ¶ Que provenit ex certa ma
licia puta cum quis propter depravacionem
affectus quis non amat bonum
in se ipso non [illegible] in alio
¶ et sic proprie est peccatum in spiritum sanctum
¶ Deni obstinacio autem et fina
lis impenitencia secundum est quod talia aut
sumuntur privative et sic obsti
nacio dicit permanenciam vo
luntatis in peccato. ¶ Et finalis
impenitencia solum importat penam
permanencie et sic ista duo non sunt pec
cata specialia sed circumstancie cir
ca omnibus peccatis ¶ Aut sumuntur con
trarie et sic obstinacio importat
voluntatem deliberatam permane
di in peccato. ¶ Et finalis impenitencia in

portitr nolūtatē n̄ peīte
di que duo sic differunt. Na
finalis ipēna in respcu pc̄i
ti sunt que īportitr pponitū
nō reuitendi de malo ḡnil
coz sic pūat pcc̄i emendā
obstinacō uo sunt respau
finitū vīi pūat pcc̄i clute
lam. et sic ubi duo ppe dūr
pcc̄a in spm scm. Ex pmiss
pz diligent̄ ḡsiderāti q̄li ḡ
fitedū sit de tn̄sgressioē fm
quelz eius intellcm̄ et sic pz ca
ḡcepta pma q̄ ordīnat ad

Onoriū pc̄eptū.

Oceptū e honora prem
et matrē tc̄. In q̄ pcepto fm
aug̃ īplicat̄ omīs actus
bnficiae p primo ī pcedūs
sū ex debito nāl obligacōis
sicut hoīs qui debet pr̄ nāli
sū ex debito caritatis sicut et
alij actus pietatis q̄ et ipi pr
ximo īpendūtz. Implicat̄ eī
īn h̄ pcepto omīs actus uītu
tū qui pīe vel excelli seu
in exhibi ut primū erat
di et videbi ī pcessu. Nō h̄ p
ceptū h̄t ipliciē expōicōem
fm q p pr̄ et mr̄ ipli capiūr
p̄o quide p pr̄ nāli pnit ē
pn̄ generacōis nāl. p̄o pro
pat̄ spūali pnit ē pn̄ rege

nacōnis creacōnis spūalis tan
lbz istoz prim̄ iplicē honorem
deferre debem⁹. Na prem et mrē
honorare debem⁹. Pmo ipis r
uerenciā exhibendo nec illo nec fco
eis nq̄ aliquā iniuriā infendo
ad q hortat̄ sapiēs. ecc. vii. Ho
nora prem tuū et gemit⁹ mrīs
tue ne obliuiscaris. Memento q̄
mam ni p ipos nō fuisses. In q̄
illo innuit̄ rō potissima q̄re
pntes honorare debeam⁹. q̄ dicim
m⁹ ab ipis pcōem nobilissiā
que ē ee. h̄ est enī pma et fun
damentū aliaz oīm pfcōnū et
io dicit phs q filij n̄ pnt pnti
bz redde equiuales. q̄ ta dona
ab ipis recepīut. quoz nullu
eis recompensare pūt sufficiēt
esse s̄ nutrimētū et doctrinā. Na
roe nāl ee qd tenem⁹ a pntibz
ipis tenem⁹ humil et reuerenter
seruire. Pmo ex tota uitute
corpis ut si debiles sunt ipos
corpali portem⁹ et eis manua
lr seruiam⁹. Ex ē g illos qui pa
rentibz man⁹ uiolentas īn
ut vel ipis necīiū uictū subtra
hunt. Scdo ex tota uitute cordis
ut ipos tota uitute cordis dili
gam⁹. q ē g illos qui pntibz
morte optāt ut ipoz hēditā
tē papiāt. a sn̄ reprhēsio ē fm

morte prope nolitatis vivat.
Tercio ex tota virtute ois ut nec
duris nec asperis verbis umquam con
tra ipsos contendamus. sed blandis verbis
ipsis respondeamus. Et ipsorum reprehensio
nes pacienter et humiliter sustineamus
Quia est contra illos qui parentibus ma
ledicunt et eis huiusmodi maledictionem divinam
meruerunt. Exo. xx. c. qui maledixerit
patri vel matri morte moriatur.
Secundo ipsos honorare debemus ip
sis si indigeant vite necessaria mi
nistrando et post hanc vitam ipsorum ani
mas missis et elemosinis a purga
torio liberando. Et ad hoc tenemur prop
ter bonum quod ab ipsis recepimus
naturale scilicet nutrimentum quod et filii non
possunt parentibus reddere equalens.
quia parentes nutrierunt filios de
sua carne et substantia propria filii autem
nutriunt parentes de substantia aliena.
Ideo filii qui parentibus in necessitate
non subveniunt mortaliter peccant
sicut et illi qui eos iniuriis mo
lestant sicut quasi pro glosam Exo.
xx. c. quod dicit. Quia hic precipitur ut filii ho
norent parentes officio pietatis ip
sis impendendo que ad bonum vite et
salutem pertinent obediendo et ad
hoc tenetur filius racione boni quod
a patre accepit salutarem scilicet instruc
tionem et doctrinam et ad hoc nos tenet
proprio exemplo invitare. Qui sunt
parentibus suis subditus ut patet
Luc. ii. Sed quia illud preceptum fre
quenter filii qui suorum parentum precep
ta negligunt vel contempnunt et
ideo maxime peccantes in diversis
ulcionis meruerunt que patet ex hoc
Nam triplici habita causa filiorum pro
fecerint qui suos parentes pertur
bant vel eorum indigencias non
sublevant aut mandatis eorum
contumaciter recalcitrant. Prima est
subtractio rerum temporalium. Nam
divino iudicio digne talibus in
fortunia rerum temporalium eveniunt
qui suis parentibus secundum divini
preceptum in suis indigenciis non
succurrunt. Secunda est abbreviacio
temporalis vite et prodicio famem. Sta
sicut premium parentes honoran
cium est vite longevitas. ita e
contrario ipsos inhonorantium
est vite brevitas. quia plurimi
improvise et subitanee moriuntur.
Tercio
pro subito defecerunt perierunt
propter iniquitatem suam. Tales et secundum
iura reddunt infames et a
testimonio ferendo et omni actu le
gitimo repelluntur. Unde secundum canones
et legitimas sanciones pa
tribus ingrati a testamento et do
natione sibi facta excluduntur
et successione hereditaria privantur.
Tercia est contempnacio ut

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

velit glo. sic illo exo. xx. Qui
maledixerit patri vel matri sue
moriatur quia indicitur morte eter-
ne dampnacionis. Nec mirum
si tales reputantur eterna vi-
ta indigni quia et reputantur
indigni hac vita presenti
et misera que eis divino iudi-
cio repentine subtrahitur cum
tamen aliis peccatoribus vita ad
penitentiam conceditur. Ex his ergo va-
lidi potest colligi quantus sit re-
atus huius precepti transgressi-
onis quia contra ipsum peccantes
eximuntur ob huius peccati detes-
tacionem a summa pietatis ipsius
domini qua de ceteris peccatoribus
dicit: Nolo mortem peccatoris.
De istis autem propter repentinam
mortem qua plectuntur predicta
sententia expresso dicit pater. Nolo
vitam peccatoris huius in mandato
transgredientis sed ut [hole] repen-
tine moriatur et ter[hole]na-
liter condempnetur.

Secunda exposicio respicit
patrem spiritualem puta sacer-
dotem et confessorem qui te fon-
te baptismatis regenerat, qui te
per sacra divini alimentum mi-
nistrat, qui te sanctis predica-
cionibus et exemplis instruit
et informat. Hunc patrem tri-
pliciter honorare debemus. Primo
ei humiliter obediendo in iustis po-
tissime ad que de iure teneris ple-
bano tuo puta cum tibi precipit
celebrandum celebres et ieiunan-
dum ieiunes quia interdicta eccle-
sie et excommunicatos strictissime
vites. Omnium enim predictorum transgres-
sio maxime si fiat ex deliberacio-
ne et contemptu inducit peccatum
mortale. Circa quod sunt tria
nobiliter advertenda. Primum est
quod excommunicacionis sententiam quilibet
animus nimio debeat perhorrere. Per ip-
sam enim excommunicatus a gloria di-
vina et beatorum et eterna felicitate ex-
cluditur. Privatur communi suffragi-
o et communione omnium beatorum que fiunt
in ecclesia militante totaliter privatur.
Privatur et a potestate dei ut sic
loqui liceat defensione sanctorum
angelorum corporis et animi in causa quam
in corpore permitti dyabolus traditur. Secundum
est cum quanta cura et diligencia
ipsos excommunicatos abhorrere propter-
ea debeas evitare. Et patet ex hoc
quia ex eorum communione participacione pec-
catum mortale incurritur. Tercium autem
dum communione pertinaci quia si per
ignoranciam aut per inadvertenciam
seu eciam per coactionem absolu-
tam excommunicato communices non lige-
ris quia nisi casu magis vi

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

deis pati q̃ age. Si uo p̱ peccã
cõne ꝯdicõnata puta si tibi
aliqͥs dampnũ tẽpale ꝯminetᷣ
⁊ ex hͦ ꝯmices exquisito se
tecã ñ caues q̃ licȝ tal' me
tus culpã attenuet ñ tñ an
nichilat. cũ ꝑ nullo metu tẽ
poralis quis debeat peccare
mortalr̃. Ex̄. de hijs qui vi me
tu͛ ve cã fiunt. Sz sacris. Sz hͨ
intelligit hostiens̄ de hijs q̃
ꝯtingit metu dampnũ ꝯmiuati
ul' q̃ ꝑbabilr̃ credunt da
ues ex hͦ ꝯtꝑ. Ex̄. de celebri
co exquisito. Sz celebr. ¶
Tercius ẽ cũ q̃s to conatu ⁊
diligencia ꝑmiãm tibi ĩ ꝯfes
sione ꝑditam debeas adĩple
q̃ negligencia ⁊ ꝯtẽpt⁹ ꝑmĩe
ĩiũcte fecit ꝯfessione ꝑcedẽte
nõ uale. Vñ ĩ hoc casu sic
ĩ alijs ĩiũ͛ oꝑtȝ totã ꝯfessi
one reiterare ut ꝑbatᵉ de pe
nitencia. d. i. ꝯsensum. Vñ
ex aggrega͛ tal' ĩ obediẽ sa
b͛ leuitica vi. Quin sibi ieiunio
lens obedire sacerdotis ĩ pro
morte moriat͛. ¶ Est aũ sa
q̃ quibȝ ad ꝑpetũ obediendũ su
is sibi oibȝ inito dz induci
ꝑ tres ꝑrogatiuas ꝑmus
obediẽe. ¶ Pma ẽ q̃ obedia
ẽ uia certa etne btitudinis.

q̃ sicut ꝑ inobedienciam hõ fu
it exclusus a gaudio parady
si ita ꝑ obedientiam illuc etñi
tudinal' redire dz. Vñ le͛
in figura huiꝰ dicibȝ magis
q̃ ꝑ aliã uiã regressi sũt
in regione suã ut exponit
gŕ. ¶ Scd'a ẽ q̃ obedia est
scala etne btitudinis. In
cuiꝰ figura iacob vidit sca
lam cuiꝰ sũmitas celos tã
gebat ⁊ angeli ꝑ eam desce
debant ⁊ ascendebant ⁊ dñs
erat scale ĩnixus. In quo ĩ
nuit͛ q̃ obedia hoĩez ꝑo
nit ĩ uita celesti ĩ angelica
ꝯuersatione ⁊ ĩ manutenencia
dĩna. Vñ namqȝ cõmuniꝰ hu
ic scalle inixus ẽ. q̃ mente
⁊ cor uei obedientis ẽ. ĩ semꝑ
ꝑm in obliqͥbȝ dirigit ⁊ fir
mat hoĩs desideriũ ne vm
qm ad momentũ a diuino
bñ placito deflectat͛.
hꝰ aũ scale tñ tres sũt
grdꝰ licȝ bñ septe assignet
grdꝰ huiꝰ scale celestis. ¶ Pꝰ
ẽ q̃ dites sĩ recallatõe ad
q̃ hortat͛ eusebiꝰ cesar̃ epc
cornelia ĩ. ita dicẽs. Gaudẽ
uobis a supioibȝ ꝑpe hͨ
ita acceptẽ ac si ẽẽt ab de
ꝑplatũ. ¶ Scd's ẽ q̃ dites

obedire hylariter sic recipimus
coe. ¶ Quia enim invitus et cum reve-
rentia obedit quam plus propter
portat ipsum iter crucifigat
exemplum in symone cyrene-
o qui invitus cum angaria est
crucem christi portavit. ¶ Tercius quia
deles perseverant et sic in interruptio-
ne obedire quia qui non incepit
sed qui usque in finem perseveravit
hic salvus erit ut dicit salva-
tor. ¶ Tercia prerogativa est quia
obediencia est clavis celestis ia-
cnditutis. quia sicut per inobedienciam
nobis aditus celestis ioaidita-
tis claudetur. ita econtrario per obedi-
enciam aperitur. ¶ Quarto ipsum hono-
rare debes sibi debitam iusticiam
integraliter persolvendo ut scilicet
sacrificares quando fuerit sacrificandum
et decimationes persolves de omnibus
bonis tuis de quibus fuerit de-
cimandum. et ut etiam sibi confitearis
quando fuerit confitendum. ¶ Sed diceres
quociens et quando teneor sacerdoti
meo proprio confiteri. ¶ Ad quod dicendum quod
de rigore iusticie et de iure scrip-
to teneris sibi ad minus semel
in anno confiteri. hoc est in quadragesima
et etiam de bona equitate et quia
consuetudine communiter sic perco-
ris congruentie deberet propter a te exi-
ge ut sibi confitearis quociens

tibi eucharistiam debet ministrare aliis
temporibus per totum annum plus quam debitum
tamen persolvis tu plebano semel
confitendo potes plus et cum aliis re-
ligiosis per eorum apostolicam privilegi-
atis libere confiteri. ¶ Sed hic nobilis
incidit triplex dubitatio. ¶ Prima
est an de necessitate absoluta sub-
ditus teneatur sui plebani licen-
ciam petere cum privilegiatis religi-
osis voluerit confiteri. ¶ Ad quod dicendum
quod subditus plus quam semel propria confessione
proprio curato fecit satisfecit debi-
to iusticie et paruit statutis
ecclesie non videtur de necessitate abso-
luta quod teneatur requirere licenciam
alii confitendi potissime in eo casu
ubi privilegiati actum confessio-
nis exercent non solum virtute privi-
legii concessi eis sed etiam de voluntate
et consensu dyocesani. ¶ Secunda pars privi-
legium secundum omnis eis conceditur sub-
iunctis clavium passensum dyoce-
sani videtur fieri applicatio illi-
usius ad debitam materiam quantum
ad personas in suo dyocesi con-
tentas. ¶ Sed tenere pt quod licet
non de necessitate absoluta tene-
atur ad dictam licenciam peten-
dam. Ad hoc tamen teneri videtur ex
quadam congruitate et decenci-
a. ¶ Unde et si non possibile fuerit neces-
sarium utile est tamen tale licenciam

pete pp duo. Primo q2 inpete
do licenciã p loium ol'edie mict'
z suus actus mg' intoi9 id
dz. Scdo q2 p pluralitate petedi
a nota gtept9 z ol'edie excusa'
q' nota invet' fortassis icieit
si nõ petita licencia alti p su
met gfitei. Vn q'uis absolute
ñ liceat' necuiu' tñ datam
ypothesim licenciã pete est
tñ ggruũ z utile pp causas p
dcas. Tercia q'o ẽ utrũ curat9
sbdito petenti teneat' dare lice
ciã altei gfitendi maxime
p9q' statuto ecce satisfecit se
mel sibi ĩ anno gfitendo. Ad
qd' dr' q' sic q2 ex debito sui offi
cij quib3 curat9 tenet' zelare
z p'curare salutẽ sui subditi
s3 gstat q' salus cui9l3 auget'
ex h' q' pluies sua pctã gfite'
z q' a plurib3 ptis p ipoz gsi
liu' ad cautelam et p'suacõz
ac z emedã suoz petoz digi
g' curat9 talem licenciã sb
dito petenti gcede' tenet'. q2
si eam negar3 euidens esset
q' suã salutẽ ñ zelar3 s3 potius
ipediret tñ sibi viã pcludẽ
r3 p q' posset assequi ppcoz re
uemas3 gmiss' z ubeioz
cautelã ac p'seruatõ3 gmit
tedis. Vñ etiã ẽ q' nullus qui

coz3

salutẽ suoz sbditoz sincerit' a
plectit' talem licenciã petẽb3
ñ negant. s3 potius gcedunt' z li
beralit' indulgẽt. Quarta tñ q' mul
ti gd9 sũt ĩ iure casus ĩ quib3
irrequisito curato ymo ĩ gt'
eius p'hibicõz expssa pt q's
licite altei gfitei. Primus ẽ si sa
cerdos sit insci9 z ignarus. Scds
si sit reuelator gfessionis. Ter
cius si ip'e mz sit pticeps cmis
ut pote si ipse peccauit cu' p'so
q' gfitet'. tuc eni tolli' exulc
cetia gfitenti z ut plurimu
puritas gtcois ipedit'. Quart9
ẽ si uei sili' timeat q' p'sonã
gfitẽte solliatet ad pctm z
maxime si h' gstet ex p'babi
lib3 indicijs. Quintus ẽ si pctm
gmissu' sit oĩnũ diuẽe gt'
p'sonã ip'i9 curati z potissĩ
si tale pctm cui9 gfessio req'
rat expssione circũstancie il
lius p'sone mq' pctm gmis
sũ ẽ ut p3 de infamia z de
tectione z h'9. Sextus q' fiet si ex
mentis p'tinaciã petitam
licenciã neget z sbditũ p'hibẽ
at ne alti gfiteat'. Ad qd' dr' q'
in h' casu senciũt maiores
doctores ecce q' sbdit9 ñ pt
p'hibei q' suã salutẽ quert
gfitendo illi qui auctẽ a pli

ca ul' ꝛ epi ipm possit solue
re nisi tenet ei obedire q̄
talis ꝑplubitū ē dicte q̄stionis ca
ritate ꝛ q̄ s̄bditi salute pui
legiatus uo absolues dz iiu
ge confesso q̄ se pn̄tz ꝓp̄o sac
doti ꝛ dicat se ee confessum ꝛ ab
solutum ꝛ sacerdos tenet ei c
te ꝛ eucharistiā ministrare ꝛ h' suf
ficiat sacerdoti ꝑ sua gl̄a q̄ ex
dicto penitentis sciat ipm confes
sum ꝛ absolutum cum de pctis occul
tis sui glōa ipi⁹ n̄ possit h̄re
aliam certitudinē nisi ꝑ ipm̄mz
vm sicut tenet sibi crede de
pctis que in confessione sibi re
uelarz ita pari rōne tenet
crede sibi si dicat se ee confessum
ꝛ absolutum ab eo qui aucte
aplica ipm absolue potuit
Non dō q̄ tenet crede ei ꝛ in
iuste agit si tali denegat eu
charistiam. qui sic ꝑ h' se co
fessum. Tum qz ꝑuat eum iure su
o eo q̄ omnis catholicus h̄z ius
ꝑcipiendi eucharistiā dummō
contritus fuerit ꝛ confessus. Tum qz
enuat q̄ ē iure aucte sedis
aplice dantis libertatem facultā
te ꝑuilegiatis sibi confessos
absolui ꝛ h' declā qōe suffi
ciat ¶ Tercia qō ē utrum ꝑui
legiato confessus teneat eade

pctā suo curato h' ꝑtenti iterū
confiteri ¶ Ad q̄ dō q̄ de h' antiquitus
fuit diuerse sine doctorū quidā
enim dixerunt q̄ cum platus tene
at cognoscere uultum sui pctōis q̄
s̄bditus teneat sibi iterare con
fessionem si petat aliter n̄ posset co
gnoscere suā conscientiaz an esset dignus
recipe eucharistiam q̄ sibi dare
tenet. Preterea dicit bn̄ i glō.
sr̄ illo ꝓp̄o sacerdoti q̄ cum quis
ex causa declinat a ꝓp̄o sacerdote
ꝛ confitet supiori pt absolui ab
eo n̄ teneat huius pctā confiteri
ꝓp̄o sacerdoti. Sz ut dicit non
tenet crede ei q̄ sit absolutus
nisi sibi constiterit de h' ꝑ l'ras supi
oris ul' alio m̄ legitimo q̄
multo minus uidet q̄ debeat s̄bdi
tum repitare absolutum de pctīs
ꝑuilegiato confessis n̄ sibi eade
confiteat iterato ¶ Alij dixerunt ꝛ
uerius q̄ nullo m̄ tenet eadē pctā
ꝓp̄o sacerdoti iterū confiteri. Cuius
rō ē qz nullus tenet confiteri pc
cata que n̄ h̄t. Sz ille qui ab
solutus a primario epi ul' a
ꝑuilegiato ꝑ sedem aplicam
iam nō h̄t ista pctā q̄ non
tenet eadem iterū confiteri si tn̄
aliq iterū commisit ꝑ modū
illa dz confiteri antequam ad comunione
accedat. Sz si tpe comunionis time

dicate sit cōfessus ꝑuilegiato.
tūc sufficit q̄ solū ꝓmitet se su
o curato ⁊ dicat se eē ꝯfessū ta
li ul' tali ꝑsone ꝑuilegiate ⁊
sacerdos tenet' ei crede. tū q̄
de occultis nichil ꝑt scire sacer
dos n̄ ꝑ ꝓpriū referente. tū q̄ in
foro ꝯsciē sacerdos tene' crede
ipse ꝯ̄ se. Cui ꝯcordat hostiēs
in q̄dā qua querit quis sit ordi
narius ubi p̄riarche ubi dic
ꝯ in foro ⁊ ꝑuiali crede cuil; qui
dicit se hr̄e licenciā alio in
dic. s; ip̄e caueat ne menciat'
⁊ h' innuit expsse decretū est ꝑ3o
tem''' pp'' qui dicit q̄ ꝯfessi fr̄i
b; n̄ plus tenent' eadē ꝑccā i
terū ꝯfiteri q̄ si ea fuissent ꝯfes
si suo ꝓprio sacerdoti. Et similiter
ꝯ̄riā que dicit q̄ eadem tene
rent' iter ꝯfiteri pp' expsse dic
eē erroneā ⁊ catholicis mentibus
respuendā. Nec illa cogunt
que ꝑ opinione ꝯ̄riā supius
sunt inducta. Ad illud q̄ p̄o
inducit' q̄ pastor tene' ꝯsciē
multū sui ꝑrochis. Dicimus q̄ uerū ē
q̄ tene' ꝯsciē si aliquod ꝑcciū
hēat adhuc qd' possit diiudi
care si ipm̄ debeat ad ꝯmunioēs
admittere. s; debitos sufficient' in
format' eo q̄ dicat se eē ꝯfessū
ꝑuilegiato cui ⁊ tenet' crede

in foro ꝯsciē ut ē uisū. Illo
aūt qd' obicit' ꝑ hī, n̄ obuiat
q̄ h' intelligi' decretis maioris
ul' q̄n curatus suū subditū ꝓ
babilit' hēat suspectū de aliq°
ꝑcco notorio. tūc eīn n̄ tene'
crede subdito de absoluc̄oē fca
ꝑ supiorē n̄ cā ꝓbat legitio
documento. Decius aūt ē de oc
cultis in quibus subdito credit'
crede ꝯ; sic ipse sū cont' se ut
uisū ē. Certo ꝓrem spualē
honorare debes ei debitū ho
rem ⁊ reuerenciā exhibendo.
debes scribi ecc. vii. Honorifi
ca sacerdotes ⁊ da ill' ꝑtem
ut mandatū est tibi. Sz ue
ill' qui sacerdotes n̄ honorant
s; eos detrahūt ⁊ infamant
qui rursus crucifigūt filiū
dei in semetipsis ut ait aps.
Nā q̄ciens religioso ul' sacerdo
ti detrahis tociens spineā coro
nā capiti xpi imprimis q̄r ipi
sūt caput ⁊ supiores eccīe
militantis. Quociens eis ī
iuriā facis tociens xpm in
clauis ꝯfigis. Quociens eis
grauatus fuis tociens ī xpi fa
ciē ꝯspuis. Quociens ipos ex
olos hēs ul' dicto ul' facto ex
acerbius tociens xpi latus
lancea trāsfigis. Vn̄ de9 uo

lens omnē q̄ istud peccatū de
testet̄. declaravit hoc iniuria i
solita q̄ dathan et abyron p
tulit dū eos vivos t̄ra absor
buit. pro eo q̄ ipis sacerdotibz in
sultaverunt et ignē alienū obtu
lerunt. ¶ Ex quibz pz q̄ sacerdo
tes sunt multo ab omnibz honorā
di ppt tā. ¶ Primo rōne sue utili
tatis q̄ te p absolutionē a pc
catis purificant et placatū te
in eē gre confirmant et regnū ce
loz preclave sue lingue tibi re
serant ¶ Scdo rōne dignitatis q̄
tanta ē q̄ sicut creatorē cre
ant mirabili p salute hūā
hostiā inmortalem conficiunt ¶
Tercio rōne potestatis q̄ nā dei p
oblationē suā placant et iam
nū dei adulascentiū erectā
quodāmō inmobilitat ultu
te oblationis pte tre. ¶ Tercia op
Sexto exponitur h' opposite sup
nali s. ipi deo qui te creavit
qui te ppa ymagine insigni
vit et te ppa carne et sanguīe
pavit et hīt primū debes t
plicat̄ honorare. Primo quidē in
se ipo. scdo in eius filio. tercio i eius
matre bndcā virgine gloiosa.
¶ Ipse quidē debes primū ce
lestē honorare tripliciter. Primo sibi
p omnibz suis bnficiis tuis do

nis naturalibz q̄ concurris devota
grarz actiones referendo. Ad qd
exequendū monet te scriptura p
phetica dicens. Benedicā dñm
in omni tpe. Ad hoc et te monet
do' nā. videmus enim q̄ animalia
cantant statim et sicut creatorē
laudant cū in aurora lucis et di
ei bnficiū dñm senciunt. Valde
ē erubescendū q̄ ibi obmutes
cat creatura rōnalis ubi do
plaudat et iubilat creatura ir
rōnalis. Ad hoc et creavit te na
tura ipa nā in corpore hūano in
genuavit nā tot membra dicunt
phisici q̄t sunt dies in ano ut
ex his informeris rōnali instinctu
q̄ nulla dies te transeat sine lau
de divina et grarz actione. ¶ Scdo
ipm honorare debes omnes actiones
cogitationes et affectiones tuas
in sui laudē et gloriam referendo.
Ad hoc hortatur aplūs cū dicit. Omnia
quecūqz facitis in vbo vel opere omnia i
nomine dñi nri ihu xpi facite
omnia s. tua dicta cogitata et
facta in eius gloriam et honorē refe
rendo. Ex hoc tue actiones non
censent̄ hūane sed potius an
gelice et divine q̄ celica form
ipis inmis qui in eis solū ho
rem dñi intendis. Econtra
maximā iniuriā deo inrogat

qui in suis actibus ornatiorem
propriam vel conplacenciam humanam
intendit. Exemplum de illo qui
arborem fructiferam plantatam
in orto alterius sibi per violenciam
subripuit et in suo orto reposuit.
Ista arbor fructifera est voluntas
bona per divinam irrigata et fecun
data que tot fructus bonos pro
ducit quot actus bonos et meritori
os elicit. Quos tunc de orto dei evel
limus et in ortum dyaboli transplantamus
quando de actibus virtuosis et bonis a
liis divinitus nobis concessis sibi
met et nobis ipsis ascribimus
vel per ipsorum recognicionem deo lau
des debitas non referimus. Tercio
ipsum honorare debes ipsum pre omnibus
et super omnia diligendo. Ad quod po
tissime moveri debes eo quod tan
tis amoris beneficiis te diligen
do prevenit. Ita cum non esses de ni
chilo te creavit. cum perditus esses
proprio sanguine suo te redemit. et tu
bus esses seipsum in laboris tui pre
mium repromisit. Exodi xv. Ego
ero merces tua magna nimis.
Ideo ait beatus augustinus de tam multipli
ci dileccione prevenit ut omnem
ingratitudinem et tepiditatem sui
amoris a corde tuo excluderet
ut si te quidem pigeat amare
iam non pigeat redamare. Quarto

ipsum presentem honorare debes in eius
filio unico ihesu christo et hoc tempore
Primo ipsum saltem semel in anno
ad tuum hospicium invitando
dulciter. Facies autem quociens
devote communicas totiens eum ad
tuum hospicium invitas. Quia
qui saltem semel in anno non communican
do statutum ecclesie pertinaciter vi
olavit peccatum mortale incurrit.
Secundo quandocumque corpus christi
videris in missa elevari vel in
via portari debes ipsum genibus
flexis humiliter et cum devocione
et reverencia adorare. Ad quod hor
tatur apostolus ad philippenses ii°. In nomine
ihesu omne genu flectatur. Ter
cio ut eius filium benedictum in
sacro altaris quilibet christianus
ad minus semel in die videat
libenter et devote contempletur. quia
ex illa visione peccatori duplex
solacium provenit. Primum est de peccatis
conpunctio. Exemplum in petro qui statim
post negacionem cum christum vidit
conpunctus fuit. Secundum est eterne vi
te assecuracio. Exemplum in iacob qui
dixit genesis. Vidi dominum facie ad
faciem et salva facta est anima mea.
Debes hoc etiam quod corpus suum no
bis in sacro reliquit ut seipsum
nobis quasi per pignus et arram e
terne salutis obligaret. Quarto

ipm honorare i matre sua bn
dicta virgine gloriosa. que merito
honoranda tenetur triplici ratione
Primo quia ipsa mater est omnium
eorum que ad tuam salutem pertinent
inluendi auctoritas Quod apte
figuratum est iij. Regum ii. Ubi Sa
lomon matri sic dixit. pete a me
quia neque enim fas est ut a
vertam faciem tuam. Secundo quia ipsa
mater est diligendi serenitas. Si
cut enim mater naturam naturalem affecti
onis inclinatur ad dilectionem
filii sic beata virgo ex innata sibi
benignitate inclinatur ad dilectionem
tuam unde auctor nominatur sicut dicitur
Reg. ii. Regum i. Sicut mater unicum amat
filium ita te diligo. Ob hoc enim
Christus in morte videtur matrem
commendasse discipulo ut auctor nomen
propium diligenti in suo mortis
articulo se matrem piam propiciam
exhibeat nos ab incursu demonum
protegendo ut ita plene pieta
tis prouinciam auctor nominum potest
dicere illud Jo. xix. Ecce mater
tua. Tertio quia ipsa est quam gratia
endi fidelitas quod pulchre figura
tum est iiij Regum ii. Ubi mater illa
pia cuius filius unicus erat dixit
ad regem. Date illi infantem
vivum et non occidatur. Ad quod rex
respondit Date huic infantem

vivum hec est mater sua. Et potest esse ubi
Christi videntis matrem pro peccatoribus i
tercedentem ut dicatur angelis
suis. Date huic infantem ut peccato
res matris que tam maxima pietate
plena vita et salute perit et non
dividatur per mortis sive resolutionem
ubi corpus datur vermibus bona
temporalia parentibus carnalibus et ani
ma demonibus. Rogemus ergo virgi
nem gloriosam ut mortis articulo
se nobis matrem piam ostendat
nos ab hoste maligno protegen
do et ad gaudia celestia perducendo Amen.

Quintum preceptum est. De v.

Non occides. In quo ex
plicite prohibetur omne nocume
tum quod potest inferri proximo. In
illud nocumentum consistit in vinti
(?) concupiscentie cordis ut ira et i
nvidia. In inperfectione oris ut
detractio et contumelia. In ipsa
tione operis ut percussio in tempo
ralibus. Sed advertendum quod multiplex est species
homicidii. Quoddam enim est
homicidium corporale et quoddam spirituale
corporale dicitur quo homo corporaliter occiditur
et hoc committitur dupliciter manu
sive lingua. Spirituale vero dicitur
quo quis spiritualiter et mentaliter
occiditur et secundum hoc est triplex expo
sicio huius precepti. Primo respiciat
homicidium corporale quod compleatur

1°

manu vel ferro. Et hic homicidium
iniquo more committit. Quando
iusticia dictante ut cum iudex
iuste reum condempnat, vel minister
talem dampnatum occidit. Tale
homicidium non est peccatum sed potest esse
meritorium si fiat amore iustitie
pro conservatione boni communis rei
publice. Peccatum autem esset si iu
dex reum dampnaret in morte vin
dicte vel si minister hoc exequeretur non
de mandato iudicis sed ex sola
libidine et delectatione fundendi
sanguinem humanum vel pro aliquo
questu quem ex eorum se consequi spe
rarent. Similiter et utrique tamen iudex quam
minister peccant mortaliter si reum
occidant iuris ordine non serva
to, id est si occidant non sinodaliter condemp
natum et hec probantur xxiii q. v.
c. reus sit et q. v. c. Miles et c. Mi
nistri. Queritur quo patet quod subtiles qui
quia vicia se mentiuntur virtutes
esse dum similitudinem virtutis et ius
ticie talia homicidia quandoque sunt mor
talia peccata committantur. Et hec pul
chre docet beatus Bernardus super cantica: quia mens
illa que in magna celsitudine vir
tutum perfectionis consistere nititur debet
actus suarum virtutum in pulverem
redigere, id est omnes circumstancias et
intentiones actuum subtili mentis
consideratione discutere ne aliquid impu

in actu ipso et intentione virtutum
valeat latitare. Quia multociens
aliquis actus virtuosus estima
tur qui si subtiliter discutiatur latens
in eo vicium reperitur. Similiter dicitur Est vi
a que homini videtur recta novissi
ma autem eius ducit ad mortem. Ideo neces
sarium est tam iudici quam ministro ut
suos actus semper exerceant iuris
ordine servato et cum recta et debi
ta intentione finis si peccatum
mortale voluerint evitare. Quando

2°

secundo fit necessitate instigante
sed tunc distinguendum est quia aut
illa necessitas est inevitabilis pu
ta si aliquis occidat insequentem
se non ex odii fomite sed ex ani
mi dolore quia aliter non potuit pe
riculum evitare et talis non peccat
nec astringitur ad penitentiam nisi ad cau
telam propter ambiguum duplicatis
quia ut dicit glossa xxiii q. v. De co
minatore. Propter timere ne illum
occiderit motus ex indignatione
vel iracundia vel ex libidine
vindicte et non sola necessitate se
defendendi. Similiter iuniorem tamen pe
nitentiam semper debet agere et qui suus pec
catis assimile quod in tanta ne
cessitate. Et in hoc concor
dat Gaufredus et hostiensis. Et
eadem pena v. ex si necesse.
Tercio tamen licet pro consolatione p[c]

ipse liceat in necessitate inevitabili
alium occidere ne ab ipso occidatur
hoc tamen nullatenus est licitum propter salva-
cione rei temporalis quia vita preci-
osior perdenda est rebus fortune. Vel
forte ex talium ablacione aliquis
extremam incurret necessitatem. Puta
si aliquis esset in deserto semo-
tus a cetu hominum et tamen unum
panem haberet tunc videtur quod illum
pro necessitate sui iudicatus sicut et
propriam personam conservare debet. ¶
Tercio fit hoc casu. Primo ubi distin-
guere quod aut dabat operam rei illici-
te aut licite. Primo illicite puta si
proiciebat lapidem vel iaculum sive
in ludo sive pro corporis exercicio vel
loco ubi consueverit esse transitus
hominum reus est homicidio ut patet xv
q. i. Scito. Privatur et irregularis
efficitur ut patet per Innocencium extra c.
Exibita. Si vero non licite rei dabat
operam puta si pulsaret et ba-
cillus cadens aliquem occidat non
imputetur ei. Vel si quis secans
arborem et arbor cadens for-
tuitu aliquem occidit non est
culpabilis quod verum est si fiat in
privato loco. Si autem fiat in loco
publico et non adhibeat diligen-
ciam debitam scilicet circumspiciendo vel
alte clamando ut sibi caveant
aut ei imputatur ut patet di. l. Hii.

quia et duobus capitulis sequentibus.
¶ Quarto hoc fit voluntate [illegible] re-
pellente puta si quis ex
odio vel livore vindicte et tunc
sine omni distinctione dicendum est quod tale ho-
micidium voluntarium semper est mortale
peccatum et enorme ut patet di. l. Si
quis voluntate. ¶ Excusatur tamen
quis a peccato secundum Hostiensem in homici-
dio voluntario in triplici casu. ¶ Primo
si hoc fiat iuris permissione sicut
iudex occidit malefactores post
condempnacionis sentenciam. ¶ Secundo si hoc
fiat pro necessaria defensione
ut iusticia est. ¶ Tercio si laicus aliquis
occidat in iusto bello ipsi ei non
imputatur ut patet xxiii q. i. Cum.
Secunda ergo ¶ culpatur
respiciat homicidium corporale quod com-
pletur lingua quod completur lingua
et hoc committitur tribus modis. ¶ Primo
quando precepto ut sic prelatus occidit
reum ipsum precipiens militibus tradi
et cruciari. ¶ Secundo hoc fit consilio pu-
ta cum aliquis alicui suadet et rogat
ipsum facere homicidium ostendens
sibi utilitatem que sequitur ex illo ho-
micidio et talis secundum Innocencium
non est reus homicidii et cum hoc irre-
gularitatem incurrit. Non solum ille ho-
micida efficitur qui manu [illegible] persua-
sit homicidium fieri sed et ille fit ho-
micida et reus qui persuadet

illud vide homicidiu scz ut
pz ... p inocenciu in glo.
... sr c ad audiam. Puta
si suasit alicui iacitu machi
ne q hostes ul q uadat ad
capiendu castru q de facili
capi n pt si morte homi.
Nam si ibi occidatur aliqs et
reus homicidij et irris efficit
scd Innocenciu idem ut dz de pe
nitencia d. i. Non solu qui
manibz occidit hoiem homici
de sut. sz et illi quoz gsilio et
fraude ho occide. Item int est
cui dat gsiliu statim occidat
ul diu postea tpe interiecto n
tm q̄rum suadet et primu
gsiliu reuocet ymo q plus e
aptet q illi denunciet de eius
morte tractatu e q sibi caue
at nisi probabilit credat q p
reuocacoe gsilij ille cui dedit g
siliu reuocet a pposito occide
di ut dicit Innocencius idem In
eo aut qui mandauit homici
diu fieri ipse iuat sufficit q tm
q̄rum mandaret ul si pacem
cu eo iniret ul puniciam cu eo
gtheret sciente eo cui manda
tu erat de occidendo. Sic ff de
adul. l. i. Item e in dquisitionis
qz qui mandato alius ul p a
lio tm dz si homicidiu videt
q q̄rum mandato ul q̄rum
uolitate omnia dz ab homici
dio cessare. sz ubi n fit ho
micidiu p alio sz p se ille
qui gsuluit sp dz gtinue
suadere et illi denunciare ut
nisi caue tu negq p
dat Pri cu anq reuocet
gsiliu ille pcedat in actu
homicidij ut p9q penitueat
reus e homicidij. et cu hoc
irris efficit Et ad illud
duplex homicidiu discrnen
du quid eciam tc fodit xpm
crucifixi hora tria. Alij uo
hora sex qz iudei suis prius
gsilijs machinantes x mor
te xpm longius crucifixerunt
hora tri. milites uo hc fcm
ipleuint hora sex.
3° Tercio
hc fit defensioe sola ul aio
defendendi eu qui petit
homicidiu q pz. Nam si quis
uadit ad interficiendu aliq
et tu scies allocias ipm no
tu ipm incitas ad petendu
homicidiu nc sr eo aliq in
iuste secu nc ipe tecu ymo
tu si hc ex animo dissimulasti
licet tibi acquiescere noluit
et nichilominus tu de ipo timeas
ipm allocias eo animo ut
si forte ille insequeretur eum

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

tu ipm defendes. et sic pte as
sociatus aliu occidit. In hoc
casu dicit hostiens. V. Si qs
q tal' e homicida. Ex. e. t. Si
quis indignu u' vnq potit
ad ordines recipe. et sic itelli
git q defensioe sola qmitti
homicidiu. Ex. de clic pug. i
duel. c. henric. Q. Sz utr
teneat quilz liberare pri
a morte u' defende si pt vi
quibzdam et magnis q sic
ptz h' q de Ex. e. t. Sic idig
nu et c. illi au ubi de qui po
tuit liberare hoiem a morte
et n liberat ipm occidit. Ite
ambrosius dicit xxiii. q. iii.
Non infenda quia socio su
o n repellit iniuria cu pt.
tam iz e i uicio e. q ille qui
facit. Aug' xxiii. q. iii. c.
ult. dicit. Qui desinit obui
are cu pt indubitant gse
tit. Sz h' intelligut quidaz
de iudice qui ex officio tene
iniurias repelle. Alii au dt
q h' gnali de omibz e intelli
gendu et h' uidet applac hos
tiens. Et ide ddm e de eo qui
pt defende ne ioletur et n defen
dit ex quiditus e et h' uidet
ronabilius dici q quilz ex debi
to caritatis tenet repelle iniu

ria a p'rimo si pt ut iustu est
auctce aug' et ambsii. Et ista
utitate eiudent docet instict
nal' in brutis aialibz ut pz
de delfinus qui docet phs ri. de
aialibz. tn quilz ho n tene p
tali libra altius pido morti
se expone s3 solu ad h' tenet
iudex qui i manu armata in
iurias repelle tene ex officio
Si au exeau et pietate h' faci
at op' pfcois est ex rogatois
circet ut pz p btm ertardu q
se ipm in captiuitate regi tdi
dit ut filiu uidue libraz cu
p tanto pietatis actu de hac
grain repondit q reddita s
oim captiuitate xpianoz de
tentoz cu hoie et opibz ad pri
a libe e remissi. Q. Sed tn q ad
istam defensione ali tenet p
publica ali priuata. Na p pub
lica te h' defende ptatiue et cu
armis d'u nisi sci q talem
liberare posset de psonis no p
uatis dicut magni doctores
q si credat q solo illo possint
homines liberare a morte iniusta
q tenent i illo pcedere s'mo
et credo q iusto teneat h' si
possint effice sn piclo psonaz
alioqn p priuata credo q no
teneat se expone tali piclo

nichil causa. Et qui facit hoc est p
fusionis et consilii corporis sic erogationis
Secunda causa sunt inique.
respiciat homicidium spirituale quod
quis imputative dicitur homicida. Istud
homicidium spirituale committitur iiii
modis. Primo quidem in corde pro-
ximum odiendo vel sibi invidendo
de quo i io iii. Qui odit fratrem
suum homicida est. Et scitis quod omnis
homicida non habet in se vitam manen-
tem. glo. ibidem. Et si vivens
inter sanctos perfide vivere cernitur in
pretium cum cayn dampnabitur. Et
istud homicidium tanto est gravius homici-
dio corporali quanto anima que per in-
vidiam occiditur est prestancior corpore.
Quia et secundo pro causa hoc quod per homicidi-
um corporale homo interficit alium homo autem
per invidiam perimit se ipsum et ideo quan-
to nephandius est hominem se ipsum
occidere quam alium tanto detestabi-
lius est homicidium spirituale corporali.
Et isto modo tamen viri quam mulieres
es iudeorum Christum crucifigencium
fuere et homicide odientes dominum
ihesum. Et sic hodierni iudei
sunt hoc modo homicide. De quibus
scribitur sap. iiii. Ipsi vero homici-
de thaurizaverunt sibi malum
insipientes et maligni odierunt
sapientiam et rei facti sunt in cogitati-
onibus. Et quia b. augustinus super gen.

iii. Invidia est dolor felicitatis
aliene. Et ideo considerandum est quod
dolor qui concipitur de prosperitate
aliena aut subito transit et talis vocatur
proprie passio et est veniale peccatum
aut diu manet et tunc aut dolor de pros-
peritate temporali et hoc est mortale peccatum
et vicium capitale quod vocatur invidi-
a. Aut dolor de prosperitate spirituali et hoc
adhuc distinguitur secundum glossam Ro. iii.
quia dolor quod proximus non est suis melior
operibus sua insufficienciam et talis dolor
est bonus quia causat in homine dis-
plicenciam sui et contemptum sui. Aut
dolor de alterius excellencia et hoc est pec-
catum in spiritum sanctum et per quod expedi-
tus et reducitur ad invidenciam
2° fraterne gratie. Secundo committitur in vo-
luntate fetus scilicet spirituale hoc est bo-
ne voluntatis proximi suffoca-
cio. Nam quociens inter bonum con-
ceptum tibi dimittis inquietatum
vel neglig[enci]a vel contemptum extin-
guis tociens fetum divinum man-
dine gratie interne plantatum vo-
luntatis iugulas et perimis.
Et tanto est sceleratius quanto divinus
fetus est nobilior preciosior et vi-
3° talior quam humanus. Tertio committitur
tur verbis et ore primo detra-
hendo quia ille qui detrahit in
presentia illius qui audit detractorem
occidit in quo prius vivebat per lo

nam famam. Et hanc detractionem diffinit
anselmus in libro de similitudinibus
Detr. ita dicens. Detractio est quocienscumque
quis false aliquid ea intencione
de alio dicit ut minus amari
vel apprecari possit. Ubi notandum quod
tria concurrunt ad hoc quod detractio sit
1 mortale peccatum. Primum est quod quis
loquitur falsum vel saltem aliquid de quo
dubitat an sit verum. Et hoc innu
2 it anselmus cum dicit false. Secundum
quod loquatur hoc animo deliberato. Unde
3 dicit ea intencione. Tercium
quod loquatur animo nocendi vel
in corpore vel in anima vel in infamia
unde dicit ut ille minus amari
vel apprecari possit. Sic in iudicia
quod est mortale peccatum quod est verum homi
cidium dicitur quia est gravius homicidio corpora
li quia ibi solum corpus unius occi
ditur hic autem simul plures ani
me perimuntur. Una ipsius detracto
ris. Alia eius cui detrahitur. Tercia
ipsorum audiencium. Unde tale homi
cidium est periculosissimum quia est contagi
osum. Spiritus enim de uno in alium
letaliter inficit illos omnes in quos
venenum detractionis infudit.
Et ideo istud peccatum est summe formi
1o dabile propter tria. Primo quia est conta
giosum in interitum aliorum ut vi
2o sum est. Secundo quia inter omnia alia
peccata istud magis difficulter videtur

expiari quod patet per hoc quod secundum augustinum
non dimittitur peccatum nisi restituatur
ablatum. Cum ergo per detractionem abstu
leris primo famam suam quam inter
bona corporalia est aliquid nobilissimum
quod tamen impossibile primo summe dif
ficile videtur ut ei possit reddi eam
scire non possis in quot cordibus homi
num vel minus tue detractionis sit
3o diffusum quod est. Tercium quod illud
peccatum inter omnia alia videtur magis
inhumaniter committi quod patet per anselmum
in quodam similitudine quam fecit de detra
ctione sic dicens. Quociens primo de
aliis tociens morsu dyro suis
carnibus dentibus tuis infigis
Unde istud vicium propter sui detesta
bilitatem assimilatur lupe rapacis
sime quam nulla ab aliis animalibus
degnatur quod nullum aliud animal utitur
carnibus sue speciei sed aliud genus nullus
non comedit nisi de aliis te
lupa autem legitur quod plurimus edi
a comedit lupum sed nullus ipse
detractor adhuc pravitate lupe
superat quia lupa solum comedat
carnes recentes et crudas.
detractor autem frequenter morsum
detractionis infigit in carnes
putridas quia quociens homini
mortuo detrahis et famam
eius minuis tociens detrac
tionis morsu suas putridas

au. B

lupa

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

carnes dentibus tuis in quantum
laceras et consumis. Quarto quantum
tu in ope victum necessarium sine
necessitatis articulo pauperi sub-
trahendo. Nam qui necessarium
pauperi in necessitate subtrahit spiritua-
liter homicidium committit. Unde Am-
brosius: Pasce fame morientem;
si non pavisti occidisti. Queritur
circa hoc utrum qui potest utrum elemosinam
dare cadit sub precepto. Quarto ad
cuius evidentiam tria per ordinem
sunt declaranda. Nam primo videndum
est quando dare elemosinam sit homini in pre-
cepto et quando in consilio. Secundo videndum
qualiter sit danda elemosina. Tertio quibus
pre aliis sit danda. Quarto videbi-
tur que sunt illa que digne quo-
libet hominem movere ad elemosinam cum
hylaritate et promptitudine eroga-
dam. Quantum ad primum est sciendum quod dare
elemosinam in necessitatis articulo cadit
sub precepto quod patet per hoc quod Christus ipsam ob-
mittens eternaliter punietur ut
patet Mathei xxv. Esurivi et non
dedistis michi manducare.
Et ratio huius est quia cum dilectio proxi-
mi in precepto necesse est omnia illa
ſb cadere sub precepto sine quibus dilectio
proximi non conservatur. Ad dilectionem
autem proximi pertinet ut non solum ei
velimus bonum sed et operemur. Iuxta illud prima
Iohannis iii. Non diligamus verbo neque

lingua sed opere et veritate. Quarto ad
hoc autem quod velimus bonum alicu-
ius requiritur quod ei in necessitate sub-
veniamus secundum illud prima Iohannis iii.
Qui viderit fratrem suum necessitatem
habere et clauserit viscera sua ab
eo quomodo caritas dei manet in illo?
Ergo elemosinarum largitio est sub precepto
sed quia precepta dantur de actibus
virtutum necesse est quod hoc modo elemosina
cadat in precepto secundum quod ac-
tus est de necessitate virtutum pu-
ta secundum dictamen recte rationis. Queritur
Et secundum hoc est aliquid considerandum ex
parte dantis et aliquid ex parte re-
cipientis. Ex parte quidem dan-
tis requiritur quod illud quod datur in elemosinam
sit superfluum respectu sui ipsius
sed et respectu aliorum quorum sibi cu-
ra incumbit, quia recta ratio dictat
quod primo sibi unusquisque provide-
at et hiis quorum sibi cura in-
cumbit et postea de residuo ne-
cessitatibus aliorum subveniat. Ex
parte autem recipientis requiritur
quod necessitatem habeat, alioquin non
esset ratio pietatis quare ei daretur.
Unde secundum Iheronimum viii q. ii c. i hiis
pauperibus danda est elemosina qui
suis manibus laborare non
possunt. Nam qui laborare non
potest si se innisaet elemosine impatoris
redigitur in servitutem. Unde c. de

mendicantibus validis. l. i. Et
quedam glo. super math. dicit.
Iustus feras si iniuste perfectibus
conteris quod si eis dedis. Non
autem omnis necessitas obligat ad
preceptum sed solum illa sine qua quis
sustentari non potest. Et ideo relinquitur
quod elemosinam dare de superfluo est
in precepto respectu eius qui est
positus in extrema necessitate
et sic intelligitur verbum ambrosii
sicut quod dicit. Pasce fame morientem
et cetera. Sed circa necessitatem
extremam dare elemosinam est consilium
sicut et quolibet bono meliori dantur consilia. Unde dicit
basilius. Cur tu habundas et ille
vero mendicat nisi ut tu bone dispensationis merita consequaris
ille vero patientie meritis decoretur.
Famelici panis est quem tu
tenes. nudi tunica quam tu
in conclavi conservas. discalciati
calciamentum quod penes te marcessit.
Quo circa de tot iniuriaris
quot dare vales. Et hec dicit
Ambrosius d. xlvii. c. Sicut hii
Sciendum tamen quod non est simpliciter
expectanda ultima necessitas
quia tunc forte non posset iuvari
iam fame consumptus. Sed tunc
intelligendum est talis extreme
necessitatis quando apparent signa
probabilia future necessitatis extreme
ut cum aliquis videt aliquos in
potentes vel pigros ad dandum
et videt pauperem vite necessitatibus
indigere nec sibi posse satisfacere
tunc enim ex precepto caritatis
sibi tenetur subvenire. Propter
primum est sciendum quod circa dationem elemosine tria
sunt consideranda. Primo quod fiat
de proprio et licite acquisito non autem
de alieno. Ideo scribitur prov. iii. Honora
dominum de tua substantia et hoc est necessarium. alias enim perdit fructus
elemosine. Primo quia animam a peccato
non mundat quod facere non potest elemosina de
furto vel rapina vel usura
acquisita. Nam sicut turbida
vestes lotas non depingunt sed maculant
ita elemosina de illicito acquisita
animam a peccato non mundat
sed magis contaminat. Secundo quia non
deum ulterius placat quod non facit
elemosina de illicito acquisita. Si enim dante
te instat et primum ledit cui
sibi suum proximum reddere debuit
et deum offendit. Propter hoc dicitur Qui
offert sacrificium de substantia pauperis facit sicut qui victimat
filium in conspectu patris. Tertius
quia etiam divina contemplatione
irradiat. Thobie iiii. Elemosina liberat a morte et non permittit animas ire in tenebris sed eas ad

1º
auri a proli libat

2º

3º

fonte uite hiis eam pduat q
no pt face elam de illicito acquisi
ta q: h potius a luce diuine clari
excludit et ad tenebras etnas p
ducit. Q pterea gsiderandu e q elam
fiat recto ordine et decenti mo.
Rectus au ordo nisi attendi q ho
primo pietatem ad seipm he
at et p9ca ad aliu. Dicit eni p
uisus ee ordo q' ho neglecta
indigencia pris et mris extne
is subueniret. q: mis no exrcet
pietate s; mg crudelitate ita
multo min9 ducenda e elam q
quis fit alti ppa salute negt
lca. Eccl xxx. Miserere aime tue
placens deo. Q decens eni mod9
mis attendi q elam det leto uul
tu et dulci ubo et ppta manu.
q: letus mult9 in diuina accep
elam saginat. Cu hylare dato
rem diligit deus. Dulce ubu
ipm dulcorat. Duru au uba
et obiurgatiua dura paupi ipa;
elam amaricat. S; ppta man9
ipm multiplicat. scdm id. qui
cito dat bis dat. Q certo i mo
dandi ele gsideranda e recta inte
co. no det p uana laude s; p di
no honore. Illa minis ee nisi
pces qui incede etne retbucio
nis gmuret infimu uane gle
et tusitonie laudis s9 m9 ggi9. Q dei
e ostendendu quib; palus sit da
da. Dicit q sci9 q eni dacone ele
mod9 et discrecio e seruanda
Nam eo; qui petut elam alii
petut qi ex debito ut pdicato
res et plati talib; namq; debet
et si n ex debito stricti iuris sal
tem ex debito caritatis et n nal
equitatis ut recipiant sustie
tacone ab hiis quib; pdicant
ul quib; cura ministrit ut e
uidenter docet aug9 li9 de opere
monachor. Di enim ita quide sc
ul nusqu alitis fateor plane
hnt ptate uiuendi de suptib;
fidelium. Vn sibi istu n arrogat
s; plane qi ex debito sibi ueu
dicant ptate. Q alii petut ela;
ex gra iuris p corpis sustenta
cone. In primo au distigue
q: a' sut noti a' no. Di sunt no
ti et gstet eos mulos ul' insti
tutos ad pndu talib; e ela
porrinb; aliis expendenda. cu
eis n simp' ex gra. s; qi ex debi
to officij teneat. Vn apls.
Si nos seminauim9 uobis spu
alia no e magnu si ura tpa
lia metami9. Si au st igno
ti et dubitat an tale officiu
sit eis gmissu p9 dz exmari
an ita sit anq recipiat. In hiis
uo q simplr petut p corpis sus

tentatur. Sili diligue. qz a' pote^s
suffice omnibz i digetibz a' no.
Iniposo cum dixis i distincte dare oi
bz i digetibz ñ forte qs ex seciu^te
t' pcuret 1 multis negliget.
Iuitali cũ d' aug^9 vtilius ē q' pa
nis esuienti tollr'. si decalo sec's
multa negligit q' esurienti pa
nis frigat ut ĩ multe sedictus vi
natm po' i. q. v. Illo ois. pz lz dem
itellige de hiis qui ñ esuriut ad
morte. tuc ei q' tuq; iustiuaz
negligiũt pasci delect ut pz.
lxxxvi. d. Pasce Inh^c ĩ cau ubi
si quis omibz indigetibz loq^r
Io. clo^9. exuelita equiestam^9
ab hac dya^ca auosi^te discedi
.s. mt' paupez nõ ei ex coz iu
tri qs reapis incede tibi ret
butis ē te^9 s; ex bona nolu^te
ĩ mña 1 bom^te. multa q' ipis i
pendis. In scdo au cau .s. cũ qs
ñ pt omibz satisface cui tuc
sit mgr dandu docet aug^9 li^o
.iiij^o de doctna xpiana .d. Illis
qui sut nobis mgr giucti q'
qu qda sorte nobis aduenit
mgr puide debem^9. Circa h^c
tn ē rõ discretõis adhiben
da s^m dictam giuctois 1 scatu
tis 1 quis utilitatis. nã mul
to sacuori magis i digenti
q' pacienti 1 mgr utili plo
no qui ee' mgr danda ela q'
psone ppinquiori. Vn in extrema
nccitate mgr sbuenendu esse.
extnes q' prõ ñ tantũ nccitate
hnti. Si aut duoz qui reputa^tr
eq si. 1 eq utiles pbono giu v
n^9 sit mgr giuctus 1 alt' mgr
indigens ñ pt ca regula de
tiari cui sit mgr sbueniedu
s; h^c eit diiudicandu pdenter
.s. ex diusis gradibz indigencie
1 ppinqtatis. Ambro^9 docet
in talibz ix ee gsideranda ex q^9
elici quis p altis i ela sit pfe
rend^9. Primo sicut fidelis 1 fidel' 1°
pferend^9 ē infideli. Scdo cu q 2°
illi qui tenet capti ab hostibz sut
i una aliis pferendi. Tercio ut 3°
si aliquis iustus cruciet^r i cal
ce pp debitu qz licet omibz de
beat' in mña iusto tn 1 afflicto
pamplius. Quarto tpe qz tpe afflic 4°
tõnis debem^9 mgr iuuam exce
Quinto modu ut nõ totu vin 5°
cet. qz ela plubz paiat. Sex 6°
sagius ppinq^te qz tales cetis
pibz sut extneis pferendi. Septi 7°
etate qz senes sut iuuenibz
pferendi. Octauo debilitate qz 8°
claudi ceci egti sanis sut pfe
rendi. Nono nobilitate qz 9
hiis qui sn suo uicio ex diuici
is labiut' i egestate mgr ē piu

subueni̅e q̅ȝ tales de egestate m̅g
ue̅cu̅da̅nt̅ & i̅ magis cruciat̅
¶ Secu̅do decla̅ndu̅ e̅ q̅ sunt illa q̅
vt̅rumq̅ ꝙ̅ homine̅ digne moue
de̅bȝ ad da̅ndu̅ el'a̅ȝ ad hylaritate
& p̅p̅titu̅ne & talia sunt tria ¶ Primo
q̅ȝ debes attende̅ quis sit ille q̅
petit q̅ȝ ip̅e de⁹ in figura paup̅is
s̅m̅ v̅ m̅t. xxv. c° viii e̅ minimis
meis fecistis michi fecistis ¶ Qu̅
q̅ta au̅ g̅titudie̅ de⁹ sibi factu̅
reputat q̅' i̅pe̅ndis paup̅i app̅ȝ
ex h̅ q̅' isto solo actu in die iudi
cij glabi̅ o̅i̅bȝ aliis actibȝ ui̅
tuosis obmissis q̅n̅ dic̅ȝ uenite
b̅n̅dc̅i & c. Et id̅e app̅ȝ ex h̅ q̅' i
tu̅ actu̅ pie̅tatis singulari honore
p̅miat̅ & attollit̅ q̅' euidenter
app̅ȝ i̅ martha sua hospita q̅
d̅n̅s n̅r ih̅c xp̅c ma̅u sua p̅p̅ia
sepeliuit. ut p̅; i̅ copia exe̅plo
2 ¶ Scd̅o q̅ȝ debes attende̅ quid
petit. n̅ eni̅ de⁹ petit a te tuu̅
s̅ suu̅ q̅ȝ dona dei sunt que pos
sides & tu no̅ d̅n̅s s̅ solu̅ disp̅e̅
sator existis Et io̅ sic sic̅ ille
infidel' & minus integ̅ eet̅ q̅
d̅n̅o qui ip̅i petenti rem suam
negaret & ei⁹ bona q̅ uolu̅ta
te d̅n̅i dispensar̅ȝ ita tu i̅fidel
& i̅g̅t⁹ existis ip̅i xp̅o q̅n̅ ip̅i
petenti i̅ p̅so paup̅is negas
modicu̅ el'a̅m qui t̅ tot bo̅a

tribue̅ gtulit & sui̅ h̅ o̅i̅ȝ creatu̅
ra̅ tuu̅ obseq̅u̅ deputauit & i̅
sup̅ sempit̅u̅ t̅ p̅mereri et̅ne
gl'e̅ repmisit q̅' p̅sideraut
cu̅ dicet. i pal' xxiv. Tua
s̅t o̅ia & que de ma̅u tua ac
cepim⁹ dedim⁹ t̅ ¶ Tercio deb̅
attende̅ p̅p̅ q̅' petit q̅ȝ n̅ petit
p̅ suo co̅modo s̅ p̅ tuo n̅ petit
p̅ dato s̅ p̅ mutuo. Vlt ei̅ t̅
liberali̅ redde̅ i̅ p̅n̅ti uita do̅m
centuplicatu̅ & in futu̅o et̅ne le
ticitudinis p̅miu̅. Vn̅ aug⁹
i̅ lib̅o q̅' fenaris ho̅i fenare po
cius d̅o q̅ȝ ce̅tuplu̅ accipies
& uita̅ et̅na̅ possidebis Io̅ m
mis e̅ insipiens & i̅g̅t⁹ qui
ad tales usuras n̅ uult acco
modare d̅o q̅les a iud̅o ul'
sarraceno mutuaret. p̅p̅ q̅' b̅n̅
scribit̅ luc̅ xii. Vendite que
possidetis & date el'a̅ȝ facite
uobis sacculos q̅ n̅ ueterascu̅t
thesauru̅ indeficiente̅ i̅ celo Ex
p̅missis p̅ȝ qualit̅ de isto p̅c̅o
sit homi̅ p̅fitendu̅.

Sextu̅ p̅ceptu̅ e̅ n̅o̅ me
chaberis. Ex quo ex p̅sse
p̅hibȝ lesione̅ p̅iugale̅ i̅ p̅so̅
p̅iuncta sicut p̅cede̅s p̅ceptu̅
p̅hibebat lesione̅ alicui⁹ in
p̅ p̅p̅ia. p̅ȝ s̅c̅d̅m aug̅ i̅ plu
re p̅hibet gaudiu̅ illicitu̅ &

illorum membrorum omnem illicitum
usum ymo et prohibet omnem illici
tam concupiscentiam ut videbitur et omnem
carnis immundiciam. Hoc preceptum
sub isto triplici exponitur. Prima
respicit mechiam corporalem que talis est
Non mechaberis .i. nullo alio excep
to federe matrimoniali te coniunge
bis ut dicit glossa interlinearis. ¶
Secundo autem quod istud preceptum prohibeat
viii genera hominum sive transgressionum
viii legum. Primi transgrediuntur
legem naturalis discretionis et isti sunt
fornicarii qui contra dictamen rec
tionis sue cum libera carnaliter
commiscentur. Et licet quidam huius
criminis fautores dixerunt forni
cationem simplicem non esse peccatum morta
le quia uti membro aliquo secundum actum
debitum et secundum inclinationem sue nature
non videtur peccatum cum ad hoc sit per
naturam institutum. hoc tamen est falsum
et impossibile per duo. Primo quia forni
catio simplex invenitur divina lege
prohibita. lex autem divina nichil
prohibet nisi et relinquitur quod forni
catio simplex sit mortale peccatum. ¶
Secundo patet ex hoc quod nichil ex
cludit a participatione celestis reg
ni nisi peccatum mortale. hoc autem per
simplicem fornicationem excludi
a participatione celestis regni ut
patet per apostolum Ephesios iiii. Hoc autem

sitote intelligentes quod omnis fornica
tor aut immundus non habet partem in regno
christi et dei. Circa tertium ¶ Secundi transgre
diuntur legem spiritualis perfectionis qui
erronee dogmatizant quod homo
possit in hac vita tantum perfectionis
gradum attingere quod corpus eius ita
subditum rationi quod homo possit licite sine
peccato corpori indulgere quecumque
corpus appetit. quod falsum est. Sunt enim erro
nei. Prima pars in ratione fomitis
vel corporalis et ipsa concupiscentia naturaliter
inclinatur ratione autem lex carnis
secundum apostolum et invenitur persona adversa
tur legi mentis Ro. vii. Video
aliam legem in membris meis repug
nantem legi mentis mee. hec autem
naturalis inclinatio fomitis licet per
gratiam possit reprimi non tamen potest to
taliter tolli de lege communi licet hoc per
privilegium speciale concessum fuit vir
gini gloriose. ¶ Tertii transgrediuntur
legem naturalis libertatis et isti sunt
raptores virginum qui per potentiam in
vitis parentibus quandoque virgines ra
piunt et eas contra legem naturalis liberta
tis et libere voluntatis opprimunt
virginalem integritatem in ipsis deflo
rantes. Ubi sciendum quod hec est differentia inter
stuprum et raptum. Nam stuprum est
illicita virginum defloratio ita tamen
quod ipsa spontanea voluntate in tale
deflorationem consentiat. Raptus autem dicitur

quam virgo per raptoris violenciam
defloratur. Et talis raptus commit-
titur primo cum ipsa puella rapitur vi-
olenter eo tamen animo ut corruptam te-
neat. Secundo cum non ipsa per raptorem sed vi-
sus eius ipsa prohibente violenter
usurpatur. Cuius pena secundum leges
est ut talis capite privetur et eius
bona rapte applicentur si tamen
rapuit ingenuam. Preterea non ancillam
vel libertam tunc non amittit substanciam
sed solum decapitatur. Extra xxxvi.
q. i. de raptoribus. Secundum cano-
nes non efficiatur. Si autem rapta non ve-
lit se redimere ut dicitur ibidem. Potest tamen
rapta contrahere cum raptore si velit
extra e. t. Accedens. Item raptor debet
excommunicari cum omnibus suis fau-
toribus ut patet xxxvi. q. i. c. i.
Pro eo est sciendum quod predicta pena solum
infligitur iudicialiter. Unde dicitur extra
de adulteriis quod si quis defloret
virginem invitam tenetur eam
ducere vel maritare. Sed si deflorat
eam voluntariam ad neutrum tenetur.
In foro tamen penitenciali est iniungendum
illi quod puelle satisfaciat vel
quod cum ea contrahet. ¶ Quarti trans-
grediuntur legem coniugalis pro-
missionis qui fidem thori coniu-
galis tenere violantes per ad-
ulterium polluunt se. Unde adulterium
dicitur quasi ad alterius thorum iteratus ac-

cessio. Et ideo adulterium est gravius
peccatum quam stuprum quia maior fit
iniuria in abusu mulieris quam al-
terius potestati subiciatur quam ad usum
generacionis quam in ipsum que alteri subi-
citur quam ad solam custodiam. Utrumque
autem istorum aggravatur per violen-
ciam. Ideo raptus virginum est gravius quam
stuprum. Sed adulterium excedit utrumque
quia. ¶ Quinti transgrediuntur legem
regularis professionis qui vo-
tum continencie qui se deo astrin-
xerunt miserabiliter violant. Et
isti peccant contra fidem deo datam et con-
iunctam divine obligacionis qui
se deo astrinxerunt. Unde tales sa-
crilegi dicuntur ut sunt religiosi et
clerici in sacris ordinibus constitu-
ti et sanctimoniales post quam deo sunt
per velamen consecrate. Et hoc peccatum est
gravius omnibus aliis predictis
quia deo maior fit iniuria et
ipsi deo. ¶ Sexti transgrediuntur
legem naturalis generacionis ut
incestuosi qui cum suis consan-
guineis commiscentur. Quod tamen alia bes-
tia vitat ut patet de camelo
quod sine mirum naturaliter refu-
git commisceri. Unde narrat philosophus
de animalibus quod quidam occidens
cameli clamide sua texit
et sic matrem eius submisit
quod cum camelus post cognovisset ...

nouissi͂ʒ scṫi ipam calcab3
suis premit ⁊ suis pedib3 cō
culcauit ¶ Septi͂ trāsgreduntur
legē nāl' incīnacōis q̄ vicā
ī dicibili gtāminant g̃t nām
peccātes ⁊ nālem usū coeūdi
quācūq3 arte ul' īgenio puītē
tes ⁊ h' pccm̄ f'm aug'm ē grau'
omib3 aliis ppt' q' mutū siue
indicibile dr̄ eo q' ipm̄ noīare
turpissimū ē ita ut os dicentis ⁊
aures audientiū polluant'
ut p3 xxx· q· iiij· Inco· ¶t istd'
ē pctm̄ p̄psu enormitatē3
ē vnū de pctīs clamantib3 ⁊ dī
nā ultōem ingit' postulantib3
¶ Octauū trāsgrediunt' legem
nāl' delectacōnis ut sīt' ipi cōiu
ges q̄abitū giugalē cū nimi
a libidine exercentes ¶ Ad cu'
pleniorē intellectū ē scīd'· q' coi
tus giugal' ali' dr̄ licit'· ali'
fragil'· ali' ūperiosus ¶ licit'
exerce't ꝑpl'· ul' cū fit cā plis
pcreande ad cultū dei· ul' cū
fit cā reddendi debitū ul' cā
fornicacōis uitāde n̄ incest' ī
ipa giuge· p' ē pietatis· s'
iusticie· t'ci' cautele ¶ Et in
his t'b3 casib3 nulli' gmittit'
pctm̄ s3 duo p'ini sūt simpli'
mitorij n̄ aliq' obsistat ¶ Se-
c'd' aū mo' l3 sit sn̄ pctō nō
tn̄ uidet' h'e rōne meriti· ¶t i'
mo p'res ueteris testamenti ul'
sint actu giugali cū tanto dei
timore ⁊ tanta mentis puita
te sīmiū deo ppagacōne dūnt cul
tus intendētes ¶ quod aug'
dicit se nō aute celibatū iohīs
pferre giugio abrahe q' tn̄ n̄ sic in
telligendū q' gtinencia giugal'
in dignitate pferāis eē pāret' gti
nencie ūginali ¶ Cū ista debeat' fīcs
centesimū illi trecesim' s3 solū sit
q' abrahā intanta caritate ⁊ in
tentōis puītate exercebat actū g
iugalem sic sicabat ille gti
nenciā ūginalē ¶ Fragil' ē ē
qui solū fit cā delectacōis exercē
⁊ hic distīguit' q' ul' illā delectac'
exercet affectu maritali ul' fornicacio
ni maritali ut poṫe si delectacō sic
tat in ea tīmos matrimōij ita q'
eam n̄ gsceret si uxor sua n̄ eēt
sic solū peccat uenialr· Si aū
affectū fornicacio ut poṫe q̄ affcs
delectacōis ūptu g'ayne fertur
ex tīmōs matrimōij ita q'· s· eam
gsceret ⁊ si uxor sua nō eēt tn̄
pcat' mortal' q' amor illi' delecta
cōnis ꝑponit' ipi deo ¶ Impetuo
sus uō ē ille qui ex sola libidi
ne pueniens meta honestatis
⁊ rōnis trāscendit ¶ quod tn̄ f'
q'nq3 modis p' p medicacas blā

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

dicias se ad libidinem promouendo.
Secundo cum talis actus committitur. Tercio cum
hoc fit opere prohibito. Quarto cum committitur
in loco sacro. Quinto cum accedit
ad repugnantem uicinam prauam uel aliter
infirmam menstruam vel absistam in
aptitudine uirosa. Vnde coniuges
se debent magno studio preseruare.
Et hoc propter octo dampna que eis in-
ferunt. Primum est cecitas mentis quia
secundum augustinum in libro ... plenum in actu car-
nali non totaliter absorbetur ita quod lumine
racionis quodammodo extinguitur et
totus homo quasi carnalis efficitur. Item est
quod vicium carnis plus hominem vili-
ficat et ad infima demergit quam alia
uicia maiora quam contingit ex hoc quia
per extinctionem racionis homo priuatur
sua naturali dignitate qua per usum
racionis cetera precellit. Secundum est in-
consideracio mortis inferni. Intantum enim
uoluptas delectacionis carnis immer-
gitur quod nec de amaritudine mortis
cogitat nec penam inferni formidat
sed si sibi liceret nunc semper uellet peccare.
Et hoc est quod deus iusto iudicio actum
peccati transitorium eternaliter punit quia
secundum augustinum si homo malus eternaliter
uiueret semper peccare uellet.
Tercium est mentis inconstancia que
prouenit ex hoc quod per uoluptatem ma-
lam incidit delectacioni transitorie.
Et ideo necesse est mentem uariari pro-

vna delectacio transit transitoria et
momentanee succedit. Sola autem
mens illa in constancia figitur que
bono inmobili et inuariabili per a-
morem innititur. Quartum est amor
sui quia carnalis affectus se ipsum et
alium solo amore carnali diligens
omnia in usu commodum ordinat
ut in eis per amplius delectetur. Talis
enim longitudinem uite desiderat ut diu-
tius in carnali delectacione consis-
tat. Ex quo patet quod primo consequens sit
primo dampnum quia priuat hominem a
perfecto et ordinato amore sui ipsius
et omnium creaturarum. Quintum est pre-
cipitacio sui quia furore carnis exce-
catus pericula non curant adul-
teri frequentant exponentes se periculo
mortis propter libidinem explendam.
Sextum est odium dei et licet deus sit
summum bonum et pulcrum quod diligi
debet non potest. Propter tamen inducitur odi-
um propter duo uel propter penam quam iusto iu-
dicio peccatoribus infligit uel propter
bonum delectabile quod mors diuina preci-
dit eius ... ne eius ... peruenit.
Septimum est amor presentis seculi quia
carnales inherent per appetitum horum
diuiciarum sanitatis fortitu-
dinis et ceterorum propter quod carnalis af-
fectus suum gloriam finem et delectacionem
momentaneam figunt. Octauum
est despectio future beatitudinis quia

carnal' affectus gaudere carnali de
lectacoi finalit' in ius sibi ppi gla
male diffidit defutura gla i ue
nia consequenda et h' racionabili
Qui enim spes est certa expectacio
future btitudis ex meritis pueni
ens. i' qui nullum nisi consipat
meritum defuturam gla diffidit et h'
dampnatam ingit ergo i li' mores.
Secunda expoico i reprat me
chia spuale que tal' e iste me
chabis tuna s. cogitando in
lasciuiis delectacoibz delectando seu
et i sensibz exterioribz abutendo. et
g' istud preceptum frangunt inlite
uirgines reclusei et religiosi
minime castos et uoluptuosi q
in incastitate sunt sunt dec
netes et adh' se uoto contineri
obligantes adhuc in lasciuis
cogitacoibz et carnalibz spa
cijs delectant' inquo casu freq
ter mortale peccatum incurit'. Si enim
aliqs morose in carnali cogitacoe
delectet' et si nunqua' ad eius uolu
tatis tallem fortitudine i actum
perficiendi mortale adhuc sm
aug'm mortale peccatum incurrit'.
Cum ro e q' tal' cogitacio tpis
includit mise deformit' peca
mortalis et ro cum uolutas p co
sensum et delibraco' rionis in tale
actum interiore includat' ipm

acceptando et ideo delectando conat
q' inclinat' in obiectum deforme pecti
mortalis et per consequens tal' inclinaco
uoluntatis i delectacoe interiorem
tpis actus e peccatum mortale.
Secus autem q' delectaco' de morosa n' sm
morarum uel diuturnitate tpis s' mag'
ex eo q' ro deliberans cum eam in mo
ratur' ipam tenens et colens n' eam
repellit que tamen statim ut
eam attingit respui debuerat
ut dicit aug' xii de triui' tei
Hec solum i mechia spuali est
cauendum ab immundis cogitacio
nibz s' et ab illicito usu odoratu
auditu et tactu. Sicut enim i ill'
sensibz corrumpunt' uirginali dig
tate priuant' q' uirgines dici n'
possunt. Ista pp' restitutoz talium sensuum
ab illicitis delectacoibz saluator
oms fideles uirgines appellat
q' si continent' uiuant solum pp' ter
honore dei et sic enim primi d'm'
uirgines prudentes s' illi qui contine
ter uiuunt pp' laude humana di
cunt' uirgines fatue. Et ideo fatu
e q' primum in medio eterne com
tant i uanitate laudis huana
Ideo sapientibz uirginibz ad eterna
gaudia intromiss' dns fatuis
i' (?)debit amen dico uobis nes
cio uos. i. nichil i ueneo i uo
bis dignum approbacoe et eterna r'

tribuitur unde ipsis dicitur illud
Mt. xxv. Ite maledicti in ignem etc. Et quia
ista media continualis magis apparet
locum habet in maximo precepto ubi
diligere omnes intenciones concupiam per
hibet ideo iniur de ipsa tanta suf
ficiam de eadem inferius latius tractatur

Tercia excepcio. ⸿ Tercium
respicit uxoris legitime dimissi
onem vel uxoris ꝛ dimisse re
cepcionem que talis est. Non mechale
ris uxorem scilicet ipsam dimittendo vel
dimissam recipiendo. Unde Mt. v.
Omnis qui dimisit uxorem ex
cepta causa fornicacionis facit eam me
chari ꝛ qui dimissam duxit ad
ulterat. ⸿ Ut autem plenius appareat
quando uxorem dimittere vel recipere
sit peccatum mortale ꝛ quando non consi
derandum est. Uxorem dimittere
dupliciter est vel in occulto vel
in manifesto. In occulto autem dicitur ille
uxorem dimittere qui sibi non vult
reddere vel exigere. Et qui sic uxo
rem dimisit aut ipse scit ali
quod impedimentum occultum coniugii
aut non. Si nullum impedimentum scit
nec ipse nec coniuge et tamen non vult
debitum reddere nec exigere talis pec
cat mortaliter. Tum quia subtrahit alii
ei debitum iusticie ad quod tene
tur ꝛ quia ipsam ponit in via adulterandi
di marito maxime si sciat ipsam

esse lubricam. Si vero scit impedime
ntum coniugii propter quod non possit id
reddere debitum sine peccato mortali hec
infame esse hoc probari non possit
talis debet potius excommunicacionem sustine
re quam debitum reddat. ⸿ Si vero
tale impedimentum pro certo nesciat
sed leviter vel probabiliter credat tamen
propter consilium confessoris consilium debet
talem credulitatem temerariam
vel levem deponere et debitum
reddere ꝛ exigere nisi prius alter coniu
gum ante coniugium se voto conti
nencie astrixerat. In hoc enim
casu secundum communem doctorum opi
nionem talis numquam potest petere de
bitum sine peccato mortali ꝛ ideo bene
sibi caveant quanto periculose ex
ponunt qui post votum continencie
matrimonium contrahunt. Unde ꝛ apparet
quam periculose quidam talibus consu
lunt qui post votum continencie
emissum de contrahendo habent
seu consilium prestent quia non videtur
aliud facere quam animas occidere ꝛ ca
dyabolo presentare. ⸿ Si autem dimis
sio uxoris fiat in manifesto
hoc non licet nisi causa est propter for
nicacionem tamen quam tamen duplex dicitur. Uno
modo putativa adulterium carnale
Alio modo spiritualis putativa ipsa here
sis ꝛ propter utrumque potest dimitti
uxor quoad cohabitacionem perpetuam

lz dimit' q fornicacō semel fc̄a
sufficit ad diuorciū n̄ alter9
iugū sili' fu'it fornicatus.
Sp̄uial' aūt n̄ sufficit absolu
te n̄ giū'r p̄seuet in̄ sc̄li ex'
de ꝯusione giugatoꝝ iterū
ꝛ in glō. Tercio mō dr̄ forni
cacō ꝯiussime s' q'lz pctm̄
mor'le ꝛ tūc distigue q' a'
pctm̄ vni9 ꝯiugis ē scādalū
altius ut si mitat' aliud t'
h'ē ad mor'le pctm̄ ꝛ c' talis
pt dimitti ad tp̄'e usq; vide
lz ut corrigat'. Aut pctm̄
vni9 nō ē scādalū altius.
nec eū mitat' t'h'e ad mor'le
pctm̄ ꝛ sic n̄ pt eū dimitte'
h' ē sūma bn̄. Raym. willh'.
Ut ꝛ sciat' qū quis pct
cat si dimissā recipit ul'
qū n̄. Sciē'd'e q' cū ē ꝯiugis
a' ē occultū ꝛ c' n̄ pt eam
dimitte' cū n̄ possit pbar'e
cū e' ip'ositu. Aut ē manifes
tū ꝛ tūc distigue a' eū ad
ultm̄ p̄seuat i malicia ꝛ sic
tene' eam dimitte'. nā qui
talem retinz ul' dimissā z
recipit pctat mor'li. q' sic
uidet' crimini ꝯsentire. vn̄
legi'r xxxv. q. i. c. i. Sic cru
del' ē ꝛ iniq9 qui castā dimit
tit sic fatu9 ē ꝛ iniust9 qui

retinz meretricē. p'ron9 eni' tu'r
tudinis ē qui celat crimen ux
oris. Aut n̄ p̄seuat si ē sp̄es
de correctoē ul' ē contrita sic n̄
tenet' eā dimitte' p'mo iuste
pt eā recipe'. vn̄ i° q. ip'e dt'
ꝛ qui dimissā duxerit adul
terat solū intelli' de illa recep
cōne qn̄ n̄ ē contrita s; i ma
licia p̄seuat. ul' ꝛ qn̄ ip'edi'tu
intiuenit puta ꝯsāguinitati'
ꝛ ahui9. Quīmꝯ' sz q'li' de
tusg'ssioē hui9 sit hoī ꝯfited'.
Septimū p'ceptū ē nō
furtū facies. vbi s'm aug'
philet' omīs sb̄tractō rei a
liene p'ueniēs ex cupiditate
ul' i iuria. Et io dr̄ q' sb̄tractō
rei aliene t'h'z mor'is r'ate' s'°
qn̄ fit n̄ ex cupiditate s; ex o
bediā ut fecerūt filij isrl'
auferēdo uasa egypcioꝝ. s'°
qn̄ fit ex cautela ut si quis
furet' gladiū furiosi ne s' l'
aliis noceat. Tercio qn̄ fit ex
necitate nc'a ut cū quis
ad morte' ēsuriēs panē fura'
q' i necit'e ōīa oīa sūt ꝯīa
Et h' p'ceptū tp'l' expōnit'
put nocumētū q' quis i
iuriose primo i bonis suis
tp'l' uariat'. Illā istud no
cumētū ul' infert' s'upiori

bus et in equalibus vel inferioribus et frequenter
hec prima exceptio non fuerit facta
est scilicet superioribus et cum contra istud precep-
tum peccavit secundum gratiam hominum ¶
primum ¶ Primi sunt qui suum plebanum
fraudulenter in oblationibus et
decimis sibi debitis et debitis de-
cipiunt ¶ Ubi notandum quod integre
dantes decimam accidit duplicem
premiantur. Primum est primum bo-
norum temporalium augmentatio. Secundum
est corporis et anime sanitatis asse-
cutio et ista duo cauerent tan-
gitur xvi q. i. Ubi dicitur quod si deci-
mam dederis non solum habundanci-
am fructuum recipies sed etiam
sanitatem corporis et anime conse-
queris ¶ Secundi qui ipsas decimas
non solventes tripliciter peccant. Primo
quia deum offendunt ideo scribitur
xvi q. i. Hec enim est dei consuetu-
do ut si illi decimam non dederis
tu ad decimam revoceris ¶ Secundo
quia res alienas invadunt. Illa
decime tributa sunt egencium
animarum ut scribitur ibidem ¶ Tercio
quia ex morte pauperum homici-
dium incurrunt quia quanti pauperes
in locis illis ubi ipse habitat illo
non dante decimas fame mor-
tui fuerint tantorum homicidi-
orum reus ante tribunal Christi apparebit
2us ¶ ut patet ibidem ¶ Secundi sunt qui de-

bitum sive debitum suum subtrahunt suis
3us dominis fiunt tunc ¶ Tercii sunt qui
bona feodalia tamquam propria te-
nent vel qui feodum alicui
in alium dominum transferunt vel
qui propria sua voluntate vi-
2us dum diminuunt ¶ Quarti sunt servi
et ancille qui res dominorum suorum
consumunt et de rebus dominorum eis
invitis elemosinas faciunt. Tales enim
propter piam intencionem a peccato mor-
5us tali non excusantur ¶ Quinti sunt ux-
ores qui res virorum suorum
subtrahunt ut de propriis contra voluntatem
maritorum elemosinas faciunt quod fieri
non debet ut scribitur xxx q. i. Nichil
de tua veste vel auro vel ar-
gento vel pecunia vel in rebus tu-
is invito marito facere debuisti
¶ Fallit tamen hec multipliciter causa. Primo
si uxor tua fuerit lucrativa ut
notatur ... xxx q. iiii. Tunc adhuc
¶ Secundo si habuerit bona parafernalia
de talibus enim bonis sicut et de
rebus lucrosis mulieres possunt fa-
cere elemosinas sine licencia maritorum ¶ Ter-
cio si faciat elemosinam de rebus sive dis-
pensacioni commissis puta de pa-
ne et vino et huiusmodi in quibus
quando maritus esset minus devotus in
actibus pietatis tunc enim mulier
de rebus sive dispensacioni tradi-
tis ex pietate potest facere elemosinam

p salute uiri dñi tñ illa sic mo
derate fiat q egestate 9iugibz
6 ñ inducat ¶ Certi sūt qui theo
lonia et uectigalia dnis sbt
hñt fraudulent qui oms
tenent ad restitucōz dñi tñ
tres odicōnes hēant h9
uectigalia ¶ Primo q i
ponat auctē principis. Secdo
q sbsit cā nobili9 pp q sūt
īposita sicut p pace fienda
ul p uia publica repanda
¶ Tercio si sūt moderata q sic
sūt toleranda Ex deulor sig
ficacōe. Sup quibzdā ubi dr i
pedagia ewidagia et salma
ria scias ec īterdca q ñ sūt
īpatoz ul regū ul lateran
gsilii largicōe gcessa ul exā
tiq gsuetudine cui9 ñ existat
memoia īt̄ducta glō au
tē exponēs pdca uobla d
q pedagia dant trāseūtibz
ewidagia dant pducatu
Salmaria p sale. Nec et pdca
danda sūt ñ a negociatoīs
cā cū aliq portant ac deuech
gal. ymmū lt bn. ṫ ioh ¶ Un
ad pastoz eudenciā ē nond
q quibz tene dare decimas
nisi seqbz exceptū ṫ ñ illas
hīt infeodo ex antiq9 ex de de
cimis a nobis. Cu9 cām

assigt quidā exh q decime sit
de iure nali. Sz hugo de sacmē
tis d q ñ sūt de iure nali s de
iure dīno. Quod pbat q ia
cob uotū emisit de dandis de
cimis. Votū aūt ñ emittit de
eo ad q quis tenet de iure nā
li. pterea greci ñ soluūt decimas
nec paul9 qui ordinauit eccs
ecctās precepit eis solue decias
gr ic. Sz dd e q preceptū de
solucōe decimaz pti erat mo
rale q idtū ē de nali pti au
iudiciale ex dīna l institucōe
Rob hns. Ratō nal dictat et hij
qui p toci9 ppli salute dīno
cultui ministrabant necessaria pps na
ria ministret. Determinacō aūt cte p
tis ut q det decia pars ul de
cia decie īt̄ducta ē ex institu
cōe dīna. Quia de9 mādauit deci
mā pueniū dari sacerdotibz et
leuitis ut honorabili9 uiuerent
et inquiete mentis dno deser
uirent. Et sic erat iudiciale qd
ptinebat ad equalitatē īt̄
homines ad iusticē gsuādam
Illud aūt determinacō decime p
tis soluenda ē auctē ecce q
hc instituit pt qndā hiiam de
ut q ñ min9 pps noue legis
ministris noui testamenti exhi
beat q pps ueteris legis minīs

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

uetis testamenti explebat p
sexti cu multi noui testamenti
sint maioris dignitatis q ue
tis ipps noue legis ad maio
ra obliget . p . q . v . Illi
hundauit iusticia ura te
Dic q pz q ad solucoez decimaz
homines tenent pti ex iure
nali et pti ex institucoe licet
quibzda tris loco decimaz
dent aliqui census ul aliq
decimacoes minute . ℭ sa expo
Secunda expo e no furtu fa
cies . i . nllm nocu . infioibz
tuis iuste mres . Et sic gt
istud peccatu pcedit quiqz ge
na homi ℭ Primi sut raptores
qui aliena rapiunt . Et illo
pcco pticipat qnqz gna hoi
Non solu eni raptores qui a
liena rapiut . Et qui pappi
lit . qui qsuluit . qui sacient
eos i hospicio recepiut . qui
rapta emut de quibz mala
plenius dicet . Agentes eni et
qsencientes pi pena pleccedi
sut ℭ Sedi sut rez iuentores
qz qui re iuēta no restituut
raptores iudicat ut pz ex in
q . v . Si q inuenisti et n restituisti
rapuisti ℭ pz de iuencoe e dis
tinguedu . Aut eni quida in
uenit thesaurū i loco sac ul reli

giosa ul n sac . Si i loco sac
ul h e casu fortuito et e thesaurus
e iuentoris . Aut qz studiose
qsiuit et e thesaurus e ecce . Si in
loco n sac h e duplr . qz aut
iuenit in loco pprio ul alieno
Si i loco ppo ul iuenit
ppm arte magica et e
thesaurus e fisci . Si n arte ma
gica et e thesaurus e iuentoris . Si
aut ppm iuenit in loco alie
no ul h e actu fortuito aut
actu studiose . Si pmo m sic
thesaurus medius e iuentoris a
medius dni loci . Si aut h fiat
i qsicoe studiosa tuc totus the
saurus e dni loci . ff . de r r di
uis . thesaurus . et c . de thesauris
li . m . l . Nec put not Johs
et azzo ℭ Qd igit qr e q iuenit
rem aliena euadat pena
furti dz publice pnunciare
q ille cuius sit res ueniat et
si ctra indicia expbat sibi
reddat ℭ Tercii st qui p tal
has et exaccones idebitas
a subditis bona extorquet
ℭ Qdaug cuidecia e sciend
q census qui fuit ab mco
rei ipitus sit dolo et frau
de integre li . dari dz . Si quis
ex h sbtraxerit pccat mor
li ℭ pz h distinguedu e q a

c certum quod talis census sit onus ab
lucio rei fuit impositum vel non. In
sit certum tunc quilibet cuiuscumque onus sui cen-
sus tolerare et dari debet quia vnusquisque
quia in re sua potest onus imponere. Si
autem census non sit certus nescia-
tur an licite vel illicite fuit insti-
tutus sic precedunt recipientes quia
mala fide restituunt et tenentur
restitutione ut patet per predicta et willelmus
Extra de censibus. Census non in mu-
tatione non probabiliter cum per fuit legi-
time institutus ut dicit bernardus idem
Innocentius tamen dicit licet igitur certum cen-
sus si tamen certum sit ipsum ab ante
quo solum debere reddi debet extra de
censibus ex tanto. Item dicit tamen quod licet
ultra debitum censum nullus dominus
possit extorquere a subditis sine
peccato exceptis tamen rationabilibus
propter paterne moderatum subsidium dum-
modo hoc petat sine minis et sine
coactione directa vel indirecta. In-
directe autem dominus cogit subditos
ut quando eis iusticiam denegat
vel iniurias eis facit quod vult
ab eis tamen hoc exigere et in tali casu cum
peccato recipit et restitutione tenetur
non ab eo a quo recipit certum tamen cum
enim illa res sit domini licet et ipse
suus tunc non tenetur ad restitutio-
nem licet dominus peccet si minis
graviter suos licet. Ita nunc certum

in quo ultra censum debitum licet domino
petere moderatum subsidium et presta-
tione prime et puta cum propria in-
iuste invaditur ab hostibus tunc enim
subditi non solum tenentur res suas in-
pertiri sed et tenentur ad hoc corporaliter la-
borare. Item si sit captivus in iusto
bello. Item tertius si iussu principis vel
pape debeat ire contra hereticos vel pa-
ganos. Quartus si debeat filium mi-
litare vel filiam desponsare. In omnibus
hiis et similibus potest licite petere a sub-
ditis moderatum subsidium. Sed si do-
minus vult ludere ad aleas et in aliis va-
nitatibus expendere vel iniuste propter
tales causas non licet quicquam exigere
a subditis et si exigit tenetur resti-
tuere secundum willelmum extra de regularibus. In
fine. Quarti sunt qui preter debita
dominorum suorum aves et subditos inde-
bite impignorant quod est rapina
coram deo quia res pauperum indebi-
te pignorant dimissis rebus prin-
cipalium debitorum. Quinti sunt
qui in certe aliorum iniuriose de-
tinent et consumunt. Ubi nota quod
qui iniuriose in certum alienum
detinentes tempus sibi precant et sibi
malum merentur. Primum est quod
ira dei que se graviter provocant quia
primus quando est vivum de propriis dampna-
tibus et hominibus dei damnorum
divine ultionis ingerit ex post

tibꝫ ¶ Qr eū pctm clamac q̄ sui
a enormitate deū puocat ad vindic
tam ⁊ talia pcta sūt iiijor. s. oppres
sio vidue. fr̄icidium. detencio mer
cedis paupis iniusta. ⁊ iniciu
q̄ namq ¶ Sc'm ē q̄ tales s' ipis i
fluxū diuine pietatis obstruūt
q̄ pꝫ p̄ id p̄uer. Qui obturat
aurē suā ad clamorē paupis
ipē clamabit ⁊ n̄ exaudiet ¶
Tercium ē q̄ omē semē diuine gr̄e
arescat ī aīa ⁊ delicatur q̄ pꝫ p
hoc q̄ semē diuinū ī taliū cor
dibꝫ cadit sicut pctm q̄ ē cor du
rū ⁊ arīdū ab omī hūore gr̄e
10 deuociū ⁊ omē semē tl'e optꝫ
arescē cū nullo hūore pietatis
ī gr̄e valeat humectari. ¶ ¶
Sexta excepto ē tal'. Nō furtū
facies ipis s' equalibꝫ rebꝫ sui
is nocumentū aliquod inferendo
Et sic ḡ istud preceptū peccāt re
gūa hoīm ¶ Primi sūt vsurarij
⁊ tales a' sūt publici a' puati
Illā publici vsurarij plectūt'
a iure q̄druplici pena. Prima
ē sīa excoīcationis. Sc'a puatio cōi
onis. Tercia exclusio oblationis. Qr
ta puatio sepulture q̄ n̄ debꝫ
ī cimiterio sepeliri. Et qui ḡt
fecit dꝫ suspendi ab officio do
nec ad arbitriū epi satisfaciat
Ex deuilius. Quia ī oībꝫ ¶ Sc'i

au sūt vsurarij puati sic ḡt
hr̄ preceptū peccāt iter iijor gña
hoīm. ¶ Primi sūt qui pstant cū
cōdicōe ⁊ pacto plus recipiendi
Tales sūt expsse vsurarij. Ter' in
diuiū esse ¶ Sc'i sūt qui aliq̄ pr
tāt sn̄ cōdicōe aliq̄ eo tn̄ aīo q̄
aliq̄ vltra sorte recipiat aliter n̄
mutuaret. Isti sūt vsurarij
q̄ ad dm̄ ppter intēcōis corruptā
quā dehortat' saluator luc. vj
Mutuū dates nichil inde spantes
Sꝫ hic rōnabilr̄ incidit dubi
tacō pn̄. Cū lex diuina phibeat
⁊ puniat tn̄ manū q̄ aīm q̄re
lex hūana phibeat solū ma
nū q̄ puniat solū fcm̄ n̄ aū
aīm ¶ Rn̄dea ē cū lex diuina phi
beat omēz iniquitatē q̄re lex
hūana solū phibꝫ illa q̄ ē mag
na ⁊ nobil' q̄ phibet aliquē
decipe vltra mediū iusti pcij ¶
Ad pm̄ dd'm q̄ lex hūana ē q̄dā
regula ⁊ mensura hūoꝝ actuū
mensura aū dꝫ eē hōgenea me
suato ut scribit xo methicoꝝ
Vn̄ optꝫ q̄ lex hūana cōfort'
cōdicōibꝫ hoīm quibꝫ dat'
Cstat aū q̄ lex hūana dat' mul
titudini hoīm ī q̄ magna ps
deficit a pfcōne virtutis. Et
io lex hūana n̄ phibꝫ oīa
vicia sicut lex diuina q̄ solū da'

pfc̄is et uitiosis s; solū phibet
grauiora a quib; ē possibile
maiorē ptem multitudinis
abstine̅ et pcipue illa q̄ sūt i
nocumētū alioꝝ sine quoꝝ
phibicōe n̄ posset hūana soci
etas ꝯseruari sicut ꝓhibicō fur
ti et hoīcidii et hui⁹ et rōnabi
lit̄ ꝯtingit. Ita lex hūana g̃
datī et nō subito inducat hoīes
ad uirtutes et ideo nō īponit mł
titudini īpfcōꝝ ut ab oībȝ
mal' abstineat alioqn īpfcī
hui⁹ pcepta fere n̄ ualentes
ī malo deteriora labent'. q' sa
tis īnuit xpc. Mt̄ ix. cū dic
it si vinū nouū .i. pcepta
vite pfce mittat' ī utres ue
tes .i. ī hoīes īpfcōs. Utres
corrūpitur et vinū effūdit' .i. p
cepta ꝯtempnant' et hoīes ex ꝯ
temptu ad maiora mala p'ru
punt. ¶ Ad scdm dd'm q' quel;
lex ꝯfort' suo fini. lex aūt diuina
h̄t pfine bñplacitū diuine uo
lūtatis lex aūt hūana h̄t pfi
ne quietacōis sufficiām et ideo
qūdā pua ī eq̄litate pmittit
hoībȝ in pcīs q̄ nō multū
ab equalitate iusticie rece
dit. et q̄ quietacōne hūane so
cietatis n̄ multū ip̄edit. lex
aūt diuina q' solū intendit ra

tudinē uirtutis ideo pmittit et phi
bȝ oīe illud q' ꝯtrariat' rectitudini
iusticie. ¶ Secda rō ad idē ē q' lex
hūana ut dictū ē dat' ꝓ populo cuius
in quo multi sūt deficientes a p
fcōe uirtutis et ideo nō phibȝ oēm
inequalitatē uel iniquitas ꝯtractibȝ
lex aūt diuina dat' tm̄ uirtuosis et
pfcīs et ideo phibȝ oīe id q' ē ꝯ
tra āiam. ¶ Tercij sūt qui mu
tuant res suas ad cert̄ tēpus
quo ueniente nolūt pmitte
ulteriorē dilacōeꝫ donec aliq' emo
lumentū pcipiat licet ex pssem
chil ꝑtant. ¶ Quarti sūt qui ve
dūt res suas longe cari⁹ ꝓpt'
dilacōeꝫ solucōis q̄ eas ī ꝯtinē
ti soluet h' pȝ ex' de usuris co
suluit. ¶ In cū venditor statu
at in corde suo pquito uolunt
rem suā dare nō pt' sn̄ pcīo
ꝓ dilacōeꝫ pcīū aumētare
vt pȝ ex' de empt' et vendit' Cū
dilc̄' etc. pens. ¶ Et est reg'la gña
lis q' q'cq' accedit ad capitale
usura ē. ut pȝ xiiii. q. iii. Plerique
h' tn̄ fallit in ꝗbus casibȝ q's nōi
nat gaufred⁹ et hostiens. q's h'
enūare n̄ opȝ. ¶ Mod' aūt q'
ceca tn̄ detestant' usurariū uocā
gniē q' eam restituit oīmo
quo potuit. .. pȝ tn̄ q' usu
rariū publicū q̄ dirupliciter [illegible]

pcellit tn̄ q. q̄ ip̄or solucōem
remediū multiplex adhibuit ex
p3 q. si aliquis pmisit vsuras
solue n̄ dz cogi ad soluendū q
usure sūt indebite. ex̄ de usuris
debitores. Si aū aliquis iura
uit eas solue sic lꝫ duo reme
dia pᵐᵘ uia p̄uiū ē q faciat
cogi creditore q relaxet iura
mentū ul' q desistat ab actōe
ff de iur iur. l. i. ⁊ l. duces
Scd'm ē q p9 solucōꝫ pt eas i
pete. Si aū iurauit eas sol
ue ⁊ nō repete tūc itez lꝫ du
o remedia. pᵐᵘ ē q. pt iu
dici deniciare iudex ex officio
suo pt illū coge ad restitue
dū. sᵐ ē q. pt eū coge ad re
laxandū iuramentū ex̄ de
iur iur. Ad nr̄az. Si aū iu
rauit solue ⁊ cū h' nō denūci
are n' repete sic e illicitū iura
mentū n' obligat ad suand'
ex̄ de cognacōne spūali. Anob.
Scd'i sūt sacⁱlegi qui rem sa
crā furant' sⁱu auferūt de lo
co sac' sⁱu n̄ sac' ut. xvii. q. iiii.
Quisqs. Et tale furtū dr̄ ppe
sacⁱlegiū. Q' ē qumlit' cū qs
facit iniuriā cleicis ul' psōis
ecc'asticis eos s. detinēdo ul' re'
eoꝫ auferēdo tales eni sacⁱle
gi sūt ex qualitati ip̄o facto ⁊ pna
ti p̄ceptōe sacⁱlegijs ut pꝫ
xvii. q. iiii. Tercij sūt qui
nocumētū rei publice infe
rūt puta monetas falsificā
do i pondē ⁊ ualore ul' quem ex
actōem diminute psoluendo.
ul' i argentū f' sem plene
depurato ꝫ gnali. oms q in
natiis mercantis pondēra ⁊ me
suras falsificant dnr̄ fure
rei publice ff de q̄hendā epy'
l. i. Et tales fures erunt' i
aq̄ bullienti ff. de falsariis
monet' l. ii. Et talis repba
moneta liberat soluente ff.
de pignor' l. Eleganti. Et illᵈ
pecū repbat'. pu. pondꝰ ⁊ ip̄o
d9 mēsura ⁊ mensura utꝫqꝫ
ab hōiacō ap' dnm. Quarti sūt
qui uendūt uenenū morti
fera ul' gladios toxicatos ul'
cultellos falsos qui i dnr̄ fu
res rei publice. Et tales sūt
rei om̄i scelez qui pempto
res p'emit' occasione illaꝫ vt
pꝫ xi. q. iii. Pap̄ie. Et h' po
tissime tenendū ē q̄n talia
vendūt' intencōe pnūa ⁊ de
ill' reb3 q̄ n̄ pnt utiles ee ad
hūanū usū ut uenena mor
tifera ⁊ h'm9 Quecūqꝫ aūt re'
ad debitū usū hūanū uēi
re pnt puta baliste ⁊ arma

iniusto bello talia licite vendi pos
sunt q tamen uendi nō debent ei de
quo possz probabiliter ꝯgnosci qr talibz
uellz abuti ¶ Quinti sunt qui plu
ra beneficia curata simul tenent
et n̄ se faciunt statuto tempore ad or
dines promoueri tales enim dicuntur
fures rei publice n̄ solum qr fu
rantur et male usurpant s; bona
illa q sunt pro bono qui deputa
vim et qr eos furantur animas fide
lium q eas deceperunt in absolu
cionibz sacramentalibz deludunt
q uerum ē si sint p episcopum moniti
ut talibz beneficiis ul si sint
p episcopum priuati . s; qr diu episcopi
tales paciuntur tunc subditi p ip
sos animarum dispendium n̄ incur
runt probantur ex de eleccione cum in cunc
tis et c. dudum et ex. de prebend. De
multa ¶ Sexti sunt qui furantur
pecora hominum qd furtum specialiter dicitur
pecorum abigeatus. Et et qui sa
ciunt pecora morbosa uendunt
de quo nō qr n̄ solum ille qui
furatur pecora s; et qui sciens
vendit pecora morbosa dicitur fur
et tenetur ad interesse intrinsecum et ext
rinsecum ¶ Et ut plenius intelliga
tur sciendum q id dicitur intrinsecum
ut si ipsum animal perit s; extrinsecum
ut si alia pecora perierit ex contagi
one morbosi pecoris ut notat

azzo et hostiensis. In autem morbosum
pecus quis vendat ignoranter tamen
tenetur emptori quanto minoris em
turus erat ff. de actione empti. Iu
lianus. Venditor enim autem sciebat animal
debet prestare animal sanum quod potest esse et
bile. C. de edilicibus et vendicionibus. l. Emp
tor. ¶ Septimi sunt artifices qui
opera sua fraudulenter faciunt
ul qui in diuersis ministeriis
homines deceperunt malum pro bo
no uendentes contra quos propheta in
uehitur. d. Ve qui dicitis malum
bonum et bonum malum tales do
minent ratio qui ad minus scipi
os in die proximum deceperunt De
quibus aperte scribit Job. panem in
pietatis comedunt et soporem
n̄ capiunt ab eis n̄ supplantaverint
¶ Octaui sunt qui mala fide fa
ciunt hominem incurrere dampnum
sicut qui inducunt alios ad
ludum alee et huius ¶ Nota eciam
quod tria sunt per ordinem declaran
da primo est quomodo peccatum sit ludus a
learum et taxillorum Secundo est quod iuris
sit de eo quod perditur in eo puta quando
et quibus personis sit reddenda
pecunia que in ludo perditur et quando
nō. Tercium quo et qualiter tales
ludi possunt excusari et fieri sine pec
cato mortali ¶ Propter primum
sciendum quod quantitas peccati in talibz

ludis potest committi ex ix causa
cius quarum quedam est peccatum mortale
quas enumerat hostiensis C. de ludo
alee l. i. ¶ Prima est desiderium lu
crandi. et est cupiditas que est ra
dix omnium malorum ut dicitur i thim.
vi. ¶ Secunda est spoliandi uoluntas
proximum et est rapina ¶ Tertia
est usura nimia que attenditur
non solum in dampno uel mercede sed ca
ditur ex decretis prelatorum. In
ter dilectos ¶ Quarta est multiplicia
mendacia et uerba uana que in
talibus ludis frequentur contingit
¶ Quinta est execrabilis iuratio et
blasphemia que in talibus ludis
frequentatur inter ... restitu
dit esse heresis ¶ Sexta est corrup
tio multiplex proximorum que ad lu
dum inspiciendum ex mala consue
tudine ueniunt ¶ Septima est scandalum
bonorum quia ex perditis quandoque diuitibus
nephandis inciditur ¶ Octaua
prohibitione est contemptus ecclesie nam nimis est contra illa
glossa dicat quod huius ludi sunt prohibi
ti non tamen dissuasi ¶ Nona est
amissio temporis et omnium bonorum
que in illo tempore quis facere potuisset
¶ Propter secundum est sciendum quod secundum le
ges id quod perditur in alea solui non
debet et si solutum fuerit repeti potest
usque ad annos l. C. de usu a
lee. l. ludos pro. hec intelligit

Raymundus et willelmus de eo qui non
ludit uoluntarie sed attractus
si enim ludit uoluntarie tunc
illud quod perdidit non potest repetere
sed secundum predictas leges debet paupe
ribus erogari ¶ Quod autem dicitur
in glossa quod huius debet restitui debet in
telligi de eo qui non lusit uo
luntarie sed attractus ¶ Item est quere
ndum utrum retinere potest quod in ludo ac
quisiuit. Et hic quia ludi alee et tax
illorum sunt prohibiti per leges et canonica
ta iura et ideo in talibus rebus ac
quisitis deficit longus tytulus et
bona fides et iusta causa ex quibus
inualescit homini licita possessio tum
¶ Propter tertium est sciendum quod ludus alee
dicitur omnis ludus qui innititur for
tune ¶ Et adhuc quod ludus sit licitus
primo requiritur congruitas persone
¶ Clericus enim malea ludere non
licet quia publicus aleator re
pellitur a dignitate non obstante
consuetudine ¶ Extra de excessibus
prelatorum ¶ Inter dilectos et tales de
iure deponi potest si se non correx
erit xxiiii q. iiii. ¶ Siquis. ¶
Secundo requiritur congruitas ma
terie ut pro solacio et potulecto
ludi potest ¶ Tertio requiritur congru
itas mensure ut non ultra unum
solidum ludere non debet ¶ Et si quis
illum ibi inuenit in eius hospicio

lusid fuit talea p aliq magno ul si aliq ei dolo subtitui fuerit iudicium ei no datur. ff. 3 li in telligitur ut dicit azzo de illo qui consueuit lusores alee recipere causa emolimenti. ff. Secus si apud aliquem incidenter ludatur.

¶ Quinto requiritur congruitas temporis ut q n ludat tempore luctus ul penitencie ul gruionis.

¶ Sexto requiritur q n faciat contra legem ludi ut q n male componet n etiam ludentem prouocet prout hic notatur C de usu alee l. ludus.

¶ Nonnulli sunt qui se furibus associant et furti ipsorum participes fiunt et talis participacio committitur racionis prout ix q. peccata aliena in quibus homo reus efficitur cum quis alieni et se furi associat. Ps. si uidebas furem currebas cum eo etc.

¶ Decimum peccatum alienum committitur per consensu et hoc fit iiii or modis. Primus quadruplex consensus qui potest esse de officio. ff. de l. c. l. ubi dicit consencientes et agentes pari pena puniuntur.

¶ Nonus consensus negligencie et dissimulacionis ut si aliquis ex officio suo debet tempore spolia prohibere et non tenuit talis dicitur spoliator non tamen tenetur ad restitucionem si tamen aliquod emolimentum recepit percepit

de tali dissimulacione tunc tenetur ad restitucionem.

¶ Secundus consensus est consilii et persuasionis. ff. tunc distinguendum quia cum pro ul fur hic erat furtum sic est par delictum et in consilio et in minus peccat quam faciens et sic non tenetur ad restitucionem. quia non erat furtum sic est par delictum facientis et consencientis. ff. de furtis l. Persuasio. Et talis tenetur ad restitucionem.

¶ Tercius consensus est cooperacionis sic faciens et consenciens equaliter puniuntur. ff. de furtis l. vulgaris Ubi dicitur si duo ul plures unum agnum furati sunt que singuli tollere non potuerunt omnes furti tenentur in solidum. Sed si unus potuisset furtum fecisse sine alio tunc quilibet tenetur pro parte illum contingente.

¶ Quartus consensus est auctus et defensionis ut qui mandat fieri furtum ul qui defendat furem et talis peccat plus quam faciens et tenetur ad restitucionem.

¶ Undecimo committitur peccatum alienum participando ut qui in recepcione dicit debitum ul plus debitis sciente furtum ul rapinam recipit prout tales tenentur ad restitucionem partis quam receperunt.

¶ Et dicas quod si fuerit uxor furis ul raptoris potest ne comedere de rapina ul furto.

¶ Ad quod dicendum quod si maritus habeat aliquod de iusto de illis rebus debet mulier se

pati expende(re) i(n) victu(m) simile(r) ei
si uo(luntari)o nichil h(abe)at nisi de ra-
pina. ul' si s(un)t aliq(ua) de iusto
h(abe)t ita p(er)mixtu(m) e(st) q(uod) discerni no(n)
p(otes)t tu(n)c ul' s(ecundu)m doctores n(on) q(ui)
d(ebe)t de rapina comede(re) ul' de(bet)
s(ed) aliu(n)de victu(m) q(ue)re(re) ul' agsag
iucis ul' ab amicis ul' labo(r)e
manuu(m) ul' etia(m) q(ue)rendo elemosinas
ostiatim ut dicit hostiens(is).
¶ Si a(ute)m maritus sit ita malus
q(uod) o(mn)i(n)o cogit eam uiue(re) de reb(us)
raptis n(ec) possit sibi aliu(n)de vic-
tu(m) (con)quire(re) t(un)c ne fame mori-
at(ur) restat ei t(ri)plex remediu(m).
P(ri)mu(m) q(uod) viuat de dote seu de sp(on)-
salicio. na(m) mulier ex ca(usa) ut d(icit) glo(sa)
p(otes)t recup(er)are dote(m) (con)sta(n)te matri-
monio. ¶ Sc(un)d(u)m remediu(m) e(st) denu(n)-
ciet ep(iscop)o qui p(otes)t (com)pelle(re) maritu(m)
ut pascat uxore(m) de iusto. ii.
q. i. Si ꝑcauerit ul' (com)mittat e-
am alicui p(er)sone honeste q(ue) de
honesto lucro sibi p(ro)uideat ex
de pignorib(us) ex l(ite)ris (et) c(etera) de dote
p(ost) diuorciu(m) restituenda p(er) nos-
tras. ¶ T(er)ciu(m) remediu(m) e(st) si sit
tam i(n) arta posita q(uod) de nullo ali-
o possit sibi victu(m) i(n)uenire t(un)c
poss(un)t uiue(re) de rapina q(uia) necessitas
legem n(on) h(abe)t. (et) q(uia) q(ui) sic expendit
dolent simulat(ur) i(n)uitat(ur) q(uo)d p(ro)pius
p(otes)t ad subleua(n)da(m) sola(m) necessitate(m)

exponat simul restitue(re) q(uod) acci-
p(er)it q(uia) q(uo)d in (con)su(m)psit. Semp(er)
tu(m) uxor tene(tur) viro debitu(m) red-
de(re) i(n) talib(us) sup(er)d(ict)is (et) e (con)(verso). Ut-
tu(m) scias q(uod) (con)ius uxor de one
tone ul' alia re rapta i(n) (com)e
comede(re) n(on) possit ex ca(usa) ul'
t(em)p(or)e necessitatis. Cui(us) r(ati)o e(st) q(uia)
cu(m) res rapta vendit(ur) t(un)c i(n)
p(re)cio dato viciu(m) furti ul' ra-
pine p(ur)gat(ur). p(ro)pt(er) q(uod) emeus no
imitarie dando transtulit domi-
niu(m) talis rei. Un(de) istud p(ro)bat
p(otes)t quib(us) licite ab eo recip(er)e n(on)
tenet(ur) restitue(re). Quida(m) t(ame)n
doctores maiores dicu(n)t q(uod)
uxor licite p(otes)t uti de reb(us) sic
p(er)mixtis du(m) t(ame)n i(n) mente h(abe)at
q(uod) libent(er) uell(et) uiue(re) de licite
acquisitis. ¶ Sexto (com)mittit(ur) p(e)c-
catu(m) alienu(m) tacendo ut qui
solo illo p(osse)t p(ro)hibe(re) furtu(m) ul'
defende(re) ne alii rapere(n)t ul' ne
clericu(m) pauere(n)t (et) tales non
solu(m) tenent(ur) ad restitucione(m) s(ed)
(et) excom(m)unica(n)t(ur) s(ed) h(oc) b(e)n(e) de illo q(ui)
ex officio tal(ia) tenet(ur) defende(re)
alias n(on). ul' (et) de illo qui tacet
in synodo ul' (et) ciuili iudicio
sibi talia fore f(act)a deberent m(anifes)-
to publicari ¶ Septimo (com)mit-
tit(ur) adulando ul' detrahendo
ut siquis dicat alicui q(uod) in

p(re)e sit strenuitas vl q(ui)d dicatur
illud dignum spoliatione talis e(st)
adulator vl detractor tenet(ur)
ad restitutione(m) si ille alias no(n)
fecisset spolium vt p(ate)t xi q. i in
Nemo. Sed sciendum q(uod) triplex
est adulatio. Prima in attribu-
endo bonum alicui q(uo)d n(on) h(abe)t. Secunda
ex amore nimis extollendo bo-
num q(uo)d n(on) h(abe)t. Et vtrumq(ue) est pecc(atu)m
veniale licet s(e)c(un)d(u)m sit g(ra)vi(us)
primo. Tertia in approbando ma-
lum q(uo)d facit et h(oc) e(st) mortale vt p(ate)t
xlvi. d. Sunt nulli. Octauo
co(m)mittit(ur) peccatum alienum hospi-
tando colligendo et occultando qui-
cum fure n(on) indicat domino ip(s)i(us)
q(uonia)m participes furti sunt ex de
furtis. Qui cum fure. Sed h(oc) in-
telligendum e(st) de illo qui fure(m) io
n(on) vult p(ro)de(re) vt particeps furti
fiat. Nono co(m)mittit(ur) peccatum
alienum emendo vt q(ui) emit
rapinam vl furtum. Sed ibi dis-
tingue. Oportet q(uia) iam ille qui
emit rapinam vl furtum a(ut) in-
tendit gerere negotium alteri(us)
cui res e(st) ablata et t(un)c p(otes)t repetere
p(re)cium q(uo)d dedit et expensas q(ua)s circa
illam rem fecit. C. de rei vendica-
tionibus l. domum. Aut intendit
gerere negotium p(ro)prium puta q(ui) e-
mit vt retineat. Et ig(itu)r emit(ur)

fide mala vel bona. Si fide ma-
la puta q(uia) sciuit vel p(ro)babilit(er)
credidit esse furtum sic emptor
g(ra)uat(ur) sex modis. Primo q(uia) semp(er)
tenet(ur) rem reddere et si casu mor-
tua vl violent(er) auferat(ur). ff. de
vsucap. l. i. Vnde in reb(us) semp(er) em-
ptor tenet(ur) de casu fortuito. N(on) in
vno casu puta si rem obtulisset
domino t(em)p(or)e et loco congruo et ille nolu-
isset recip(er)e tunc purgasset mora(m)
ff. de condictione furtiua l. i re furt.
l. i. Secundo q(uia) tenet(ur) restituere o(mne)s
fructus perceptos et qui t(em)p(or)e medi-
o percipi potuerunt. Tertio q(uia) res es-
timanda e(st) s(e)c(un)d(u)m optimum ei(us) sta-
tum puta si res t(em)p(or)e venditionis
sit melior q(ua)m postea. ff. de furti
dere furtiua. Quarto q(uia) n(on) p(otes)t
repetere p(re)cium q(uo)d dedit. Quinto q(uia)
n(on) p(otes)t agere c(ontra) venditorem de p(re)cio
soluto obstante eum sibi turpitudo
sua n(on) deb(et) expensas sibi cauere. r
q. v. Si iuste. Sexto q(uia) p(er)dit vo-
luntarias expensas. C. de infantib(us)
et long(is) ex. Si aut(em) emit fide
bona puta si p(ro)babilit(er) credit
rem iustam esse sic bona fides
in ... Primo q(uia) n(on) tenet(ur)
rem restituere donec durante bona
conscientia. Sed si postea sciuit rem esse fur-
tiuam tenet(ur) eam restituere et
fructus extantes. Sed fructus con-

sumptos restituere non tenetur. Quarto
quia potest rem alienam et vendere
stante bona conscientia. Sed si aliquid
lucri ex vendicione fructi consequeretur
sic illud debet restituere postea do
mino venienti ff. de commodo in
debitis l. hoc non. Quinto certo quia re
non tenetur restituere in casu fortui
to bona fide durante. Puta si tunc
res interim periat absque culpa
sua in nullo tenetur domino rei. Sex
to quia postquam restituendo rei potest agere
contra venditorem de precio quod dedit
dum domino rem restituat per iudi
cium. vii casu, tunc est in talibus ubi
emptor dicit domino rei quod ipse
fiat ad iudicium et postquam emptor
citatus fuit denunciat vendi
tori quod veniat et defendat rem
venditam et si tunc res ab eo evin
catur venditor tenetur de empcione
nec emptor fuisset absens per con
tumaciam, tunc sine dote vel non
per iniuriam iudicis videretur quod sen
tencia lata fuisset. extra de empcione
et vendicione c. ultimo. Puta autem extra
iudicium restituat et venditor
nichilominus tenetur sibi re
stituere precium in foro penitenciali
licet non per iudicium fori ad hoc co
gi non potest. Puta hoc verum est quando rap
tor rem abstulit iniuste puta
ta in bello quod sciebat esse iniustum

sed sciat iustum bellum fuisse non
tenetur restituere rem emptam.
Similiter et si probabiliter credat bel
lum iustum fuisse puta quia vica
rii vel capitanei hoc ei dicunt te
stibus bona fides conferat sibi iuste
suspectam. Sed si post ea bellum sciunt
iniustum fuisse tunc debet restituere
rem et fructus extantes non
autem consumptos. Est autem una
regula notanda in omnibus re
pertis supradictis, puta quicumque
fuit causa tocius spolii vel alti
us dampni talis tenetur in solidum
alias autem non tenetur nisi de perte
cepta. Puta si res illa vendita
fuit tunc non tenetur solvere pre
cium per re ipsa datum sed debet solvere
iustum precium rei uno tamen totum
solvente ceteri socii liberantur et
si quibus in solidum obligatis uni
cum fuit solucio debet cedere actionem
ei qui solvit ff. de dampn. Puta
plures. Que premissa et peccata quali
sit confitendum de transgressione
huius septimi precepti ~

Octavum preceptum est. Non
falsum testimonium dices
ubi secundum augustinum prohibetur omne
nocumentum quo quis per falsi
tatem omnis ledit proximum. In hoc
autem precepto prohibetur mediate
falsitas respectu dei, puta cadit.

ipso pueris. ¶ Adauc9 maiore
evidenciam est q. q. s(ecundu)m aug(ustinu)m
in eccl(esi)a p(ro)phibet(ur) n(on) solu(m) mendaciu(m)
s(ed) o(mn)e o(mn)is nocume(n)tu(m). ¶ Men
daciu(m) a(utem) s(ecundu)m aug(ustinu)m
n(on) solu(m) (com)mittit(ur) i(n) ubis
falsis s(ed) (et) i(n) op(er)ib(us) simulatis (et) in
sp(eci)e iusticie q(uia) s(icut) (ip)se ait ¶ Menda
ciu(m) est xpianu(m) se dicere (et) op(er)a
xpi n(on) facere ut h(abe)t(ur) xxii. q. v. ¶ Ca
ue xpiane. ¶ Jo. p(ri)mo vid(e)t(ur) e(ss)e
q(uo)m(od)o hui9 ma(n)dati t(ra)nsgressio
i(n) ubis mendosis h(ab)et quo fiat
eius t(ra)nsgressio i(n) f(a)c(t)is simulatis
¶ Et s(ecundu)m ista tu(n)c p(re)ceptu(m) illud
h(abe)t t(ri)plice(m) intellc(tu)m ut videbi(tur)
in p(ro)cessu. ¶ P(ri)mo e(ni)m p(ate)t q(uod) i(n)
ubis me(n)dosis istud p(re)ceptu(m)
t(ra)nsgreditur (et) h(oc) g(ra)tia homi(num)
quor(um) t(ri)a offendit i(n) men
dacio p(er)nicioso (et) i(n) officioso
(et) i(n) ioc(o)so ¶ Et p(ri)mo q(uia) (et) i(n) ea
mendaciu(m) p(er)niciosu(m) p(ri)mo
offendit illi qui me(n)ciu(n)t(ur)
(con)t(ra) fidei u(er)itate(m) ut qui dic(un)t
xpm n(on) e(ss)e natu(m) ex matre
u(ir)gine (et) h(uius)9 ¶ Sc(un)do et(iam) h(oc) offe(n)
dit illi qui p(er) me(n)daciu(m) le
dit p(ro)ximi fama(m) (et) honore(m)
sic(ut) e(st) mendaciu(m) false de
tracc(i)o(n)is u(e)l falsi testis i(n)
ca(usa) c(ri)minali ¶ Adauc9 eui(den)t(ius)
maiore(m) est q(uia) o(mn)e men

daciu(m) q(uod) i(n) iudicio d(icitu)r de h(is) q(ue)
ad iudiciu(m) p(er)tine(n)t p(re)t(er) ioc(o)su(m)
e(st) p(er)niciosu(m) (et) mortale q(uia) s(ub)u(er)tit
u(er)itate(m) iudicij q(ue) cedit i(n) p(er)nici
e(m) totius ciuitatis ¶ Et quo
p(ate)t q(uod) si(ue) iudex si(ue) re9 si(ue) actor
u(e)l (et) p(ro)curator i(n) iudicio falsu(m)
dicit ¶ Judex qu(ide)m falsa(m) s(ente)ntia(m)
p(ro)fer(en)do (et) p(ro)curator falsa(m) ca(usa)m
defensando ¶ Jllud p(re)ceptu(m) t(ra)ns
gred(iu)ntur (et) mortal(ite)r peccant ta(m)
iudex q(uam) testis q(uam) i(n) aduocat9
tene(n)t(ur) ad r(estitu)c(i)o(n)e(m) e(ss)e illi qui i(n)iu
ria(m) passus e(st) p(ro)pt(er) mo(dum) s(upra)d(ic)t(u)m i(n)iu(s)ta tes
tis falsus i(n)famis efficit(ur) ut
p(ate)t iii. q. v. ¶ Constituimus. ¶ Et h(oc)
e(st) u(er)u(m) si s(ente)ntia lata sit q(uia) q(uia)
alias n(on) ut ¶ Jo. i(n)de. ¶ Jt(er)u(m) a(utem)
q(uod) testis mortal(ite)r peccat n(on) solu(m)
mentiendo (et) u(er)itate(m) nega(n)do
s(ed) (et) u(er)itate(m) occultando e(st) de te(st)i
m(oni)o falsi c. i. ubi d(icitu)r ut(ri)q(ue) re9
e(st) (et) qui u(er)itate(m) occultat (et) q(ui)
mendaciu(m) dicit q(uod) intelligi(tur)
de teste i(n) iudicio requisito ut
no(ta)t ¶ Jo. xi. q. iii. ¶ Quisquis. ¶
¶ Tercio et(iam) idem offendit il
li qui p(er) me(n)daciu(m) ledit p(ro)xi
mu(m) i(n) reb(us) exterio(ri)b(us) sic(ut) illi
qui aliq(ue)m falso deferu(n)t iu
dici u(e)l tyra(n)no u(e)l qui (con)t(ra) h(oc)
testio(niu)m q(uod) aliq(ui)s i(n) ea p(ro)uinc(ia)
deponu(n)t ex quib(us) p(ro)ximus

da pniciat ¶ Scdo ctra meda
ciu officiosu p° offendut illi
qui ex qda pietate mentiut
p psuada uita primi ut si
quis uideat hoiem qui ad
morte dicit se n uidisse eu
¶ Scdo ctra h offendut illi qui
mentiut psuada hoiis gti
nenciaut si virgo uolenti ea
deflorare mentiat se ee qui
gatam ¶ Tercio ctra h offendut
illi qui mentiut psuada
hoiis extioi sba ut si quis
uidens pdone aliqué uelle
spoliare dicat pcas sibi qz
nõ portat pecuniaz ¶ Cuca in
diciu iocosu pmo offen
dut illi qui mentiut pcle
uando meore i tedio sicut
illi qui ludibria fingut ut
hoiez melacolicu ex hy la
tet ¶ Scdo ctra id offendut
illi qui mentiut p alioz
solacio sicut illi qui ex cupi
ditate alis placendi fingut
aliq iocosa mendacia ut eos
ad risu pmoueant ¶ Tercio ct
idem offendut illi qui me
ciut ex adulacõsa qmedacõe
sicut illi qui falsi qmendat
hoiez ut ex h mgs place
ant ¶ Sz ad maiorem euide
cia pctoz tn st p ordine i

quirenda p̃m̃ e q̃t r q̃ sint
gna mendacioz r q̃t coz
sit morale r q̃t coz situenia
le ¶ Scdo in e utru p p lilta
hoiis a quocũq
pictõ sit dicendu mendaciu
officiosu q e ueniale ¶ Ter
cio e quo antiq pres abra
ha r iacob qui uident fuis
se mentiti excusat a me
dacio ¶ Ad pmu dd m q s m
aug m li lib° de medacio viij
st gna mendacioz q tn oi
a q p h ñdut sb vna distic
cõe mgrali q pom ex q v.
que tal e ¶ Pla medacioz a
liud e p nicosu sic malig
nitatis aliud iocosu q e
leuitatis. Aliud officiosu
q e pietatis ¶ Sz ubi media
cu p nicosu q p h endut
pma tria gena hoiu in
dacioz r illa sunt q mor
lia q pz ex p m p t e q tria
dilcõm dei. scdm au r tciu
q riant dilcoi p ximi ut
pz ex supdcis ¶ Sub scdo
au s ioco qtineat alia
dua s qrtu r qntu men
daciu que de gne suo sut
uenalia hrt extrinstancia
aggrauante qn pnt fieri
mortalia ut si quis libidies

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

mentiendi sibi fine glatu
at ut huius q . sub tito s off
coso gtinentur sextu septi
mu et octauu q licz sedm
se sp e ueniale pctis no q
remittantur tpis seculi
sm Io . effitur mortale cu in
det et gordat mgr sinaz d
illud mendacium q fit p gmo
do alteius pctis dr dampna
bile . Unde dicit de mendacio io
coso . Pz i n e uez pse loqu
do sm sinaz theologoz q
n pcto status n recitacio
actus mut spem pcti . In
illud q e ueniale in laico
no pt morale ee in clerico .
ut religioso pse loqndo n
forte ppr scandalum q menda
cio interdum aucetur et taco
et actus n fit ppr pctm mor
le licz ad h disponat . Sic
pt intelligi dcm mgri q
mendacium iocosum ul officio
sum e dampnabile pctis no
quidem pctm q causat pc
catum mortale s solum dispo
tiue q recitatum ad morale dis
ponit . Ad sm pdm q ppr li
beraoz hominis a quacumq pcto
n e dcdm mendacium officiosum
q sm aug no sunt facienda
mala ut eueniant quecq

bona . q statuit aug q omne mendacium
cum sit malum sm se nunq pt a
pcto excusari . Unde mentes per
fectoz tanto amore dz in uita
te fundari q nunq ut leuiter
mentiantur p quocumq pcto
excitato . Item secdm aug
mlh tacit n e mentiendum s
uitas prudentr celari pt sub
cauta illoz dissilacoe ut do
cet aug in de ua religioe et
i qoibz sr gen . Ubi dicit . Qu
abraham uxorem sua asse
ruit ee sororem q ueritate pa
ter celare uoluit n menti . Sor
em dici poterat q filia fris erat
uxorem abraham dns gen
xx . Ad tertium dz aug in lib
q mendacium . Item ut predicit
intelligendum e sanctos pres illa
ubra dixisse n intencoe falle
di s figuraliter et pphice . Item
abraham excusatur cum dix se
reuisurum cum puo . ut q pphice
h dixit . ul q firmit credidit
q deus eum in momento resusci
taret sicut pmissione diuinaz
cessare n posse q sibi dcm e
In ysaac uocabr semen tibi . ut
pz xxii . q . n . c . a . b h a . Jacob
et dixit se pmogenitum n e
mentitus q n d . . . se pgeni
tum iure natois s . iure ep

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

cōis ⁊ legitime gnīacōis ꝑdic
⁊ xp̄c dixit iohēm ee helyā nō
ꝑsone uitatis ſꝫ uirtutis ꝯnīta
cōne ut pꝫ xxiii. q. iii.

Propt̄ ſcdm̄ expōez ē ſcīd q
ī ūbis primo nociuis offen
dūt xii gen̄a hoīm quoꝝ pa
ſex ledūt fr̄naꝫ fidelitatē alia
ſex ledūt fr̄nā caritatē. Quoꝝ pꝫ
mā pmi ſūt qui offendūt pr
ximū deridendo ⁊ ſb̄ſānādo qui
ueteri delent id ꝑ ſub ſānās ſb
ſānabiꝫ ⁊ derīdēs deridebiꝫ. Scdi
ſūt qui bona primi ſui dcā
ul' fc̄ā conant' dimīuē ⁊ ea ꝑ
iudiciū temerariū ꝑuītē q̄ ē
magnū pctm̄ q2 ī h' hō ſibi v
ſurpat dn̄m hōīe diuīā ſapīa
⁊ diuīā iuſticiā q2 roē pdcōꝝ
ſoli do ꝯuēit q ſit arbit' ⁊ ꝯdi
tor ſecretoꝝ q' iſti temerario iu
dicio ſibi uſurpant. Tercii ſt
qui falſa ꝑdicōe qnq; ſb̄ ſpē a
mois latent' tradūt ⁊ iſti ſūt
ſimiles iude qui xp̄m ꝑ oſcl'm
ſb̄ ſpē amōis familiarit' tradid'
Quarti ſūt qui ꝑ īuidiā ⁊ odio
ſā detractoꝫ famā primi dem
grūt ⁊ lic̄ [illegible] detractio ſit pctm̄
ois ꝑtēr [illegible] excellēti tn̄ eius u
tis pctīs [illegible] ois n̄ ꝯuiat' q ſūt
uiio xx[illegible]ii. ſub hōīcidio repo'
ut uiſū [illegible] ē ſupi9 Cuius rō ē q2

ſicut vipeā vno flatu tres
homīes occidit ita trā hōīa
dia ſpūlia ī vna detractōe ꝯūt
tūt' q2 detractoꝛ ſeipm̄ ⁊ audiē
tem ⁊ eū cui detrahit ut fre
quēc9 ī mente audiencīū
ſpūalr̄ occidit. Quinti ſt q̄
primū ꝯuicijs ⁊ ꝯtūelijs ꝑtur
bant ⁊ iſti ſpūalr̄ in xp̄i facie
ſpuūt ⁊ ſputis ūboꝝ ſuoꝝ
amabilem faciē inficiūt.
Sexti ſūt qui ꝑ luiore ul'
arrogācia primū īdebite
reprehendūt. Omēs iſti ledūt
fr̄nā fidelitatē. Alij aūt ſūt
qui īpugnāt fr̄nā caritatē
Quoꝝ pmi ſūt qui primū
ūbis duplicibꝫ decipiūt ꝑ
tendēdo amorē ī facie ſꝫ li
uorē gerendo in corde. De qbꝫ
dicit ꝑpha. labia doloſa in
corde ⁊ corde locuti ſūt. Dolo
ſus eīn cor melliti gerit in
ore ſꝫ cor felleū abſcondit ī
mēte. Scdi ſūt qui primū
ūbis rixoſis ad iracūdiā ꝑ
uocāt. Que quidē tā mala
cauſant in homīe. Primū ē
q2 ꝑ ūba rixoſa pax cordis
tollit' ⁊ fr̄na dilcō minuat'
Scdm̄ ē q2 tales rixoſi ꝯſue
uiūt ee mente obſtinati q2
ut' ab alijs doctoribꝫ nolunt

digni n̄ plus delictis reprehendi
Tertium ē q̄ isti ꝑ mentis ob
stinacōem magis ī suis delic
tis infiscant ꝯ plus ceteris pec
catorum nexibus cōstringuntur. Qd
ostendit ꝓpheta dicente de obstina
to loquens. Fiat ei sicut uesti
mentum quo operitur ꝯ sicut zona q̄
semꝑ precingitur. In quibus eui
denter ostenditur q̄ tales obstinati
ex peccandi cōsuetudine ꝯ peccatorum
nexibus plus ceteris cōstringuntur.
Quarti sunt qui ī uerbis peccatis
ꝯ lasciuis primum scandalizant
ꝯ mentis integritate corrumpunt
Et q̄ sit periculum ostendit dns mt
ubi docens oculum dextrum ꝯ manum
ꝯ pedes eruendos ꝯ abscidendos
ꝓpter scandalum euitandum Nam
p oculum dextrum intelligitur ille
qui nos ī actibus spiritualibus di
rigit. Per manum intelligitur ille q̄
nobis ī uite necessariis intendit
Per pedem uero ille qui actus
nostros exteriores disponit. Et
quibus istorum quantumcumque sit no
bis necessarius tamen amor ē
ꝑ scandalum abscidendus. Quin
ti sunt discordiam inter homines semi
nantes q̄ peccatum inter omnia alia pec
cata dns maxime detestatur
sicut per oppositum ī cordis caritate
ꝯ cordium unitatem maxime de
lectatur. Unde isti iterum xpm magis ꝑ
turbant q̄ ille qui lancea eius
latus aperuit uel ille qui xpm clavis
clauis affixit. Cuius ratio ē q̄ il
li eius sanguinem euacuant per quē
omnia pacificantur siue que ī ce
lis siue que ī terris ut dicit apls.
Quinti sunt qui malis consiliis homi
nes ad peccandum inducunt. Sex
ti sunt qui salubria consilium ꝯ cetera
pietatis opera primo subtrahunt
sicut n̄ corripere delinquentes n̄
sedare lites nō instruere ignoran
tes ꝯ huius ~ ~ ~
Propter tria exposicionem est sub
q̄ iniustis filiatis offendunt in
gratia hominum. Quorum primo gratia
offendunt sub specie filiatis ueritatis
ꝯ iustitie sub specie filiatis iusticie ꝯ eq
uitatis. Circa primum modum offendit
primo indigne cōmunicantes. Nam
tales ꝯ maiorem iniuriam faciunt
q̄ iudas qui xpm prodidit. Qd
patet q̄ castrum dei i. mentis puri
tate ī qua deus maxime delec
tatur hostibus tradunt ꝯ xpm deum
de cordis hospicio eiciunt. Propter
q̄ tales per susceptionem sacramenti n̄ in
gratia n̄ ī uirtutibus fecundantur
sed ī peccatis potius obdurantur
Quod optime figuratur ē ī
manna celesti q̄ liquefiebat ad
solem ꝯ durescebat ad ignem. In q

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

religit' q' mens que cu deuocio
ne z puritate ad sacrm accedit
indignis z ingratis scandat' q
uo cu cupiditate z ardore gau
pre siunt i pctis psistutoem g'
ce obdurat. Scdo ecia h' offen
dut sn deuocione orantes q's
ysaias repehendit. ppls hic
labiis me honorat cor aut eor
longe e a me. Vn tales serros
effcu orois pvant z ideo nau
sea gniant q' orone tepidi cor
dis abhominat'. Apoc iii. Vti f
gid' eee s; ponus genpie re
pssione a' calid' pcaitatis i
flamacoe s; q' tepid' es icipi
am te euomere ex ore meo. T
ercio ecia h' offendut sibi in
mus ypis in bonis actib; gpla
centes. Et tales do no ppinat
vinu gditu cu sponsa mrta
tis s; vinu mirtatu cu iudici'.
Qrto et h' offendut qui lau
dem huana ul' utilitate ppa;
in bonis actib; expetut. qui os
actus uitutu misserabilr cor
rupunt. q' null' actus e ato
uitiosus qui iniciu degnet
si i ipo ul' gplacencia ppa cu lau'
huana ul' tre gmoditas iten
datr. Isti tale do gtumelia fa
ciut q' ardore bone uolutatis
pdona gra; i hoie plantata vi

olent' euellut z totu dya
reponut. Gtra h' modu s
sub sce filiate uitatis pimo of
fendut illi qui ex huano ti
more retrahut' a lucra uirta
tis gfessioe. scdm que modu
z ipi discipuli aliq' eent p
grum spe sca gfirmati a xpo fu
gerut ubi bta uigo sola i
mobil' pstitit. Vn dicat ansel
q' i ea sola fides eccie p illud
triduu i gcussa remansit.
cu alii discipuli infide lapsi
eent z ipi hac progatiua
pmeruit q' sic ei' fili' e to
cius nre huane ipator. ita ipa
a tota nra fcica triplice defec
tu exclusit z eam in triplici p
fecoe singlari sr omis uiros
i effabilr sublimauit. Gtra pr
ma nra fcica e singlr ad reclu
tendu moll' ad psenandu
z pui iudicij ad gsulendu.
Vn a uulgo dr q' femina cito
gsulit s; rao mch' eligit. hic
au tplice defem bta uigo a nra
fcica abstulit cu eam sr uiriles
pfecoes singlarit' sublimauit
Gtra pr. ma intolerancia passio
nis z gstancia fidei z dilecois
acr z inpspicacia iudicij z e
lecois ipos disciplos a xpo elec
tos i gpabilr excessit. q' pr

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

ex hoc quod discipulis pro timore mor-
tis fugientibus et in fide vacil-
lantibus ipsa in gracia perstitit
et in dominum credidit semper melius est
legit. ¶ Item evidenter patet ex hoc
quod salutem generis humani passio-
nem sui filii preelegit et magis vo-
luit ipsum acerbissima pati quam
genus humanum non redimi. ¶ Se-
cundo etiam hec offendunt qui sub
specie zeli virtuosi alios acriter
reprehendunt. cum tamen hoc ex odio
et livore magis quam ex caritate la-
tenter procedere videatur. ¶ Tercio
etiam hec offendunt qui ex amore
proprio privato excessus aliorum ex-
cusant vel attenuant. aliorum
vero excessus quamque magis agg-
ravant quam oportet. ¶ Quarto etiam hec of-
fendunt qui sanctitate et fide pri-
morum prosperitatibus congaudent
vel ficte ipsis in adversitate condo-
lent. quod quidem fictorum dominus ab-
hominabili detestatur. ¶ Circa
tercium modum scilicet sub specie sanctitate ius-
ticie primo offendunt illi qui
iusticiam vendunt sicut mali
iudices et mali advocati qui
dominam vel et defensam iusticiam
non pro emolumento tenent. ¶ Secundo
etiam hec offendunt qui iusticiam
depravant sicut malus iudex
qui ex odio privato non ex amore

re iusticie reum condempnat qui
utique ex hoc statu reatum homicidii incurrit
vel malus advocatus qui scienter
malam causam suscepit defensan-
dam qui tenetur ad restitucionem illi con-
tra quem advocat. ¶ Tercio etiam hec of-
fendunt qui malas consuetudines in-
quius statutis primos ledunt
et tales modo prestant et tenentur
ad restitucionem illis qui per tali-
a statuta dampnificantur. ¶ Nec
talia statuta merentur nomen
legis sed magis iniuriose machi-
nacionis. Lex enim secundum ysidorum
debet esse talis quod pro communi bono profi-
ciat et unusquisque sua iura con-
servet. aliter non dicetur lex sed potius
corruptela. ¶ In hoc etiam peccant in- nō
cidunt qui religiosis et pro-
pauperibus detrahunt vel qui
alios ab eorum beneficencia retra-
hunt dicentes ipsos aliorum elemosina
non indigere cum magnas substan-
tias habeant. quod non advertunt cum
contra penuriam et paupertate vic-
tus et vestitus hoc faciunt et
quod sincero affectu dei honorem
quietem statum deo famulancium
intendunt. ¶ Quarto
etiam hec offendunt qui contra liberta-
tem ecclesiasticam aliquid contra sacros
statuunt et hoc fit tribus modis
primo per privilegium ecclesiastice libertatis

mētib; ꝯsistat. ¶ Primū ē q̄
clericus incarcerari nō possit vn̄
qui hᵒ fecerit vl' fieri mandaue
rit vl' ipotens ñ ꝓhibuit fa
cientē excōmunicat' ē ipso iu
re ¶ Secundū q̄ clericus ad iudi
ciū ciuile trahi nō possit.
¶ Tertiū q̄ clerici ad actiões pub
licas nō sīt obligati vn̄ si
quis statuerit q̄ clerici possīt
conueniri ī iudicio ciuili vl'
ꝯ ꝓhibet dicere vl' mouere
q̄ clericus causā suā ī foro
ecclesiastico ꝓsequi ñ posset
vl' q̄ teneant exactores dare
vl' tenere vigiles ꝓ custodia
ciuitatis tal' ipso facto sñaz
canonis incurrit ex de sen. ex.
Graue ¶ Quartū p; ex his q̄
dicta sūt de ... hui' p̄cepti de.

Nonū p̄ceptū videat ꝯtinere
Nec̄ceptiuū ē Nō ꝯcupisces re
proximi tui. Ubi licet explicite
ꝓhibeat' ꝯcupia odo? vxoris
aliena Implicite tamē ꝓ
hibet' vniuersali oīs ꝯcupīa
siue cupiditas male volū
tatis respectu rei aliene. Sta
tuimus in septimo precepto
ꝓhibuit cupiditatē opis. hic
aūt ꝓhibz cupiditatē cordis
¶ Et ē nōd' q̄ hic ñ ꝓhibet' ꝯcu
piscēcia q̄ ī nascat' ex corrup
tione fomitis vl' adeo? ... origina
litatis q2 īpossibile ē q̄ iste
ꝯcupiē nō sint ī nobis ꝓpter
naturā fomite corrupta. Sz hic
ꝓhibet' ꝯcupīa q̄ ꝯsensu q̄ ī
nascat' ex q̄si?... ... hᵒ p
ceptū triplicem sicr hz expo;
Prima ē Nō ꝯcupisces rem
proximi tui cā s. ꝓ auariciam
appetendo seu ꝓ iniusticiaz
obtinendo ¶ Ad cui' euiden
ciā intelligēdū ē secūdū q̄ res
aliena pt ī iuste ꝯcupisci sb
triplici dīa gradualī. Quidā em̄
ꝯcupiscūt qdā aliena sz sa
cientes q' nō pnt rem obtinē
ꝯcupita id ñ ꝓsequūt' ꝯcupis
ciā. si aūt scirent se posse ꝯ
sequi ꝯcupita fortissime co
narent' ad ꝓsequēdū ꝯcu
piscēciā. ī ...? Sz isti taliter
cupiendo mortalr peccant
ꝯ hᵒ ī primo gradu ꝯcupiē
mortalis. ¶ Secūdo quidā sūt q̄
aliena ꝯcupiscūt ꝯ cū cona
tu certiori ... laborāt ꝓ tali
re illicite acquirenda q̄ q̄'
uis eam nō obtineant mor
taliter tñ peccant. Et iste ē s' gd'
ꝯcupiē qui aūt infimē ꝯ
latrine ꝓ fcūdo ī infima la
borantes qui l; inessent nō
fuerunt nō ī īpuant mortalr

tn̄ peccant. Et iste ē s(e)c(un)d(u)s grad(us)
concupiscencie qui appetit infime. ut la-
trones furto et rapina labora(n)-
tes qui licet necessarium non fu-
erint n(on) rapiant mortaliter tn̄
peccant et grauius quam primi. Ter-
cii sunt quidam qui non solum co-
nantur concupiscere aliena sed etiam
cupita prauis conatibus assequi
tenent iusti omnibus aliis grauius pec-
cant. Tercius gradus concupiscencie mor-
talis ut patet in furibus et rapto-
ribus rem concupitam illicite ob-
tinentes. Et istis nunquam remit-
titur peccatum nisi restituatur obla-
tum ut dicit aug(ustinus) dum tn̄ habeat
facultatem restituendi. Deinde
quod dum concupiscencie appropriatur scri-
bitur prouerbiorum. Manus in manu non erit in-
nocens quia licet manus in manu
teneatur ut si quis actualiter
non furetur nec rapiat si tamen a
furto et rapina abstineat
non propter deum vel propter iusticiam
sed propter penam quam timet subeundi
non talis non erit innocens sed immo
peccat mortaliter. pauaricia re
alienam appetendo quod diuinam
iusticiam. Et quod sit malum dicit
aug(ustinus) in libro de libero arbitrio
dicens cum auaricia aliam dominatur
subiectus malis omnibus de-
miratur quia de auaricia omnia ma-
la oriuntur et omnium peccatorum semina
ex ea producantur. Et ideo bene caribdi
est. Auaricia nichil est scelestius
Cuius etiam assignat inocencia
de uoluntate condicionis humane
dicit. Auarus deum offendit.
offendit proximum. offendit se
ipsum. Deum quia detinet debita.
proximo denegat necessaria. sibi
ipsi subtrahit optima. Ista gulam
euacuat ut archam impleat. cor-
pus extenuat ut lucrum exten-
dat et ideo auarus grauitur sibi ipsi
crudelissimus dicitur igitur primo
ipsius. Non enim primum diligit quod
tedia punit et egestas consumit.
Secunda exposicio est non concupis-
ces rem proximi tui causa sal-
uis iuste et ad iusticiam appetendo
et in malum fine ordinando. Aliud
est enim aliena appetere per iniusticiam
quod fit temporale pena. Aliud est ap-
petere ad iusticiam puta ad ua-
nam gloriam vel ad luxuriam et huius
sicut diues ille fecit luc. xvi
qui epulabatur quotidie sple-
ndide. Et istum modum peccandi
et gentiles philosophi tetigerunt dicen-
tes quod in vno actu peccati possit
multiplex deformitas. sic cum a-
liquis furatur ut eum mechetur
vel pompas exerceat vel epulose
viuat. Et secundum hunc intellectum

nō solū furatur q̄ illud p̄ceptū
qui aliena concupiscit. Sꝫ ⁊ qui
sua male ⁊ inutiliter expendit
ut pomposi uoluptuosi tes
sarii ⁊ hui9 p̄ omnibꝫ autē ali
is mihi ꝯtrariū magis peccant
clerici q̄z bona omnia bona ecc̄
pauperum ⁊ domi9 eoꝝ debꝫ ee
q̄ues omnibꝫ ⁊ plus ceteris dꝫ
inuigilare susceptioī pegrinoꝝ
⁊ hospitū ut pꝫ xxi. q. i. Nā
licet seculares omnino n̄ teneā
t̄ renunciare t̄palibꝫ q̄ ad ꝓprie
tate ⁊ usū tenent t̄n eis re
nūciare q̄ ad affectū q̄z n̄ dꝫ
t̄n affici circa t̄palia sic laici.
Et h̄ designat corona ī capite
Nā capitis rasio ē om̄i t̄pali
ū depositio ut scribꝫ xxii. q. i.
Ꝓo autē q̄ re min9 dꝫ affici circa
t̄palia q̄ laici ē h̄ q̄z sollicitu
do t̄palis ip̄edit sp̄ualem cle
ricalis ordi q̄z sicut Moꝛtez
dūi uoti adp̄nāt ꝓdomino cul
tui mancipati. Ideo solū debꝫ
ee dediti ꝯtemplatioī ⁊ ordi
⁊ ab om̄i strepitu t̄paliū re
moti. Vn̄ certo saluo meliori
iudicio si clerici ul' monachi ꝗ̄
ꝓfessione iuris minus se in
miscent secularibꝫ negocijs
sciēti ⁊ uolūtarie mi9 q̄
nobili ip̄ediant libertate sp̄c
q̄ solū dn̄i uacare dꝫ q̄ moꝛtaliter
peccant ubi laici forte ueīa
lr̄ uix peccarent quibꝫ n̄ ē
interdictū q̄ secularibꝫ ne
gocijs se delectāt ī miscē.
Tercia ex p̄ō ē. Nā ꝯcupiscēs
rem p̄ximi tui ꝓpt̄ ꝯc auare
retinēdo ul' eaꝫ necessitatis tꝑe
n̄ cōmunicādo q̄ nichil aliud ē
facē q̄ res pauperum ꝓuiolē
ciā auferre ut pꝫ xvi. q. v.
Nā scd̄m aug9 nō solū aua
rus ē qui aliena rapit. Sꝫ
qui cupide seruat sua. Et io
auarus ut idē dicit aug9
anq̄ aliq̄ luxerit semꝑ ꝑ
dit. Vn̄ scribꝫ xv. q. v. Non
minoris crīmis ē h̄nti tolle q̄
cū possis ⁊ h̄ndās sis ī dige
tibꝫ denegare q̄z esurientiū
panis ē q̄ tu detines nudo
rū uestimentū ē q̄ tu recludis
miseroꝝ calcaus ē qui apud
te uetustat ⁊ ē aurtū ꝯgrǒn
Exp̄ dictis pꝫ q̄ om̄is cupi
ditas cordis sꝫ ē ī appetēdo
aliena q̄ iniusticia ut pꝫ ex
p̄ce p̄ma. Sꝫ ⁊ ad iniusticiā
ut pꝫ in scd̄a. Sꝫ ⁊ ī uīretinē
do minus cupide pauꝑcietā
ut pꝫ in ista exp̄ce tercia. Ꝗ ꝑ
h̄ pt̄ ee duplr̄ ul' q̄z absolo
lute retinꝫ ⁊ occupat alie

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

& sic est fur vel raptor ut patet
ex supradictis. Aut retinet propter
tenere & hec sit propter servitutis q̄
ex precepto caritatis tollia gui
care delet & sic detencio cupi
ditatis censetur homicidium & ut
supradictum est in septimo precep
to. Pasce fame morientem &c.
Aut sic retinet sua ut tempore o
ptimo distribuat. Patet hec iterum
contingit dupliciter. quia aut racio a'
nunquam sit retentum egenis dis
tribuit vel adhuc est mortale ut
patet in divitis epulatore qui mi
cas panis lazaro negavit
Aut alium distribuit alium non
& sic est veniale. Et hec maius
vel minus prout maior facul
tas est in ipso dante. ¶ Videtur & quod
ipsi avari non solum per pedes vel
equos ad interitum perveniunt. sed
ad hec vehuntur curru predictam
avaricia eius proviso. Cuius quidem
de currus avaricie secundum Bernardum
super cantica sermone xxxix. vehitur
rotis iiii^or viciorum que sunt pu
sillanimitas & inhumanitas con
temptus dei & mortis oblivio
Iumenta vero ipsum trahencia
sunt tenacitas & rapacitas
& hiis ambobus unus auriga
presidet. scilicet Ardor habendi. Sola quidem
avaricia quia non patitur conducere

plures uno auriga contenta est
¶ Terciam queritur quo inqualis
quis se habere debeat ad res pos
sessas. hec pulchre docet Seneca
in suis proverbiis d. Pecunie or
imparte non servire pecunia si ea
uti scias ancilla est & si nescias
domina est. Ideo vere est aut recipiu
ac pecuniam vult habeas. Et ideo dicitur
bene super cantica sermone xx. Ut ve
tua sint que possides expende
ad lucrum & percipiemus celestia commu
ta. si hec non valeas scias te per
cave non dominum sed servum. Duo quidem
de bonis & virtuosis possessoribus
dicit Gregorius in libro moralium. Pecus vis
in ipsa rerum affluencia onerosa
est. quia hic conveniunt tolerant quod semi
nando ad premiam instituere vel
ta portent. Et ideo aut largiendo
distribuunt. aut deserendo conte
mnunt. ¶ Videtur & quod predictam triplex ex
posicio potest colligi ex tractatu d.
xvii. Bonorum. Ubi dicitur bonorum
auctori inherere non polluit nisi
cupiditatem que omnium est malorum
radix abscidamus & hec quantum ad
primam exposicionem. ¶ Secunda vero
scdit videlicet catholici & pape
sacerdotem sicut illo dicitur impli
cati errore sic illa dicitur cupiditate
violari dicente scriptura post quod
cupiditas tuas non eas ineb em

pecunie avida nec abstinere a
vetitis novit nec gaudet concessis
nec proximi adhibet consilium. ¶ Cum tu
ad terram non subdit. Sed forte ali
quis inquit: ego iniuste facio si
cum aliena non invado, propria dilige
cius teneo. Sed o imprudens dic
tu quomodo in hanc vitam ingressus es vel in
quam devenire intendis exiisti quibus
queso facultatibus ingressus es
nonne nudus intrasti et nudus
exibis tantorum ergo te scias bona
in [illegible] questis possis probare qua
les. Unde transgressores huius pre
cepti sequitur puniuntur plaga
miseriae. Quia musce morientes
perdunt suavitatem unguenti sic
et sollicitudo possidendi temporali
a non solum perdit devocionem spiri
tualem. Sed et in corde hominis suffo
cat dei verbum. Omnis enim oratio
et devocio orationis et contemplationis
consolatio fugit morte ubicumque
habundat cupiditas dominatur. ¶ Ex pre
missis patet qualiter de isto precepto
sit hominibus confitendum. de x° precep
Decimum preceptum est to ¶
Non concupisces uxorem pro
ximi tui. Ubi prohibetur omnis con
cupiscentia carnis. Sicut in precepto nono
prohibebatur concupiscentia oculorum. Ideo
autem dantur duo precepta ad pro
hibendam hanc duplicem concupiscentiam

eo quod ad eas natura corrupta incli
natur maxime. Prima ad concu
piscentiam oculorum inclinat propter con
suetudinem rerum et divitiarum. Secunda ad
concupiscentiam carnis propter suam consuetudinem
rei speciei. ¶ Prohibetur in hoc loco
hec duplex concupiscentia quia tam dam
na facit in hominis anima. ¶
Primum quia animam inficit et ma
culat. Unde sicut est quod concupiscentia car
nis est sicut aqua fluens, con
cupiscentia oculorum est sicut terra propter
ariditatem terrene affectionis.
Unde sicut ex aqua et terra fit
lutum maculabile, ita ex hac du
plici concupiscentia fit lutum spiritua
le quo anima sordidatur et propter
se fetida displicabilis red
ditur in conspectu dei ad modum
luti vilissimi. ¶ Secundum est quia ad
modum ignis inextinguibilis
animam inflammat. De quo
scribitur Iob xxxi. Ignis est
usque ad consumptionem devorans
et non solum animam inflammat
sed et inflammando indurat
et tunc fiunt sicut [illegible] cor
tercia. Sed superbia vite que
admodum venti animam
exsufflat et redactam in
cinerem admodum pulvis
usque quaque deportat et in de
[illegible] ipsis. ¶ Et tamen quia

pulus q̄ putat uetus ro
Tercium q̄ admodum sitis
utrisq̄ insaciabilem animaz
sp̄ cruciat. Vn̄ iste due gal
pie s̄t due filie sanguisu
ge clamantes affer affer
p̄u xxx. Na gaupina ocloz
dicit affer diuicias gaupina
carnis affer delicias. Et utrisq̄
istaz e appetitus insaciabi
lis homo enī mundanus di
uiciaz et deliciaz sitibundus
e qui sacius p̄ciuus e io no
e mirz si n̄ possit impleri nec
et saciari Hoc autem preceptum
lz t̄plice expositione Prima e
nō gaupisces uxore primi
tui ·i· nūq̄ h̄eas uolūtate
uiolandi thoz primi tui
Vbi diligenter c̄siderandum
q̄ si dn̄s sola uolūtate h⁹
pcī plures q̄nto g̊ rigore
sic iusticie uolūtate t̄cō
implentes puniet illos
percipue qui pulchras et p
bas et castas uxores hūtes
animas suas dn̄a pmagie
Digitatas sordidis gaupie
cijs gaudent aliaz macu
lant feminaz. Et tn̄ xp̄c p
hibet a̅ v. Qui uiderit mli
erē ad gaupiscendum eā ·i· q
gaupina turbeat i affectū coz

dis et gaup̄mi rōis ut et si fa
cultas assit facere disponat
iam mechatus e cū corde
suo ·q̄· scd̄m iura uolūtas
pcō reputatur. Et h. conf̄ e q
scribit d. lxxxvi. Nō satis e
uelle bn̄ s; et bn̄facere oportet. nec i
tez satis bn̄facere nisi precedat
ex bono fonte ·i· ex bona uolū
tate. Vn̄ dt̄ de regl̄ ar̄. di ·c ·i· Co
gitaconis ·i· uolūtatis nemo
penā paciat. Et ad tollendum q̄
trarietatē canonum contrariencium distin
guendum e q̄ aut uolūtas h̄t fa
cultatem operandi et sic uolū
tas n̄ reputatur pctō. In quo
casu locuntur canones in g̅ñu
obiecti. Aut n̄ h̄t et sic iterum dis
tinguitur. Aut enim uolūtas e
mala et sic semp reputatur p
ctō et semp e pctm̄ mortale in
uolūtate mala sic et opere licz
n̄ tm̄ sit pctm̄ in uolūtate sola
sicut in uolūtate et opere simul
Et illud e uez q̄ntum ad iudi
ciū diuinum q̄ intuetur coz. S; q̄ⁿ
ad iudicium ciuile si uolūtas
mala sius tm̄s sit ḡceta n̄
punitur ut dr̄ ult̄ dec. S; si uo
lūtas pgredit in actum ut in
conatum sic in ciuilibus maximis
punitur solus conatus licet machi
nacō n̄ habuit effectum. Vn̄ lex n̄

minus illum punit qui eam occi
dendi homines inventus est cum
telo quam eum qui occiderit. de re. d.
l. c. l. In minoribus tamen criminibus non
punitur solus conatus quia non sunt
sub licet sim conatus curari
ff. de furtis. cum furti. ¶ Aut
voluntas est bona et tunc illa que
vult aut cadit sub precepto aut
consilio. Si primo modo sic voluntas
non reputatur pro facto ut patet in decimis
et elemosinis ab ecclesia edictis et hoc
potissime quando voluntas habet fa
cultatem progrediendi in opus. Si autem
cadit sub consilio sic distingue quia
aut illa respicit premium au
reole sic etiam voluntas repu
tatur pro facto ut patet de beato martino
de quo canit ecclesia. O sanctissima
anima quam etsi gladius persecutoris non
abstulit tamen palmam mar
tirij non amisit. Aut non respi
cit premium aureole et sic vo
luntas non reputatur pro facto quia non
sufficit pro premio aureole sola
voluntas continendi nisi actus
continendi in opere teneatur. ¶
Secunda expositio est. Non concu
pisces uxorem proximi tui
id est non foveas tibi imagines de
uxore proximi tui cogitando
scilicet quam pulchra quam graciosa quam ama
bilis sit. Et quod preceptum prohibeo
lor multi faciunt tamen viri qui
mulieres qui licet nolint con
cupiscere non tamen concupiscunt volunt
tamen agere diem festum in reliquis
nocivam et temporum cogitacionem
Et tamen nimis est periculosum quia
faciliter mortale peccatum mittit
quod probat iacobus in canonica sua
dicens. Concupiscentia autem id est motus
ore animi delectacio cum conceperit sub
audi consensum racionis parit peccatum
scilicet mortale vel et veniale. peccatum
autem cum consummatum fuerit procreat
leatum scilicet consensum racionis in opus
delectacionis maiore parit et in opus
exitus eterna generat mortem id est pro
ficiens mortale peccatum. ¶ Et ut e
videncius pateat qualiter in tio
cognicio et cogitacionis delectacio
sit peccatum mortale et qualiter non.
¶ Nota quod secundum gregorium quod humana
temptacio perficitur ex tribus scilicet sug
gestione delectacione et consensu. Si
enim suggestio inducat passi
onem quod est subitus motus animi
cogitantis seu delectantis in re
cogitata sic est veniale secundum
glosam idem. Si autem suggestio
non inducat passionem que secundum
glosam idem est quedam ad for
tius vel delectacio tunc quia non sentitur
delectacio nulli cogitacioni tunc vel
non est peccatum vel solum veniale. Si

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

sentit delectationem in cogitatione
Et hec contingit dupliciter quia tunc
aut delectatur homo non consentit in
delectationem et sic adhuc est venia
le. Aut consentit et sic est mortale.
sive consentiat in delectationem in
terioris actus sive consentiat in ipsum
opus. Sciendum eciam quod non solum
sensus verus puta cum quis
consentit in opus est mortale sed et in
interpretativum consensum quo quis con
sentit in sola delectatione interiore
non autem in opus. Et hec est vera si de
lectatio cadat super obiectum indu
cens in se deformitatem ad intentio
nem. Si autem quis non delectatur in
delectatione tamen puta sicut pla
ceat cogitare de specie pulchritu
dinis mulieris absque alia deformitate
concurrente sic sensus in tale delecta
tionem non est mortale sed potius ve
niale. Tercia expositio. Tercia expo
sitio. Non concupisces i. non concupi
sces desiderando uxorem vel ab uxore
proximi tui ut concupisces te
neat passive et relative. Et
sic primo ostenditur quod istud pre
ceptum transgrediuntur tria ge
nera hominum. Secundo declarabitur que sunt
illa que potissime homines re
ligiose delectant ad delectationis car
nalis concupiscentia. Tercio ostenditur que sunt
illa que specialiter homines in mentis

privitate conservant. ¶ Propter primum
sciendum quod primi qui istud preceptum
transgrediuntur sunt persone religiose
que sunt ficte qui postquam se toto vo
to continencie astrinxerint adhuc
delectantur in spurciciis carna
lium delectationum. Et isti sunt similes
filiis israel qui egredientes
ab egypto manna celeste fasti
diebant et cibaria vilia egyp
ciorum desiderabant. Sic et illi mun
do renunciantes tamquam ab egypto
recedentes et per votum continencie
paupertatis voluntarie ac ve
re obediencie terre promissionis appro
pinquantes adhuc in deserto
positi et in statu religionis consti
tuti in quo omnia delectabilia
carnis et mundi per voluntarium
contemptum ipsis debent esse delecta
bilia, cibaria vilia egypti appetunt
et cibum celicum i. suavitatem con
templacionis ac devocionis fastidiunt quod vix
in se retineat et omnis saporis su
avitatem ut scribitur Dan. xvi. ¶
Secundi sunt virgines et femine se
culares que statim cum viros aspi
ciunt pravis cogitationibus agitan
tur. De quo tamen propheta hortatur dicens
Beatus qui tenebit i. restringit
in principio motum illicite cogitacio
nis et allidet parvulos suos i.
primos motus carnalium delectationum

ad pctm̄ .i. ad xp̄m se exempl'
xp̄i conformando qui nūq̄ p̄
tulit illicite sensualitatis ¶ Cer
cij sunt qui licet noluīt concupis
cere noluīt tn̄ concupisci q' mul
te sūt tam mulieres q' virgines
q̄ ad hoc se lauant et ornant ut
fiant amabiliores q̄ n̄ solū
complacēs et corporis primo et tecta
corda viror volūat du eis
nūc colore albo nūc rubeo nūc
familiari colloquio nūc ma
nuū tactione nūc vult' com
posicōe nūc oclor' lasciua
intuicōe laqueū et occasiōes
ruine p̄stant ¶ Certe tn̄ q' tal'
ornatus decens et solit' bonis
mulieribz incidat n̄ dz dū mō
fiat decenti mō et recta intencōe
q' quelz mul' legitima p̄t se
licite ornare ad conplacenciam
viri sui n̄ aūt alicui' alteri'
¶ Cui' rō ē q' sicut quilz xp̄ian'
toto nisu conari dz ut in omibz
actibz suis captet diuinā cōpla
cenciā ita mul' legitimā in oi
bz suis motibz conari dz cap
tare complacenciā viri sui ut ex
hoc amor mutu' vigoret et fi
des thori integ' consuaret ¶ Ex
quo pz q' talis ornatus mul
to pciosius frequētat' i virgi
nibz i nuptis q' i mulibz ¶ Cu

i' tm̄ assignt aug' ex eo q'
mul' nupta conat' place
viro soli cui i terrenis compla
ce tenet' virgo aūt innupta
nititur passim omnibz compla
ce et iō plimor' viror' animos
p̄t suo vultu et conplacencia
sauciare ¶ A quo tn̄ resilit a
p'ls .ii. cor. vi. ¶ Nemini dātes
ullā offensionē ¶ Sup' sedm̄
ē scd'o q' homo merito dz resi
lire a delectacōe carnali p̄p mul
ta dāpna sup' in serto p̄
cepto ex p̄ssa ¶ Dz p̄t illa p̄nt
alia tn̄ dampna inducit qui
bz homini merito pporrenda s̄
mū ē q' carnal' delectacō p̄i
uat homines omni bonor' glo
ria et participacōe Scdm̄ ē q'
p̄uat homines aspectu diuino et an
gelica refeccione Tciū ē q' ex
cludit hoies a beatifica frucō
ne q̄ sc'm aug' tanta ē sua
uitatis pulchitudinis et delcta
cōis ut si i ea p̄ momentū mo
rari liceret pro mille ann p̄n
tis vite plena delicijs contēp
nerent' ¶ Ex quo pz q' dixe
dum sibi faciunt qui se p̄te
da et momentanea delectacōe
eterna dei contemplacōe p̄uant
¶ Et ista tria dāpna pulchre
figurata sunt i nabugodo: q

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

ppt delectationem carnalem qua solacio homo eiectus fuit in quo invenitur puritas participationis omnium bonorum que fuit in terra militante. Item secundum ut dos credit erit puritas ubi angeli et homines et refectio bestialis et peccatorum. Item exclusus fuit a regno septem annis in quo invenitur perfectia puritas divine visionis et consortio beatorum. Quartum est scilicet quia tria sunt potissime que mentis puritatem conservant. Primum est fortis sensuum interiorum et exterior restrictio quia ipsi sensus exteriores sunt quasi quidam custodes et ianitores interioris puritatis mentis. Et ideo sicut proditor dicitur qui portas castri hostibus aperit ut ingredientes ipsum castrum capiant et viliter possident. Ita sensuum nostrorum evagatio est quasi quedam spiritualis proditio per hoc enim liber additus fantasmatibus aperitur per quem castrum dei capitur id est mentis puritas corrumpitur et ideo pro dicta mentis puritate conservanda nisi sensus sunt nostris evagationibus viriliter reprimendi. In cuius figuram precepit moyses populo israelitico ut pedes suos ponerent super colla et cervices quinque regum quos ceperant. Huiusmodi per hoc quod qui quinque sensus in multis periculosiorem regale dominium obtinentes sunt per rationis iudicium et per voluntatis imperium tamquam duobus pedibus interioribus conculcandi et viriliter restringendi. Secundum est fervens et devota oratio quia illa sua virtute mentem sublimat et sublimatam subtiliat et depurat ut suo fervore omnes mentis fluctuationes desiccat. Propter quod talis mens devota interdum monimentum dei que sponsus libenter visitat in quo sponsam suam quodam familiari colloquio interioris suavitatis inebriat iuxta illud Cant. Ibo in ad montem mirre et tibi loquar sponse mee. Tertium est passionis Christi intima meditatio. In omni enim temptationis impulsu mens devota admodum columbe debet ad Christum convolare et nidificare in foraminibus petre id est vulneribus Christi perfunde se meditando amaritudinem sive passionis et debet residere super rivos aquarum sive passionis amaritudinem deplorando et interiorem mentis puritatem devotissime contemplando. In quibus rivis pervideat umbram accipitris id est

caveat perambula puse cogi
tationis et statim cum incipit
talibus titillari fugiat interire
fortunam a. et ipsi uulnia sub
hendo se puse cogitationi pre
notam orationem pro passionis dominice
ac feruidam meditationem et pro
prii corporis rigidam castigationem
Pretera aliquis carnalis delectationis
quiuit et uiuum dominice consolationis
et intionis deuocionis hic est uinum
quod letificat deum et homines ut
scribitur Judicum. Quod uinum nobis
mitis glorie uirginis prestare
dignetur eius filius benedictus
qui uiuit et regnat deus in secula
seculorum ~~Amen~~ Incipit regis
trum

Uti autem in hoc tractatu
contenta legenti promptius occurrent
hic est quod pro cunctis nobilioribus principalibus ta
bula fuit studium recolligere in
quolibet precepto subiectis continuum tytulis
designare Hoc obseruato quod omnes ar
ticuli qui pertractantur marginales
principalium quod collateraliter continentur
sub titulo illius quod eius et formaliter uel uirtu
aliter includuntur. Et et de singulis
continuum tytulis et tenendum quod tales
in originali uel formaliter uel uirtualiter
continentur. Ista cadunt in prohemio

Quod precepta diuina sint liberter
audienda propter tria tum quia natura sap
ientiam reuelat et uulneris peccati curant
tum quia homines de perfecta uita beata per
fecte edificant. tum quia mente et ratione
leuant ad summam perfectionem et uia hominis pos
sibilis eleuat et sublimat ¶ Et ex
quibus herbis celestis pigmenta
rius confecit antidotum mentis medi
catiuum. ¶ Quod multa precepta
diuina sint scripta in triplici professi
onis ¶ Que sunt illa que delent
in homine scripturam diuinorum preceptorum
scilicet aliquis carnalis delectationis ignis
temporalis affectionis et uetustas mun
dialis conuersationis ¶ Quibus modis
precepta diuina designantur ¶ Quod
omnia precepta diuina oriuntur a ra
dice caritatis ¶ Quod precepta
diuina sint data omnibus uel omni
populo tantum Ista cadunt in primo precepto

Quod deus deus in prima expo
sitione triplicit colendus scilicet fide integra
spe sincera caritate perfecta ¶ Quod
actus adorationis sit pariter mora
le et non ueniale ¶ Quod obseruatio
dierum uel temporum quinque est infidelitatis
et ydolatrie quinque est superstitionis et
sagacitatis quinque est obedientie et ne
cessitatis ¶ Quod prima expositio ex
natura in maiori gratia hominum ¶ Quod
laicus teneatur scire omnes articulos
fidei Ista cadunt in primo precepto

Utrum possit poni in secunda expo
sitione in aliquam creaturam uel sit ponen
dum in solo deo ¶ Utrum sit ydolatria

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

possu(n)t sc(or)o(rum) ymagines adorare cu(m)
in lege ueteri que (con)figura noue
legis m(u)lt(us) fuit usus ymagi(num)
¶ Quo(modo) q(ui)a i(n) lege noua eis uti
possu(mus) ¶ Utru(m) usus ymagi(num)
licite fuit introductus Ista cadit
i(n) p(ri)mo p(re)cepto (con)t(ra) ad t(er)cia(m) c(a)p(itulum)
Utru(m) aliquis i(n) hac uita possit
i(m)ple(re) actu dilec(ti)onis diliges deu(m)
tuu(m) ex toto corde t(uo) ¶ Quali(ter)
ad tanta(m) p(er)fec(ti)o(n)e(m) cari(tas) excrescat
q(uod) no(n) mortal(ite)r peccet ¶ Qualit(er)
ymago caritatis (christ)i fuit figu
rata (et) q(ui)b(us) colo(r)ib(us) fuit insig
nita ¶ Quali(ter) illi cari(tat)i tanq(uam) for
me exemplari debeam(us) (con)forma
ri (et) ei p(ri)mo nobis possibili i(m)itari
¶ Utru(m) g(rati)a (christ)i possit dici i(n)fini
ta (et) q(uo)m(od)o (con)tra q(uod) no(n) accepit sp(iritu)m ad
mensura(m) ¶ Quare g(rati)a (christ)i di(citur)
g(rati)a capitis ¶ Quas p(re)rogatiuas
(christ)us t(er)mi(n)o esui suppositi ad d(omi)-
nu(m) suppositu(m) fuit (con)secutus ¶ Q(ua)re
g(rati)a ho(m)i(nu)m t(ra)nsgreditur p(ri)mu(m) p(re)-
ceptu(m) ¶ Q(uo)t modis sibi a p(ro)ced(er)e co
lit(ur) ¶ Quo(modo) s(ecundu)m q(ua)lib(et) c(a)p(itu)la detur
g(ra)ciosa h(ab)it(us) p(re)cepti sit h(uius)mo(d)i (con)ti
tendu(m) Ista cadit i(n) s(e)c(un)do p(re)cepto i(n)
p(ri)ma c(a)p(itu)la
Qualit(er) (et) q(ui)b(us) p(ri)ma ex(posi)c(i)o(n)e
modis illud p(re)ceptu(m) male iura(n)
do uiolet(ur) ¶ Q(ua)re s(an)c(t)i att(en)dendu(m) i(n)
hoc q(uod) aliquis possit licite iurare
uel iuramentu(m) recip(er)e ¶ Que est
illa p(ro) que quis arctatu(m) p(er)iuri(um)
iuito retrahat(ur) ¶ Q(uo)t modis
nome(n) dei i(n) uanu(m) assumit(ur) male
iurando ¶ Q(uo)t modis (con)tingit
iurare temere (et) p(er)tinacit(er) ¶ Quot
modis (con)tingit aliq(ue)m facere p(er)iuriu(m)

¶ Q(uo)n(iam) p(er)iuriu(m) sit mortale p(e)cc(atu)m (et)
q(uo)n(iam) ueniale ¶ In quib(us) casib(us) pos
s(it) quis licite recip(er)e (et)
p(re)stare iuramentu(m) (et) q(uan)do n(on) ¶
Que requirant(ur) ad h(oc) q(uod) aliquis
possit licite iurare ¶ Q(ua)re que
mala quib(us) a p(er)iurio i(n)cito i(n)
t(er) ¶ Que t(ame)n mala a p(er)iurio i(n)
cium(us) q(uo)(nam) t(er)cia (et) s(ecundu)m t(ri)plicia a p(er)
iurio a(m)mittim(us) ¶ P(ro)pt(er) p(er)ma
s(e)c(undu)m ca(n)o(n)es p(ro) p(er)iurio i(m)ponat(ur) ¶
Q(ua)ndiu ep(iscop)i sustinet i(n) (con)f(ess)io(n)e
quos i(n)t(ra) replicat ta(n)diu subditi
p(er) eos dispendia maxi(m)a i(n)curr(unt)
Ista cadit i(n) h(oc) p(re)cepto i(n) s(ecun)da c(a)p(itu)la
Quid sit uotu(m) (et) q(uo)t (et) q(ue) req(ui)rant(ur)
ad ip(su)m ¶ Utru(m) uotu(m) s(em)p(er) obliget
ad obs(er)uandu(m) ¶ Utru(m) p(er) uotu(m) sim
plex possit quis (con)t(ra)he(re) m(at)rimoniu(m) ¶
Utru(m) melius sit aliq(ui)d fac(er)e ex uo
to q(ua)m si(n)e uoto ¶ In quib(us) casib(us)
excusat(ur) quis ab i(m)plec(i)o(n)e uoti ¶
Utru(m) p(a)p(a) possit dispensare i(n) uoto (con)
tinencie sollempnizato ¶ Quis poss(it)
uou(er)e (et) quis no(n) ¶ Utru(m) m(u)li(er) pec
cet uouendo si(ne) (con)se(n)su mariti ¶ Utru(m)
m(u)l(ie)r debeat obedire uiro si p(ro)hibe
ti execuc(i)o(n)e(m) uoti f(a)c(t)i d(e) (con)se(n)su mariti
¶ In q(uo) casu possit p(ro)hibe(re) tale uotu(m)
(et) i(n) quo no(n) ¶ Utru(m) uir peccet uti
tando uotu(m) uxoris q(uo)d si(ne) (con)se(n)su suo
emiserat ¶ Utru(m) mortalit(er) peccet
qui p(ost) simplex uotu(m) (con)tinencie
m(at)rimoniu(m) (con)t(ra)hit ¶ Utru(m) ille qui
p(er) uotu(m) simplex (con)tinencie iurat
s(e) cu(m) aliq(ua) (con)t(ra)he(re) p(l)us teneat(ur) s(er)uare
uotu(m) q(ua)m iuramentu(m) ¶ Utru(m) uotu(m)
magis obliget q(ua)m iura(men)tu(m) Ista ca
dit in s(e)c(un)do p(re)cepto i(n) tercia c(a)p(itu)la

Quibus modis participat aliquis in ma-
ledictione alterius ¶ Quod maledicto
sit [illegible] peccatum mortale et quando veniale
et quando sit ex peccato fiat ¶ Quot mo-
dis violetur istud preceptum a malis christi-
anis Ista cadunt in tercio precepto in p-
Propter quid sanctificatio ma capitulo
sabbati sit instituta ¶ Quare dies sabbati
sit translatus in diem dominicam ¶ Quibus
sit fructus incarnationis christi ubi
¶ Quot modis intelligitur sanctificatio
sabbati ¶ Quot modis sanctificatio sabbati
contrarie violetur ¶ Qualiter violator
sabbati excusatur a peccato mortali ¶ Quo-
modo ecclesia possit dispensare contra precep-
tum divinum de sabbati observantia
Ista cadunt in iii° precepto in secunda capitulo
Quot sunt peccata que diebus dominicis mag-
is frequentantur ¶ Ex quibus circum-
stantijs chorea dicitur peccatum mortale ¶
An gula et ebrietas sint peccata
mortalia et quando non ¶ Quod transgressores
huius precepti dominum memoria spiritua-
liter amisisse propter quod eis dicitur memento.
Ista cadunt in tercio precepto in tercia capitulo
Quod mens devota debet in domo ecclesie
per contemplationem propter tanta bona que ex
hoc sentit ¶ Quare absque quiete
devotionis nullus se possit racionabi-
liter excusare ¶ Utrum clericus vel reli-
giosus obmittens horas canonicas
mortaliter peccet ¶ Utrum negligenter
dicens horas mortaliter peccet ¶ Quot
modis contingit aliquem peccare contra tale
preceptum ¶ Quibus prevenitur timor
mulieris et quibus quando ¶ Qualiter
quis excusatur a peccato oblito du-
obus tamen suppositis ¶ Qualiter quis
peccet ex [illegible] aut ex certa malicia

¶ Que et quot sint peccata in spiritum
sanctum ¶ An illa peccata sint semper mor-
talia vel quandoque venialia ¶ Ex qua ra-
tione peccatum in spiritum sanctum dicitur irremissi-
bile Ista cadunt in quarto precepto in
Quod parentibus temporalibus prima capitulo
sumus in spiritualibus et temporalibus corporalibus
et honorem deferre debemus ¶ Quare
sit eis potissima que parentum naturalium
honore debemus ¶ Quare recte et naturaliter
debemus parentibus humiliter reverentiam sui-
re temporibus modis ¶ Quod filii non parentibus pa-
tribus reddere equales vices nutrimenti
ab eis precepti ¶ Quod tempore huiusmodi
divine ultionis feriuntur filij qui suis
parentibus sunt ingrati ¶ Quantus sit re-
atus dehonorantium parentum Ista ca-
dunt in iiii° precepto in secunda capitulo
Quod parentem spiritualem temporaliter ho-
norare debemus ¶ Quod [illegible] excommunicationis
sententiam quibus christianus merito debet pre-
re ¶ Cum quanta cura et diligentia ip-
sas excommunicationes et alienam personas
debemus evitare ¶ Quod excommunicationis
sententiam non evitat qui propter metum
dampni temporalis excommunicato communicat
¶ Cum quanto conatu et diligentia
penitentia [illegible] in confessione in iusticia debe-
as adimplere ¶ Quod ad promptitudinem
obediencie quibus merito inducitur propter
tria ¶ Quod obediencia sit scala celestis
et quot sint gradus eius ¶ Quo ratione
quis in anno teneatur confiteri suo pro-
prio sacerdoti ¶ Utrum teneatur absolu-
te subditus teneatur curato suo
credere petere cum religiosis et privilegi-
atis noluit confiteri ¶ Utrum curatus
teneatur dare licentiam petenti confite-
ri alteri ¶ In quibus casibus subditus

irrequisito et dicte curato presbyter
priuilegiato sibi confiteri ¶ Quod si
et si commediis pertinacia curatus
tale licenciam deneget ¶ Quod sacerdos
tenetur audire subdito dicente se confes
sum priuilegiato et tenetur ei dare
eucharistiam ¶ Iterum confessus priuile
giato tenetur illa peccata iterum confi
teri proprio sacerdoti ¶ Quod sacerdos
tenetur audire subdito dicenti se con
fessum priuilegiato ¶ Contra illos qui
clericis et religiosis detrahunt uel a
lios ab eorum beneficiis retrahunt.
Ista cadit in quinto precepto quarta ad
Quod precium celeste tercia capitulo
pliciter honorare debemus scilicet in se ipso
et in filio et in matre virgine glosa
¶ Quod precium celeste in se ipso tripli
honorare debemus ¶ Quod ad gratiarum ac
tiones deo impellitur extrinsecus ¶ Quod [illegible] ac
tiones humane consentiunt celi et terre di
ne ¶ Quod quinta iniuria deo faciat qui
in suis actibus uel querit laudem huma
nam uel complacencias proprias uel utilita
tem terrenam ¶ Quod ex quibus potissime
mouemur ad diligendum sunt omnia dilige
di ¶ Quod precium celeste debemus in eius fi
lio benedicto tripliciter honorare ¶ Ex
duplici causa clamare poterit homo ex
deuota eucharistie susceptione ¶ Quod tri
pliciter racione deo quibus debitis beatam virginem
merito honorare ¶ Quod beata vir
go fuit [illegible] discipulo commendata
Ista cadit in quinto precepto quarta ad
Quod mors sit spiritualis prima capitulo
homicidium tam corporalis quam spiritualis ¶
Quod homicidium corporale in iiii^{or} modis com
mittitur ¶ Quod iudex mortaliter pec
cat si reum occidat iuris ordine [illegible]

suasio ¶ Quod subtili distinctione sit ne
cessarium utrum maius se occultet ¶ Quod
consentiendo de homicidio sit quod fit per
defensionem necessariam ¶ Quod sit prima aliquando
homicidium inuoluntarium ¶ Quod [illegible] in
efficaciam [illegible] per suas persuasiones sic
sed sicut per persuadere personam ¶ In quibus
casibus quis excusetur de homicidio uo
luntario a peccato [illegible] Ista ca
dit in quinto precepto quarta ad [illegible] capitulo
Quod homicidium aliquando committitur
tribus modis scilicet precepto consilio et defen
sione ¶ Quod non solum efficitur homicida
ille qui suadet homicidium fieri sed et ille
qui suadet hoc ad quod sequitur homicidium ¶ Quod
[illegible] non sufficit simplex [illegible] in eo
qui consulit fieri homicidium sicut suf
ficit in eo qui mandat fieri homicidium
¶ Quod qualiter solo animo defendendi committitur
homicidium ¶ Quod [illegible] quibus possit te
neatur proximum a morte liberare ¶
Quod in hac liberatione aliter tenetur
persona publica aliter priuata Ista
cadit in quinto precepto in tercia capitulo
Quod homicidium spirituale committitur
iiii^{or} modis ¶ Quod homicidium spiritua
le sit grauius corporali ¶ Quod qualiter milites
christum iudeorum [illegible] homicidium in mor
te christi ¶ Quod qualiter [illegible] uoce [illegible]
quamquam dicitur peccatum mortale tamquam ueni
ale et tamquam ipsum sit [illegible] ¶ Quod tociens
homicidium spirituale committitur quociens
mente hominis [illegible] uoluntatis exti
guis ¶ Quod [illegible] istud homicidium sit
scelerius corporali homicidio ¶ Quod [illegible] sit for
midabile peccatum detractionis [illegible]
quam [illegible] ¶ Quod [illegible] ad hoc quod de
tractio sit peccatum mortale ¶ Quod tripli
uoce detractio sit grauior corporali homicidio

¶ Utrum dare elemosinam cadit sub precepto
vel non ¶ Qualiter sit danda elemosina ¶
Quod in extrema necessitate magis est sub
veniendum extraneo quam patri non indige
nti tamen ¶ Quomodo intelligi casus extre
me necessitatis in quo elemosina sub cadit
sub precepto ¶ Cur domina prudencia
huic permittit [illegible] et huic me
dicare ut docet basilius ¶ Quod
templex est fructus elemosine de proprio licite
acquisito ¶ Quibus elemosina ex officio
debiti et quibus ex gratia debeatur ¶ Quare
sic qui potest laborare se transfert
ad statum mendicitatis redigitur preter
leges ¶ Unde etiam secundum augustinum uti
lius esurienti panis tollitur quam esu
rienti panis frangatur ¶ In quo casu
locum habet quod dicitur est opus diabolica cu
riositatis et velle distribuere inter pau
peres et pauperem in se esse elemosine ¶ Quare
extraneo multum sanctiori et magis utili
persone quam certis personis et magis dan
da elemosina quam persone multum propinquio
ri ¶ Persone quod duo sunt extra sancte et
utiles persone quam quorum unus sit
magis coniunctus cum illorum sit magis
subveniendum ¶ Quare extraneis quibus
mitto indui debet ad dandam elemosinam
Ista cadunt in sexto precepto quod est non adulterabis
Quod istud preceptum exposicione
transgredimur octo genera hominum secundum quod
in tractatu octo legitur ¶ Quod fornicatio
simplex sit peccatum mortale ¶ In isto
impunitur tanta persone [illegible] consequenter
quam quecumque corpus appetit possit li
cere indulgere ¶ In quibus differunt stu
prum et raptus ¶ Quod ipse raptus
dupliciter committitur ¶ Que sit pena
raptoris tam secundum leges quam secundum cano

nes ¶ Utrum adulterium magis
sit peccatum quam stuprum ¶ Ex qua ratione
ne vicium contra naturam dicitur mutum et irra
bile cum tamen sit omnium deterius clama
tibus ¶ Quare coitus coniugalis alius
dicitur licitus alius fragilis alius in
petuosus ¶ Quare dicit augustinus
celibatum Iohannis non anteferri perfecte
coniugio abrahe ¶ Quare actus co
niugalis dicitur licitus quis fragilis
et quis inpetuosus ¶ Quare et quando
sponsa per carnalem concubitum in ira
tur ¶ Quare inter cetera magis plus
homines vilificat quam alia vicia
maiora ¶ Utrum actus peccati
transitorius iusto dei iudicio pos
sit eternaliter puniri ¶ Qualiter deus
possit odiri cum sit summe bonum
¶ Ex qua ratione delectacio interior
dicitur peccatum mortale ¶ Ex qua ratione de
lectatio carnalis dicitur morosa Ista cadunt
in sexto precepto quod est adultera et expon
Quod in mecchia spirituali non so
lum est cavendum ab immundis cogita
tionibus sed et ab illicito usu et [illegible]
¶ Quare illi qui in istis sensibus corru
puntur virginali dignitate privantur
quia virgines dici non possunt ¶ Quare
salvator per restitucionem sensuum ab illi
citis delectacionibus omnes fideles virgi
nes appellat ¶ Quare talium virgi
num quedam dicuntur prudentes quedam
fatue Ista cadunt in sexto quod
Utrum uxorie ad tercium expon
committere semper est mortale peccatum
Utrum propter votum simplex continen
tie continens in matrimonium possit ex
igere debitum sine ¶ Quomodo peccat
qui ad talia matrimonia consentit [illegible]

ceria psentent ¶ ppt' q formal'
licet hō dimitte uxore ¶ Cui
quis morl' peccat qui dimissa
recipit et qui nō Ista cadunt in
septio pcepto q̄ntu ad pmā ercōz
Quot modis cōtta rei pt fieri li
cite ¶ Quot modis pmant' ad
soluendas decimas ¶ Qr moris
offendit deu qui nō soluit deci
mas ¶ Vtru decime sit deiure
nali et dmo ¶ Qr quilibz tenet'
solue decias n̄ pbz se exeptu p
puilegiu ul' mphscoiaccōz abeā
¶ Qt gnā hōm furtu cōmittit
sius supiōbz de sbtrahendo ¶ In
quibz casibz mli' possit facē
elam irrequisito marito ¶ Qr
furtu cōmittit qui theolonia
et uectigalia licita dnīs fraudulē
t' sbtrahūt ¶ Quod tria requi
rūt' ad hoc q talia uectigalia
licita censeant' Ista cadunt
in septio pcepto q̄ntu ad 6as ercōz
Quod qnqz gnā hōm peccat
q istud pceptu sius in feioibz i
uiste nocēt infantes ¶ Qr in
ius sit detinuri iucrace ¶ Quis
census dicat' deiure diuīo et
quis extortus ¶ In quibz casi
bz dnīs possit licite petē aliq
ult' censu debitu ¶ Qr uiatu pe
cent et qnta mala veniūt qui de
tinet merce aliena ¶ Que et qt
sint pctā clamancia ¶ Quod ad
istud pceptu peccant ix gnā
hōm Ista cadunt i septio pre
Quod ad cepto q̄ntu ad tria ercōz
istud pceptu peccat ix gnā hō
mi ¶ Que pena plectēt' quibz

usurarij ¶ Qr iiij° gnā hōm
offendit i usura puata ¶ Quare
lex hūana solu phibz manu cu
lex dnā phibeat manu et anaz
¶ Quare lex hūana n̄ phibeat
hōmes i equalitate sicut lex
dnā ¶ Quare lex hūana non
phibeat oīa uicia sicut lex
dnā ¶ Qr ceta usurar' uoira
glez detestat' ¶ Que sit reme
diu pnisa q usurarijs soluccōz ¶
Qr falsarij monetarū et ponderū
dnr fures rei pub' ¶ Que res
possut licite vendi et q no. ¶
Vtru scient' vendēs peccās mor
bosu teneat' ad restitucōez. ¶
Qntu pctm sit ludus alee ¶ Qr
et qt mala seqūt' ex isto ludo
cuiud iuris sit de eo q por' i alea
¶ Quali et quo tales ludi pnt ee
liciti ¶ Quare nullus retine pt
q i ludo accipit ¶ Que requirūt'
ad hoc q ludus alee sit licitus ¶ Qt
modis fit aliquis pticeps furti
et pctī alieni ¶ Vtru uxor pt
comedē de rapina ul' furto mari
ti ¶ Qd faciat uxor si cogat' oio
comedē de furto ul' rapina ¶
Quali mli' in extrema necessitate
pt comedē de furto ¶ Vtru mli'
er casu necitatis possit uti re
empta de rapina ¶ Quali qs
sola taciturnitate rapina cōmittit
¶ Inq' cāu adulacō sit pctm
morle et i quo ueniale ¶ In quo
cāu ementes i rapina teneant'
ad restitucōez et i quo no ¶ Qr
sit pena illius qui scient' emit
furtu ¶ Qr bona cfert bona

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

fides emptor igitur emeti. ¶
Quid iuris sit de re empta in bello
iusto ul' et in iniusto ¶ Utrum dno sol
uere spolium ceti liberent. Ista ca
dut in octavo precepto q^m ad prima
Quod in isto precepto phi expo
bet^r omne nocumentum q' p falsi te
ois infert^r proximo ¶ Qr mendatium
no gmittit^r solu in iudiciis fals
si et in opibz sillatis ¶ Qr tot gna
homi transgrediunt^r istud preceptum
in iudiciis mendos q^z nouem ¶ Qualiter
& tot gna mois offendit ee
mendacium pnicosum et qt ee offi
ciosum et iocosum ¶ Utrum ome me
dacium q' fit in iudicio sit pnicosum
¶ Quot et sint gna mendacior
et qt eor sit mortale et qt ve
¶ Utrum ppt liberatoz hois aq
q' periculo fit ddm mendacium offi
ciosum ¶ Quo antiqui pres ame
daci excuset^r ¶ Qualiter mendatium
officiosum ul' iocosum dicatur ee dap
nabile pfcis no quide talr s^z dis
positiue ¶ Qr mentes pfcor sic
debent ee fundate in ueritate ut nu
q' ul' leuit^r menciat^r p quocuq^z
periculo euitando Ista cadit in
octavo precepto q^tu ad scdaz expo^z
Quot gna homi offendunt in
bis proximo nocumentis ¶ Quare
peccatum detractionis sb homicidio
ponatur cu tn sit pctm ois. ¶
Qr in uosa ubi tria mala homo
causarint ¶ Qualiter oculus dexter
manus et pes sit eruendi ppt sca
dala euitanda Ista cadit in viij
precepto q^tu ad tciam expoem
Quod istis sillatis offendunt xij ge
na homi ¶ Qr q' a iij^or offendunt
sb ipe sillate sitatis ¶ Qr q' sex uni^s
gna offendunt sb ipe sillate iusticie
¶ Qr quatuor ultia gna offendunt
sb ipe sillate iusticie ¶ Quod in
hoc pctm incidunt qui q' aliquibz
detrahunt ul' ab eor bnficia
auferunt ¶ Quot modis priuilegi
ecclastice libertatis uiolet^r Is
ta cadunt in nono precepto q^tu
Quo differt pphi ad prima expo
bent^r gcupia in vij^o precepto est.
¶ Quare gcupia phibet^r et q^n no
q' res alie p^s gcupisti sb tpli
da ¶ Qr q^m malum sit auaricia p
aug^m et p Innocen^m ¶ Quare a
uaricia offendit deum proximum et
seipm Ista cadit in nono pcep
Quod gt istud q^m ad s'az expo
preceptum no solu peccat qui a
lie^m gcupiscit s^z et qui sua ma
le expendit ¶ Quare clerici q'
istud preceptum pomibz mg' cira
dat ¶ Quare seculares tenent^r ie
mutiae tpalibz q^m ad affcm s^z
no q^m ad usum et ppietate Ista
cadit in nono precepto q^tu ad
Quod sua retinendo tria expo
auaricie no calud q' res pauprm
p uiolencia auferre ¶ Qr s^m aug^m
auarus e n solu qui rapit alie
s^z qui sua cupide suat ¶ In quo
casu retentio cupiditatis excelit
homicidium ¶ Cuius sit cius auari
cie et qualiter uehat^r ¶ Qualiter se
debz ho hre ad res possessas ¶
Qr omnis dilatio fidelis morit^r
ubi hndi cupiditas dnat^r Ista
cadit in decimo precepto in prima
expositione

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Quare dentur duo precepta ad prohi
bendum duplicem concupiscentiam ¶ Que
dupliciter causet in anima hec duplex con
cupiscentia ¶ Quando voluntas reputatur
pro facto et quando non et quando canones et
hee contrarietates concordentur Ista cadunt
in decimo precepto in secunda exposicione

Quam periculosum sit in morosis cogita
cionibus delectari ¶ Quomodo minor de
lectacio sit peccatum mortale et quando non. Et que
Ista cadunt in decimo precepto in tercia

Quod tria genera hominum offendunt
isto precepto ¶ Que tria sunt que po
tissime nos debent retrahere a delecta
cione carnali ¶ Quanta sit suauitas
diuine fruicionis ¶ Quomodo spiritualiter homines
in mentis puritate conseruat. scilicet fortis
consensum restrictio. feruens et deuota ora
cio et xpi passionis continua meditacio.
¶ Quomodo anima deuota contra omnes impetus
temptacionis debet conuolare ad xpm ¶
Et in foraminibus petre .i. in vulne
ribus xpi nidificare ¶ Quomodo continue pro
uidere debet umbram accipitris et caue
re ambulacia peruerse cogitacionis. ¶
Qualiter aqua carnalis delecta
cionis conuertitur in vinum diuine con
solacionis et in dulcedinem menta
lis deuocionis

Expliciunt tabule sup
er tractatum decem preceptorum
edite ad laudem dei pro
instructione simplicium
a fratre hinrico de vrimaria
sacre theologie dignissimo
professore. Anno domini m ccc
lxxx viii. viii idus nouembris

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Ex collocucio [illegible] ... exeunt ... ut evigilet [illegible]

O summum et inestimabile bonum · constater parte ne-
gociantibus largissime diffusivum · qui te acquirunt
non deficient omni bono: et in omnibus divites facti eterni
regni veri probantur heredes: qui in tui comparacione reg-
num mundi cum suis diviciis et delectacionibus: cum suis
dignitatibus et honoribus · cum suis amiciciis et favo-
ribus cuncta quasi stercora arbitrati sunt · Quia omnia
sub pedibus affectuum suorum gaudent esse subiecta / et
laqueis omnium creaturarum: que in muscipulam sunt pe-
dibus in suspendium contritis et calcatis curis terrenorum
omnium et vinculis peccatorum disruptis: quasi columbe nullius
amaritatis felle malicie: liberi facti iusticie · pennis vir-
tutum volant ad fenestras suas: non ut ait propheta iuxta
terram positas: sed longe a terra sursum constitu-
tas · hoc est ad intelligencias suas · ab omni strepitu terrena
separatas · ubi vacando mente et corpore sabbatum interius
et exterius observare delectantur · Scientes fere sabbatum
mentis ex sabbato corporis exterius ab omni occupacione oc-
curibus negociorum et necessitatis: interius ab omni ymagina-
cione et vago cogitacionis motu tranquillo simplici intelligen-
cie intendentes · que est pura et certa cognicio de deo et
de rebus solum principiis et incorporeis substanciis · Sim-
plex quidem quia sine officio sensus · Pura quia sine
occursione ymaginacionis · O vere beatus illa per-
ticula puritate mentis intelligenciam tuam per fenestram
lumine celitum lumen veritatis se diffundere dignatur:
Quia solis exemplo in vas aque resplendentis · quia
sicut radium inde ferri · pulcre relatum solarem ascen-
dere facit in cacumine · sic divina lux regeneratum

[illegible] et sic virtutes que radiare affectiones [illegible] ut radiato [illegible] volutati
ad [illegible] sciphera [illegible] affectiones [illegible] timor spes amor [illegible] nobis [illegible] ex nobis
additamenta [illegible] ex [illegible] ille timor [illegible] cuius [illegible] qui [illegible] ipse ille [illegible]
[illegible] timore [illegible] a domino [illegible] quem timeant [illegible] de radiato
amore [illegible] dominus [illegible] Ego [illegible] mundi et dilexerunt homines plus
tenebras quam lucem [illegible] in se ea [illegible] bona [illegible]
[illegible] ut sit affectio radiata per discrecionem [illegible] moderata · [illegible] de discrecione
ad plenam erudicionem [illegible] magistro

in mente ex sui illustracione radium ad supercelestia contem
planda secreta mirifice facit resilire. ubi totis viribus
suspensus in solo summo bono unice dilecto iocundissime
requiescat. quo suo modo frui meretur tamquam in gloria foret
stabilitus. Hoc vidit beatus petrus in muere. cum dicit: Benedictus
deus et pater domini nostri ihesu christi. et aliis quibusdam interpositis sub
iungit. Quem cum videritis diligitis. In quem nunc quoque
non videntes creditis. credentes exultatis leticia inenar
rabili et glorificata. reportantes finem fidei vestre salutem
animarum vestrarum. Et apostolus dicit. Deus qui proprio filio suo non pe
percit. sed pro nobis omnibus tradidit illum. quomodo non eciam
cum illo omnia nobis donavit. Et ecclesia iubilando decantat

Ecce renascentis testatur gratia mundi omnia cum domino dona redisse suo. Et alibi. Ad antiquas dignitates crux reduxit omnia

Et augustinus in speculo trinitatis dicit. O deus meus vita viventium
causa causarum. forma formarum. forma formosissima
fortitudo infortita. huius tanta et talis est. ut de eius pulcritudinis
visione in hac vita mens humana usurpare audeat. quod
solum electis tuis in subsequenti remuneracione reser
vas. O quam felices quibus omnis materie et occasiones
ablate sunt. quod in hac sanctissima oracione summo omnium negociorum
negocio eorum nichil eum impedire possit et affectum. quia
soli deo viventes nichil noverunt nisi deum. nec curam
ut nisi deum. De quibus karissime scilicet. Cum ipse servi
re deo regnare est. et summa libertas. et ab eius ser
vicio discedere turpissima servitus. sed eorum regnum
non est de hoc mundo. quia et si corpore hic aggravati detine
ri videtur. spiritu tamen totaliter absorti conversacio eorum est
in celis. non per libertatem. sed per desideria. non per presenciam sed

ceterum[?] est spiritu ex[illegible] volvimus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
claudi[illegible] dotis [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] obviare [illegible] [illegible]
obediencie placare [illegible] mala [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] bona [illegible] [illegible]
malis [illegible] [illegible] [illegible] movet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] indigni [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] parte [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] possidere [illegible]
possidere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] possidere [illegible]

ceteri
[illegible] [illegible]
oratio[?]

memoria ibi sit. ut omnium sanctorum iam cum deo regnan
cium optabili societati misceri possint. efficiant ad
videndum facie ad faciem regem in decore suo. Ad
quod tam ferventissimo et ineffabili estuant desiderio.
ut cupiant dissolui etiam per dura tormenta et esse cum christo
Qui cum apostolo magno gaudii gaudio personat in hec
verba. Caritate dei que est in christo ihesu. neque mors.
neque vita. neque ulla creatura nos poterit separare. Ubi tamquam
in firmissimo habitaculo. in turri fortitudinis. in loco mu
nito. in monte sanctificationis. in monte virtutum secure
positi. nichil adversitatis timent. neque de illatis in iu
riis aut contumeliis dolent. nec prosperitatis spem aliquam con
cupiscunt. nec de amissis temporalibus conturbantur. neque de
sublati aliquo aut carnali gaudent blandimento. quasi tris
tes semper autem gaudentes. nichil habentes. sed omnia possidentes. Et
si aliquibus utuntur. quasi non utantur. sic se habere videntur.
Quo nam modo omnia non possidet. qui habitatorem omnia ha
bet. Aut quid mirum si adversa non sentiunt qui spiritu extra
se ~~sentiunt~~ sunt in christo ihesu constituti. portante omnia ver
bo virtutis sue. Quali enim modo onus cuiuscumque adversi
tatis dorsa eorum incurvare poterit. cui oneri ad portan
dum se supponit. ipso domino dicente. Quod uni ex minimis
meis fecistis. michi fecistis. Et si dolent. non tamen senci
unt. quia extra corpus sunt. sensum corporis submittentes. non
amittentes. dolorem habentes. sed spiritu fortitudinis contempnen
tes. Videntes enim non vident. et audientes non audi
unt. Nec mirum si sit sensus corporis submissus. ex quo
ipsa que vitam prestitura corpori ministrat anima. Ibi verius
inhabitare dicatur ubi amat. quam ubi vitam donare videtur

Exemplum patientie [illegible] ex eo [illegible]
iniurias [illegible] pacientia [illegible]
[illegible] diaboli erroris vitio impedita [illegible]
[illegible] memoria [illegible]
sit [illegible] malum pro malo reddentes [illegible]
[illegible]
[illegible]

Nã p vnm dilcois in illu⁹ q amat fili⁹ tu⁹ fortu-
M mirificu · o pl'cherimu · o oim delcãbiliu suauiss'
bonũ · da nob' inte celesti thauro sic cor nrm defige-
re · ut desinam⁹ ee · q sum⁹ p naturam · ⁊ tũc effciam in
id q nos ee voluisti p grãm · Eya quq3 terrigene ⁊
filii hoim · simul in vnu · diues ⁊ paup · iuuenes ⁊ virgi-
nes · senes cũ iunioribz · oms ad tam sumi boni negoci-
acione cõcurrite · nõ passibz corporis · s3 desiderio mentis ·
Non ext' p loca vlt' marina · s3 int' in aia · In interiori
eni hoie habitat veritas q est deus · ad q nullo mo puen-
iunt · qui eam foris querunt · Aia n quiescẽdo fit prudens
Sup quẽ inq' requiescit sps me⁹ · nisi sup quietu ⁊ hu-
milem · Sic currite ut cõphendatis · Poetis vo vos stu-
diosi⁹ qui gustare meruistis · qm sumi boni suaue est
nomẽ ei⁹ · ⁊ a quibz lucsm fuit · oem expellit inopiã
⁊ diuites cõstituit ⁊ regibz terre potenciores · Vnde co-
uenĩẽter dicit pmit ioh'is apoli · fecisti nos deo regnu
⁊ regibz cu⁹ sup terrã · De quibz ⁊ psal' · Nimis inq'd co-
fortat⁹ est principat⁹ eor · Et ne tm̃ modic⁹ putet'
ee nu3 · Ideo mox subiungit · Et sup harenã mltipli-
cabitur · O vẽ ego miser homicio ⁊ negociator
sõpnolent⁹ · ab ipso pncipio meo · totu tps vite mee · in ne-
gocio tam sumi boni expendissem · Etiam si foret mil-
le ãni · bo⁹ fore pegissem · vt saltẽ in fine vite · dign⁹
efficerer ei⁹ pticipacõe dictari · Certe si negociato-
res hu⁹ scli p lucris tpaliu bonor oia sua ⁊ se ipos
piculis diuisis exponũt · ⁊ vires vane cõsumũt · quãto
magis ad cõsequẽdu te sumũ bo⁹ oi iugo mãdator
tuor oi labori ⁊ exercicio corpali ⁊ spũali alacri

B' Gustata spu dulcedine vanit' felici paupertat' amaui lareat studiu' e dormiunt psalteria frequẽc

ter me subiciam pseueranter psequēdo: Et si vires
suffice nō videtur· magne tn̄ imcardie tue adiutrici
fiducialr̄ me committam· eo q̄ caritas tua· ea que sūt
fragilia p naām· p grām facit firmissima· Patū igit̄
cor meū ds̄ patū cor meū· vt tam psto det facultas
p ut est q̄ tu inspirasti volūtas· ut ad laudē & gl̄am
nōis tui oīa in seruicio tuo expēdam· & tibi retribu
am que retribuisti m̄· q̄admodū dcm̄ est in· deum
tuū adorabis· & illi soli seruies· q̄ ille veraciter ad im
plere dmoscit· qui mēte & corpe tibi dn̄e se subicit· & te
pn̄m & finē oīs boni recognoscit· & qui solū studio tibi
placēdi bo" opat̄· Qui ambulat i via imaculata· h̄
solū tibi ministrat· Et qui tibi ministrat te seq̄. Et q̄
te seq̄ psonā secularem se ontat· sdo nō suā s; tuam
q̄rit gl̄am· nō suū commodū· s; tn̄ q̄rit lucr. Sūt tn̄ aliq̄
o bone ihu de quor nūo heu ego sum· qui volūt te seq̄
s; nō sequi· fr̄m s; imitari· regnare· s; nō cōpati· ip̄i
tm̄ alege vtentes volūtate· non atēdentes q̄ tibi
placeat· aut q̄ psit pxima· s; solū sibi facientes ppa
beplacitu· & suor mobilit aior· sensualitati magis sub
iecti q̄ vn̄r· ipius carnis & non sp̄s impetu agitati· Q
vg te pastorem & gregē celestiū aīaliū hincuīn actos
an & retro ptē sequi maluūtur· nō quo ipetus car
nis· s; quo vadit impet⁹ sp̄s illuc gradiūtur cū abu
lant· q̄ & sp̄u dei agūtur· & filii dei sūt· Dedit enim
eis ptatem filios dei fieri hiis qui nō sūt ex volūta
te carnis· s; q̄ carnē suā cū vicijs & cōcupiscēcijs cruci
figūt· & ipiui carnis impetū qui est impellens ad ma
lum semp̄ resistūt· & cū qui impellit ad bo" sp̄s in

O iesta dne caritati .... q si semel ... affluentissime repleuerit ... [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

petiti semper assequi moliuntur. Ut autem in huiusmodi
conflictu utriusque hominis interioris videlicet et exterioris tua
divine adiuvante gratia spiritus corpori semper victor permaneat. hos
tilitatem sue carnis per abstinentiam maceratam infringunt
et curam eius in desideriis facere respuunt. nil indulgentie
circa eius quietem seu refectionem sibi fieri aliquando acquiescunt.
Sed ieiuniis. vigiliis. disciplinis. austeritate indumenti
duricia stramenti. parsimonia alimenti. ceterorumque afflictione
similium frequenter castigant. et in servitutem redigunt.
Et si in principio intollerabilis appareat carnis repugnan
cia. attamen huiusmodi exercicia multo tempore multo labore et
sudore insistere non desinunt. quousque ulterius iam non pos
sit meritorum perfectionem utilitatem impedire. Scientes quod nunquam
humanus intellectus ad eternorum contemplacionem plene acuitur
nec unquam humanus affectus ad eternitatis desiderium perfecte in
flammatur. nisi carnis cura in rebus eciam licitis instru
ctis necessariis frequenter fortiterque repellatur. Quamvisque
tam utile sit carnem sic reprimere opprimere et indiscrete
castigare ut deficiat vel extinguatur nullo modo licet docente
apostolo. Racionale obsequium vestrum. id est cum discrecione. ut non
de nimia cura vel deliciis lasciviat. nec de inedia vel la
bore deficiat. Quia propterea cum in cibo vel potu. cum in vestitu
vel sompno. vel in quocumque aliorum necessariorum debito corpus sibi
providere oportuerit. non sic ut prius carnis desideriis
satisfaciant. sed ut salus expostulat id agere subtili
consideracione prudenter discernunt. Nam discrecio non
tam est virtus. quam quedam moderatrix et auriga virtutum
ordinatrix affectuum. et morum doctrix. et consummacio perfecti
onis. Qua abiecta vicium virtus erit. quod ipsa discrecio

7 Amor sanctitatis [illegible] anima desiderat [illegible]
1 Fuga alienorum [illegible] qui fugit volentes eum constituere in [illegible]
Sig. [illegible] 3 Amor [illegible] vere humilis qui vult reputari non sanctus [illegible]
2 Exercitacio in nullis officiis [illegible] qui laudat [illegible]
4 Si quis acquiescat aliis [illegible] Si quis alium [illegible]
in [illegible] sua [illegible] deliberacioni preponere
6 [illegible] in [illegible] non [illegible]

vere circuadit ut no plus nec min⁹ fiat. Aug⁹ tu de
hac. vel legenda vl' audienda. vl' insita nob racionis iudicia
sine experiencie magisterio ad plenu potim⁹ erudiri. Ab
illo que tu erudieris dne. Quia te docente non erit de
licias. sz exemplo tuo erit delicias hui⁹ vite respuens
Et q̄ carni molesti⁹ est apprehendens. Qui n' aliud sua
det vel docet. vel dicit ab eo tq̄ a seductore cauendum.
Dicente aplo. In fame et siti. et ieiuniis multis. Nam
sicut in inicijs ut vincant⁹ temptaciones. corp⁹ est castigā
dum. ne regnet in eo pctm. Sic etiā victis temptacio
nibz in eodem est psistendum. nō solū metu recidiui rendiuāci
sz etiam desideria pficiendi. ut. si de mortificacōe carnis
spūs vegecior fiat. Et quāto leuius ac subtili⁹ mutā
gestat. Tanto ad spūalia liberior assurgat. Si igitur
hoc mō. ut tenui dcm est. interior hō noster. ad eterni ūoz
capacitate dispoi q̄ faciam miser qui debilitatis causā
compellor corporis mei delicatā et continuā facē curam. Qua
re ut videa. Ipm est m̄ labor et dolor. et adtenu ar diu
execucioua negocij. sedulū impedimentū. Corpus
n. ut aplus q̄ corrūpit aggrauat aiam. et deprimit ter
rena inhabitacio sensum multa cogitantem. Et Salom ait
Qui delicate nutrit seruū suū. i corp⁹ suū. senciet
ipm contumacē. Spiritus n. miserie sic me pmult et deti
neut. q̄ vix aliqn in cōspcu tuo dne valeam apparere
Nā si ex pietate tua qua semp afflictis succurrere
nō desinis. modicū corā te donaueris apparere. heu appare
statim recedere. et ad egrz meū. hoc est ad corp⁹ me
um ppter sui corrupcione redire cogor in vitiis de
cuia necessitatis mee et conseruāde sanitatis sibi puidēdo

Ad⁹ⁿ restātē ab⁹ sic Bririx modis solz exiri v'r parte. alia necessit q̄ ado.
alia q̄ a gximo. alia a dya⁹ le finem. Ipria naqz prencipen
da pna et grumel. alia adya tepta. Ado flagella tollanū
p̄mo. n. dz hō pauer fire dz corp⁹ dz corpos catudo corpis q̄
i gau recipienda e qz vilissia . . . n. debilitat hoste tyru
familiare solz corp⁹ et ipm sbo spui. Ap⁹. Tim. . . . te fca
sii et potes. . . o pariet dz fire dyali ipugnoz qui te notiga e tepus
kupand. ipati heac . . . i futo gtam. Vn d' bro Antho legit q̄

cum hoc solum et non aliud parare aut querere tene-
mus. Sed hoc tamen ligandum et frenandum esse docemur
eo quod fructus eius nullus sit et mors sit finis illius. Sed
quia in diebus in terra morimur conversanti cum ad
curam eius agendam propterea vero non statim incidamus in
lationes. In ipsa videlicet quidem usum appetitus. eo quod im-
possibile videtur necessitati corporis satisfacere et pruritum
sensuum non habere. quin aliquando vanitati aut voluptati aut
curiositati plus quam oporteat cedat animus vel ad horam.
Ve mihi igitur si impius fuero. si autem iustus non levabo caput
afflictionibus saturatus et miseria. Sed quis luges et contristatus
non immerito ille humiliatus inclamat cum suas domine debeas
agnoscere miserias. que tibi adherere volentes sunt tam
graviter prohibentes aut in arcem contemplacionis e-
rectum subito deprimentes. nam plerumque contingit. ut
qui plus in contemplatione rapitur. amplius in temptatio-
ne fatigetur. quod ille magnus contemplator experiens dixit
Ne magnitudo revelationum extollat me datus est mihi sti-
mulus carnis angelus sathane qui me colaphizet. Sed vo-
lumus infirmi ad te confugientes domine presertim in evitabilibus
concupiscentie irritamentis. que vel videndo vel audiendo aut
gustando vel ceterorum sensuum delectacione incidimus peccando.
non oportet nos nimis esse sollicitos aut timoratos eo
quod tu domine facile perdonas et libenter ignoscis. si tamen a consuetudine v-
abstineamus et ad cavendum inveniamur circumspecti. Propter
hoc. non concupiscencia a nobis exterminatur sed per graciam mino-
ratur ne dominetur reprimi concedit. ut humiliati semper ad
auxilium gracie tue recurramus. Considerantes ex quo ni-
mia cavere non possimus certi simus quod non nostris viribus

[illegible] nocte [illegible] a demonibus [illegible] viro [illegible] lucis [illegible]
tenebras effugavit [illegible] xpus [illegible] dixit verba
[illegible] ergo [illegible] ut curares [illegible]
[illegible] expectabat [illegible] vilis [illegible]
[illegible] in toto orbe [illegible] fama nominavit [illegible]
[illegible] pane [illegible] hominum [illegible] maledicti reputabatur
[illegible] ut nunquam [illegible] maledixit [illegible]
[illegible] clamans surrexit lingua [illegible]
[illegible] exardat

maiora superem⁹? Quod si in resistendo concupiscentiis forte in
pugna contigerit carnem infirmari. quod non videt dominum
dum ex qua ipse concupiscere per casum parentum primorum nostre conpassi
tate sunt nature vanitati subiecta est. Ut ait apostolus: Cre
atura non volens, et ut ait psalmista: Universa vanitas omnis
homo vivens. Cum igitur concupiscentias suas superare nititur, vim nature
facit, propter quod eam contingit infirmari. Numquid ergo propter
infirmitatem de cruce penitencie descendendum est, ut ad in
anes iocos et ad exteriores consolationes et ad seculares
levitates et occupationes et ad fabulas convertamur?
Absit hoc, absit a veris Christi discipulis sic nobis comminatis:
De omni verbo ocioso reddetis racionem. Ve vobis qui ridetis
quia flebitis. Ve vobis qui cogitatis inutile. Ipsi me provo
caverunt in eo quod non erat deus et irritaverunt in vanita
tibus suis. Et ego provocabo eos in eo quod non ~~erat deus~~
est populus et in gente stulta irritabo illos. Abiciamus ergo
huiusmodi opera tenebrarum et ambulemus in luce dei nostri. Et
quantum nobis possibile est dignis moribus ipsum sequamur sicut nos
docuit: Qui vult venire post me abneget semetipsum
et tollat crucem suam et sequatur me. Sicut enim tu domine
propter diversarum penarum austeritatem de cruce tua descen
dere noluisti, nec propter derisionem superborum, nec pro fil
sam ~~derisione~~ privatione, nec pro mestissime matris tue
conpassione, sic et nos quos imitatores tuos fieri docu
isti pro similibus casibus nos temptantibus de nostra cruce pe
nitencie, quousque omnibus concupiscentiis et viciis moriamur,
nequaquam descendamus. Quere enim secundum ewangelium Christi crux est
et martirium. Potens est enim pater celestis qui non necesse con
fortationis causa sed magis ob spem nostre salubre firma

Iohannes ad Romanos [illegible] misericordia parentum [illegible] graciam [illegible] bonum se reputabat [illegible]
cum malediceretur [illegible] maledicunt vobis [illegible] huius vanitatem [illegible]
[illegible] ad orationem [illegible] accusaret [illegible]
et [illegible] molestiam vel lesionem corporis [illegible]
[illegible] in maxillam [illegible] et alteram [illegible] tollere
penuriam vel ablacionem [illegible] credere [illegible]
dimitte ei et pallium [illegible] gaudeat [illegible] spina [illegible]
[illegible] cum gaudio suscepistis [illegible] vos [illegible]
hic [illegible]

mentum unigenitum suum in agonia positus orantem
pangelium suum confortare disposuit · etiam nos indig-
nos miserere. prime nris viribz deficientes p suam gram
misericorditer confortare · spretis exterioribz consolationibz
iocis · fabulis · et levitatibz universis · tuam benignita-
tem in nobis cottidiano sentimus experimento · de qua
quidem expertus sic ait · Sepe cum michi consumptus vide-
bar · subito liberasti me · cum desperabam confortasti me · quo-
cumque vertebam me · ibi gratia tua et misericordia tua presens
sit me · De quibz michi dulce est cogitare semper loqui
semper gratias agere · ut te laudem · te amem pro omnibz benefi-
ciis tuis · In illis siquidem ut ait Gregorius · In quo dum cres-
cit fortitudo amoris interni · procul dubio fortitudo
carnis cogitur infirmari · Sicut scriptum est · Qui con-
fidunt in domino mutabunt fortitudinem fortitudinis videlicet vi-
rium in fortitudinem virtutum · Et apostolus ait · licet is qui
foris est noster homo corrumpitur · tamen is qui intus est de
die in diem renovatur · Igitur orantibz nobis pro sanitate
ut dicit Augustinus · si scit nobis prodesse dabit illam · si non
dederit nobis non proderit habere illam · Unum enim e duobz in-
dubitanter sperare debemus · aut enim dominus dabit nobis quod pe-
timus · aut quod noverit nobis utilius · Eya omnipotencia patris
ens sustentans debilia · conforta me nimis infirmum
O fili sapientia · vita veritas et via · eius vox dissol-
vens dubia · instrue me nimis ignarum · O gratia spiritus
sancti bonum quietans omnia posside me nunquam in eodem
statu permanentem ut sancto muniatur timore et spiritu for-
titudinis roboretur · illam quam me propter te baiulare iu-
bes crucem tollam patienter · Et proficiens in spe

[illegible]

dono consilii delectatur ferre libenter. Et tandem dono sapientie per-
fecta caritate consummatus gaudeam sustinere ardenter. Quia
nullus nisi crucifixus te querit; Et nullus nisi crucifixus te
invenire meretur. Qui vero non diligit crucem tuam non dili-
git ~~crucem~~ tuam. De qua unus militum tuorum sic locutus est.
Michi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Ihesu Christi. De qua et
alius quidam preconio dixit. Omnia que mundus habet. delectaciones
carnis. divicie. honores. vane laudes. crux mihi sunt. Que
vero mundus crucem reputat. illis adhereo. illa toto am-
plector effectu. Quod enim de carne et de mundo natum est.
carnalia et mundalia diligit. Et quod de deo et spiritu natum est
spiritualia et divina sectari delectatur. Licet in homine ex diversis
natis existente caro concupiscit adversus spiritum. et spiritus ad-
versus carnem. Propter hoc sicut scriptum est. Factum est plurimum
magnum in celo. id est magna contrarietas voluntatis in ani-
mis. ita ut non quecumque volunt illa faciant. Quia mili-
cia et temptacio facta est vita hominis super terram. Unde si quis
ex una se expedierit temptacione. mox aliam secundam vel
certe paulo magis expectabit. Sic ut nunquam in corpore
mortis huius libertatem perfectam seu requiem sibi audeat
polliceri. Sed quia in magno et continuo prelio tuos domine fide-
les laborare et suis viribus minime posse triumphare cog-
novisti. Ideo tuum auxilium invocare et sine intermissione
nos orare docuisti. Verum etiam non pro tuo suffragio sed
pro imitandi exemplo frequenter legimus te fecisse. Quod
tamen a nobis impleri non potest. nisi nostra conversacio et tota vi-
ta nostra talis sit ut. in conspectu tuo domine oracio deputetur.
Nec miles Christi scutum oracionis amovere debet. quamdiu bellum
id est vita presens habet durare. Sed heu me miserum qui

[illegible] gratias [illegible] Job [illegible] ... [illegible] domino omnibus
diebus vite sue et beatus Laurencius Gracias ago tibi domine [illegible] efficimur
[illegible] ad ignem [illegible] similes [illegible] ad ignem assatur [illegible]
[illegible] et [illegible] assata [illegible] dicit gracias [illegible]
[illegible] domino [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] voluntate [illegible]
[illegible] caro [illegible] castigavi [illegible] redegi [illegible]
[illegible] ad huc memoria [illegible] [illegible] [illegible]

qui in necessitatis articulo ad tua presidia domine confugere tam in
ambiguis pro consilio quam in adversis pro auxilio gratiam orandi
non invenio. Cuius enim tam apostolus allegat cum dicit. Quomodo invocabunt
in quem non crediderunt. Nam in te domine perfecte crederem. si cuncta
tuorum verba preceptorum mee auditui memorie attencius com-
mendarem. Non obliviosus factus auditor sed factor operis. Sed tamen
hoc implevi nunquam vel. Ideo statim apostolus subiungit. Quomodo credent
ei quem non audierunt. Sed et tu doctor arguens nos dicas. Quomodo
prius credere cum gratiam abundantem accepistis. Vere igitur expre-
potestas ssus apparet quod in causa est nostra superbia. si in tempore oportuno orandi
non apparet gratia. quam tamen invocandi sit et impetrandi gratiam
in principio meretur vere devocionis humilitatis. Sicut scriptum est.
Superbis resistit deus. humilibus dat gratiam. Si ergo ad te dominum nostrum ihesum
christum pro nobis crucifixum humiliter clamaverit crucifixus iuxta perfecto
audiet benigne respondentem. Hodie mecum eris in paradiso. In quo
quieto paradiso. certe hoc est in spiritu qui est paradisus dei. In quo quiescit
cum cepit homo meditari celestia. qui cum deo in paradiso voluptatis
requiescit. et non permittit extra vagari et sic crucifixi mere-
strenua exteriorum querere ~~[struck]~~ consolacionem. Eya misericors
et miserator et iuste domine. Cum igitur omnes divites plebis in vir-
tutum vestitu deaurato multis operum pietatis innumeris
vultum tuum deprecantes accedunt. quorum oraciones fervens desiderium
igne divini amoris tui percaletum ascendunt ad te sicut incensum
in conspectu tuo. Assum et ego pauper et dolens lassis et in-
quinatis innocencie vestibus. repletus multis miseriis. quos
in sancta conversacione tam plures precedentes. quanto diligencius
intueor nichil habere quod in tuorum oculos offendere possit. tan-
to magis confusio faciei mee operit me moribus indiscre-
plenatum. et affectibus inordinatum Et inter tam diversos

cedros alte pro[c]eros viros. ego qui mundo coram te sum
mo rege erubesco vacuus apparere. ulnam hanc satisfi
cum de aromatibus iusticie que tibi possit esse acceptum in odore
suavitatis. sed spiritum spiritus vexatum vicior[um]. ut compunctum vere
contricionis dolore tuo quidem gratuito dono ad propositum bone
voluntatis misericorditer visitatum. Suscipe sancte pater hoc mactatum
huius spiritus mei tribulati. de cuius victima holocaustum divina mi
sericordia tua nullis meis meritis benigne sibi providit et
concede ut sic sanctum tuo afficiatur timore. et continuo amoris tui
igne accendatur. et a fervore bone voluntatis. et studio proficiendi
et motu pietatis non tepescat. sicut augeatur et gaudio fide
spei sic exultet. Domine et es tu qui sedis in throno omnipo
tencie nova faciens omnia. eciam graciam habundere fac in
nobis. Illo quoque igne quem venisti mittere in terram humani cordis
Cor mundum crea in me deus. et spiritum rectum innova in visceri
bus meis. Et hunc veterem hominem meum ferias sollicitudine.
totum resolue in cinere profundissime humilitatis. quatenus tibi
proxima medullitus prosternatur. ut vetustatis antique contagiis exutus. novus homo renovatus. quo valeam mundum
et que in mundo sunt cum suis oblectacionibus despicere et ce
lestibus desiderantius inherere. Et te solum deum super
omnia diligere. Et proximum sicut me ipsum. Amicum videlicet
iuste. et inimicum propter te. De afflictione proximi
dolere. De morte inimici non gaudere. contra illatas
contumelias et iniurias paciencia servare. et custodita
paciencia dolorem malicie a corde repellere. et ad certa divina
precepta mentem in melius commutare. Sed nemo potest hec
insignia facere. nisi tu deus meus fueris cum eo. propter
hoc enim indutus es hominem sine omni corrupcionis ve
tustate. ut et homo indueret te dominum ihesum christum. per quem hoc

impleret in s(an)c(t)e recreacionis novitate. Ego (er)go videns pauper
tatem meam an(te) omnib(us) h(ab)ens et hor(is) singlis. Rectam. Quan
tocumq(ue) parum et magis omnis boni tua inspirante gr(ati)a
elegi magis abiect(us) (et) novissim(us) esse in domo dei mei.
inter ipsos excellentissime caritatis divites. gl(ori)a virtu quor(um)
tis eor(um) tu es q(uam) habitare in tabernaculis pecc(at)or(um). quor(um)
gl(ori)a vermis est (et) stercus. Sed abiectum (et) abiectiorem
b(us) repulsum foras stantem (et) non proficientem in forib(us)
terrene (et) frivole occupacionis in tumultuanti turba tumultuo
fantasticar(um) cogitacionu(m) retardante pusillu(m) (et) imp(er)fectu(m). a
visione gl(ori)e dei. ne despicias me deus salutaris meus.
Et quem a studio sp(irit)ual(is) exercitii ociosu(m) stare vides
non in furore sed paternaliter tua me argue discti correp(tio)
plina. Quamvis ego degener filiali dil(ectio)ne p(ro)bor indign(us)
q(uia) ille p(ri)mal(is) decor pulcre dilcc(ti)onis candid(us) (et) rubicundus
que humanitatis tue spe(ci)em miro modo in n(ost)ra redempc(i)o(n)e
venustavit. Qua qui calcata reppuit. filii dei no(m)i(n)ant(ur)
(et) ymagis tue (con)formes efficiu(n)tur. faciem sic mee p(ro)ch
dolor n(on) decorat ut dign(us) vocari videar fili(us) tuus si
cut qui iam h(er)editate acquisivit testimonia tua(m) virtu
tum. fac me saltem sicut unu(m) ex mercenariis tuis. q(ui)
(con)tinuo in agone certaminis vicia expugna(n)do (et) p(ro) ip(s)is vir
tutib(us) laborare non deficiunt. (et) sic mitte me cu(m) operari
is tuis in vineam devotissime meditacio(n)is. orac(i)o(n)is (et) di
vine (con)templacionis in qua gustat(ur) de vino sapie(n)c(ie) (et) scie(n)
cie dei q(uo)d (et) spem eternor(um) gaudior(um) ardenter letificat cor
h(omin)is. Et quamvis modice sumptum ad sobrietatem lucide
cu(m) acuit intellc(tu)m (et) in amore boni tot(us) accendit desideriu(m)
memoria(m) q(uo)q(ue) inte solo deo unice diligendo iugiter facit
delectari. Hanc vineam d(omi)ne transferens de egipto tenebrar(um)
mu(n)dialiu(m) (et) eiecisti gentes. id est libidinosos carnis

morus et maceriam salos et eius floridam et odoriferam
plantacionem sic et sic domine circumdas circuitu fidis et sepire
soles ut omne venenatum hanc inserpere non presumat. Mit
te me domine [illegible] me in hanc voluptatis tue vineam.
ubi operariis hoc influit. quo in hac mortali vita prude
ter. fortiter. temperanter. iuste que vivatur. Vnde noverunt in
carne preter carnem vivere et angelicam hic ducere vitam. in
quibus tua divina dispensacione alius alio forcior. alius alio
sapiencior. alius alio iustior. alius alio sanctior reperitur. Eya perfice
me domine ihesu christe per ineffabilem clemencie tue graciam quem
ad hanc vineam vocare dignatus es. per tuam ingentem mise
ricordiam. qua tuis preceptis salutaribus ad petendum edoctus
presumo quecumque tue pietatis promissa. quatinus in mitus sine
hesitatione postulare confidens. tu deprecacionem pauperis
non despicias. Sed quis mihi dabit verba componere aut ser
monem verum et bene sonantem in os meum. ut loquar tibi pla
centia et audias me. nescio enim loqui quia puer in
vera cognicione ego sum. labiisque pollutus. et ideo quid
proponam. aut quid petam sicut oportet ignoro. Te igitur maria
mater et virgo clementissima miserorum advocata super
afflictos pia gestans viscera ut loquaris pro nobis bona
suppliciter deprecamur. Nam ipse ille unigenitus tuus cu
pit audire vocem tuam. Super omnem enim armoniam ce
lestium cytharedorum tua vox intercessionis dulcis est in
aure domini. Aperi ergo virgo prudentissima clave pie
compassionis gazophilacium devotissimi cordis tui. in quo
divinorum verborum thesaurum desiderabile conservasti. ubi nimirum
inter cetera invenies divini nostre infirmitatis testimonium
qui ut dixit. Sine me nichil potestis facere. Quod si pro

nob(is) allegavis. qui cum iust(us) sit non p(otes)t a nob(is) repete-
re aliq(uod) talentum g(rati)e q(uo)d non dedit. Et si q(uo)d datum fuerit s(ed)
p(ro) negociatione maioris p(ro)fect(us) neglectum. Qui cu(m) mise-
ricors sit (et) benign(us). nequaq(uam) p(otes)t ad instanciam (et) adve-
nienciam sue dulcissime m(at)ris venia(m) nobis denegare
cu(m) ceteris donis que p(ro)misit. O virgin(um) excellentissima
o mulier(um) p(re)clarissima. totius s(an)c(t)itatis principal(is) gemma.
mater dei. regina celi. d(omi)na mu(n)di. ex quo p(ro) nob(is) id h(ab)es.
esse q(uo)d es de iure te decet tam(en) q(uam) m(at)rem p(ro)ximam p(ro) p(e)ccato-
rum tuor(um) indesinenter negociari salute(m). Surge ergo vir-
go gl(ori)osa cu(m) festinacione pietatis. (et) q(uae) sola o(mn)ib(us) in ve-
ritate meruisti gr(ati)am q(uo)d nulli te fideliter invocantium
interne optima sibi novit defuisse in peccatori m(ihi) m(ise)ric(or)die
digneris impartiri. ut in no(min)e ihu dulcis filii tui merear
bonis operib(us) habundare. (et) in o(mn)ib(us) sibi semp(er) obedire p(re)-
ceptis. sicut nos regaliu(m) nuptiar(um) ministros licet indig-
nos ewangelica instructio(n)e docuisti dice(n)s. Quecu(m)q(ue) dix-
erit vob(is) facite. (et) sic te adiuvante confidere q(uam) p(ro) me p(ro)ce-
dit q(ui) m(ihi) valde infirmo tota p(ro)pt(er) virtute diliger(e) sc. Quia
ecce pie ihu ego miser incurvat(us) fixus in limo p(ro)fundi
fetus michim(et) ipsi gravius positus in lacu miserie. in terra
oblivionis. in loco peregrinacionis. horroris. (et) vaste solitu-
dinis. victus in mendicitate (et) ferro. carcere cavus in-
miserabili(ter) impedit(us). tot (et) tantis p(er)iculis sic depressus. dic q(uo)-
nam m(od)o disponam ascensiones in corde meo. ut o(mn)es alie-
nas mee vires. cogitaciones. affecciones. voluntates. intenciones
desideria (et) o(mn)ia interiora mea dirigam ad te qui in celis
habitas (et) oblivisar quib(us) hic inde p(er)plexus su(m). terre-
na s(cilicet) sapiam et solitam(en) que sursu(m) sunt celestia. (et) cum
captiv(us) sit g(ra)ve stabile cor. quo m(od)o p(ro)p(ri)um (et) sue durat li-

que fiet ut requiescat in te. cum nichil sit stabile
sub sole. O dñe. hec et singula alia salutis opa. tui sunt
muneris non humane virtutis. Idō inclina celos tuos
et descende per gratiam. et inre primam tuā in firmitati
descende. ut humiliātā videam virtutem tuā in lo
co campestri pie humanitatis tue. cum in comprehensibile
gloriam in monte divinitatis tue aspicere nequeo. Appare
quesō dñe et manifestare. ubi claritas implateris. ubi stas
ad hostiū pulsans. Et ubi quiescas in meridie. Quero
te licet piger et fugis a me. persequor te sed quasi negli
genter et abscondis te. Ve insipientie mee. ve ponde
rose tarditati mee. Ve illi magno chaos malorum me
orum. quod tam ex oculeis quam cognitis. tam ex propriis quam
alienis. tam ex cottidianis quam retroactis dure firma
mentum est inter te et me. quo obstante illa celes
tia pietatis tue dona. que sic parata sunt velle ad nos
transire non possunt. nec que apud nos sunt vires etc. Hinc
per contemplationem illuc cursu meare. Pater quod etiam licet
sis ubique in presenti. tamen non appares. Sed qui mundi
sunt corde. sive caritate et omni iusticia mundati. ipsi soli
te deum videbunt. Et quilibet orando vis quero. bene vivendo
invenimus. et credendo videmus. Memorare igitur bone ihesu
memorare. quam pie et quam graciose quondam cum adhuc
gentes essent nichil de tui noticia habentes. sed ad simu
lacra muta prout ducebantur euntes. ore prophete de
nobis locutus es dicens. Vocabo non plebem meam plebem meam
non dilectam meam. dilectam meam. non mise

sericordiam consecutam. miam consecutam. Exurge exultasti
ut gygas fortis ad currendam viam miserationum tuarum.
qua cum magno labore. nimio dolore. et mortis acerbis
sima passione venisti visitare consolari et redimere nos. Cui
autem licet in voluntate tua cuncta sint posita. et data sit omnis tibi
potestas in celo et in terra. qui non labore ut alium. sed solo ser
mone in ictu oculi restaurare potes universa. desinis cum tam
pie per te redemptis et tui iam notitiam per fidem et graciam illumina
tis. petentibus. pulsantibus. expectantibus desideratam nobis et
promissam reversionis tue exhibe presenciam. Obliviscere obliviscere
te esse misereri. et continue in ira misericordias tuas. quia si in multis of
fendimus omnes. noli propter hoc nos miseros reprobare ab oc
tuos. ita ut propter malum offensionis nostre obliviscaris bo(ni)
miserationis tue. qui ex nimia caritate vulneratus es propter
iniquitates nostras et attritus propter scelera nostra. et ultro condignam
satisfactionem factus es pro nostra reconsiliatione victima patri sa
lutaris. Ubi nunc sunt ille misericordie tue antique domine quibus
eciam olim sanctis tuis tam copiosum gratie tue munus con
tulisti. qui tam mirifice perfecerunt. ut nos infirmi eorum sancte
conversacionis vite legentes quasi quedam prodigia propter imi
tandi difficultatem non immerito admiremur. O pater mi pater
mi pater misericordiarum et tocius consolacionis. Numquid unam tantum habes
benediccionem. quam salutem in primogenitos et primitivos tantum
habundare decrevisti effundere ad optionis filios tuos nostros
fratres. Absit. obsecro te benedic et mihi. qui in veritate comperi quod non
sit accepcio personarum apud te. qui omnium misereris et nichil
odisti eorum que fecisti sed tue pietatis respectus sicut se ex
hibuit primis. sic liberaliter ad novissimos se exten
dit. Sic enim locutus es per ysaiam prophetam. Numquid ab breui

ta et parvula facta est mens mea. Nam autem hominem accede-
tem ad te illuminas. et secundum graciam tui miserentis. et studium
querentis tua semper in nobis dona multiplicas dividens sin-
gulis prout vis quemadmodum ad gloriam tuam et utilitatem
nostram cuilibet noveris expedire. Volui enim tibi licet facere
que vis eo quod tu salus bonus es ihesu christe. Et si cecitate in
conscius non sum. cum tu occulta cordium cognoscentis testi-
monia oculus meus necesse est. et omnis actio mea in te
vera luce studiose inspecta et examinata impura fore cer-
oro nitur et ideo tenebrosa nichil est in me tue gratia visitacionis
dignum reperitur. Qua propter domine videns se anima mea pro-
sua miseria et demerito ~~a tua~~ a tua pia et secretaria fa-
miliaritate remotam dicat. Quia dereliquit me dominus. murmu-
rat cor meum sub inferens. Ideo vacuum est insistere stu-
dia proficiendi. Corpus quoque timens se deficere clamat se
labores sustinere non posse. A quibus anxiatus loquar in a-
maritudine anime mee. Proiectus sum a facie oculorum tuorum. cum
doloris tam forti pressura urgente nequaquam subsistere pos-
sem. nisi quod tu domine singulariter in spe constituisti me. Per-
que misericorditer consolari voluisti me. et per scripturam doctrine
tue sic docuisti me. In paciencia vestra possidebitis animas vestras.
Et alia in scriptura dicat. Omne quod tibi applicatum fuerit accipe
et in dolore sustine. et in humilitate pacienciam habe. Sed ubi
est fortitudo mea. ubi paciencia mea. Tu es domine deus
meus. Scrutator alme cordium. infirmita qui scis virium.
qui laborem et dolorem consideras. qui omnia in labore po-
suisti. ut in omnibus mercedem prestares. tuum in me auc-
menta amorem. qui autem perpendere noluit laborem et in-

iocunditatem et exultacione permutare dolorem. Sed quia vim
pacior responde pro me verbum bonum et suave. letifica animam
servi tui et tristanti dic anime mee. Salus tua ego sum
noli timere. Nam sicut mater unicum amat filium
sic te diligebam. Et si ipsa tui oblita fuerit. ego tui non
obliviscar tui. Nam omnia mea tua sunt. O quam dulcia
sunt hec. et alia eloquia (tua tua) faucibus eorum tuorum. Dei et mea
dulcissime deus per experienciam continui amoris tui sa
uissime sapere in affectu que dedisti in cognicionem
et certitudinem scripturarum sentire in intellectu. Et tunc vere
anima mea suarum oblita miseriarum suo in extra dilecto inef
fabiliter delectabitur super te salutari suo. Similiter et cor
meum et caro mea exultabunt in te deum vivum. Isti multi
modi consolatorii memor esto domine verbi tui in quo in
servo tuo tam firmam spem dare dignatus es. ut si ulte
rius fuero vexatus a tribulacione malorum et dolore ex fidu
cia tui sponde pietatis cum paciencia gaudiosa tibi videam
inherere verba. Etiam si occidis me. in te sperabo. Et si in
profundum inferni dimersus fuero. inde me liberabis. Ha
a enim quia ubi superhabundat abyssus miseriarum mearum.
ibi invocata superhabundat abyssus miseracionum tuarum quarum
non est numerus. Ideo et introibo in potencias tuas. tu enim
qui potentes es mortuos suscitare potes eciam et infir
mum et deficientem ad tua iussa explenda confortare
Nam in te deo meo transgrediar murum tocius difficulta
tis quia tu adiutor fortis et omnipotens nomen tuum

Qua propter hanc lutosam et fedam hanc gravissimam
et valde infirmam carnis mee peccatricem massam
una cum insipienti anima mea. que duo domine mihi de
disti. quibus ad gloriam laudis tue. de cura salutis pro
virtutum medicamina providere sicut in preceptis pau
per non sufficio. tibi resigno. ecce habes quod tuum
est. tuus enim sum ego salvum me fac. Non dico sicut
ille quia durus et austerus es. sed quia benignus et pius es
quemadmodum omnia tua que operatus es in nobis. opera creati
onis. redempcionis. expectacionis. iustificacionis. con
servacionis. et future glorificacionis. testimonium perhibent
veritati. Quare secure me tibi committo qui potes et
scis et vis me sanare. Sana me domine et sanabor salvum
me fac et salvus ero quoniam laus mea tu es. Sicut enim
contraria contrariis curantur calida frigidis frigida calidis
sic tu medicator salvator doctissime ad sanandum omnes
langwores anime mee. hic ure hic seca. hic caute salutife
re pocionis quamvis acetose. quocumque modo tibi videbitur
expedire infirmum benigne stude curare. Tu enim
scis domine non ego quid aut quale istud sit quod mihi expe
diat ad salutem. An tribulacio. an angustia. an in
firmitas. an persecucio. aut quecumque huiusmodi qui
bus nos mortificamur nocte et tota die. Ut per hec peccatis
mortui iusticie vivamus. Ideoque non sicut ego vo
lo sed sicut tu vis fiat. Calicem enim qualemcumque
mihi dederis pater expedit mihi ut tua mediante gratia eum

magna paciencia bibam illum ergo quia per multas tri-
bulaciones oportet in regnum celorum introire. Sed
neque sunt condigne passiones huius temporis ad prete-
ritam culpam quam dimittis ad presentem consolacio-
nem quam immittis ad futuram gloriam quam promittis.
Castigans ergo castiga me. sed morti ne tradas
me. donec in me veram perficias caritatem. que
legis tue et tocius ewangelii preceptum in se retinet
et continet. Cur ergo sollicitor si ingruerit necessitas
inopie ex qua tibi cura est de nobis. dans et necessaria pro-
ut expedit. aut vires corporis ad penurias sustinen-
1. das. aut spiritualem dulcedinem consolacionis multo meliorem
insuper si in varias temptaciones incidero. cur me dere-
lictum expavesco. cum tu iuxta sis hiis qui tribu-
lato sunt corde. Si vero infirmitas deprimit me. cur
quasi non sim dilectus incipio desperare. Cum tamen tu domine
quem diligis corripis. et in hoc signum tue demonstras
electionis. Nam infirma mundi eligis ut forcia queque
confundas. infirmitatem quoque corporis facis spiritus forcio-
rem. Sicut scriptum est. Elevans allisisti me. alli-
dis enim ~~[illegible]~~ hominem exteriorem ad despectionem terre-
norum ut eleves interiorem ad contemplacionem et deside-
rium eternorum reddens me expertum per continuam corporis
infirmitatem. quod non habemus hic manentem civitatem
sed futuram esse requirendam. Et si ipsa infirmitas
prevalida morte michi minatur. cur horror concutit cor

meum ex quo siue viuimus siue morimur tui sumus
Omnia hec domine bona et mala vita et mors paupertas et
honestas de manu tua dependent. et ideo me miser-
rimum homuncionem opus manuum tuarum proicio ad pedes mi-
sericordie tue quibus sanas ac debilitas tribulatos et consolatur
viues aut morieris semper adherebo. non inde recessurus nisi
benedixeris mihi. Tamen et si vult fons misericordie tue retor-
daberis. Ipse n. et veraciter credo quod tam pius circa
te migrans reformare bonus pastor et custos indefici-
ens nunquam deserit sperantes in se. nec tam miserabile
fratrem a tua misericordia vis repellere creaturam. Tu n.
domine viuificator qui per inestimabilem caritatem me ad ymagi-
nem tuam cum non essem condidisti. Potens es tu in na- De michi
ture restitutor et amator ad meliorem me redactum
in pristinam innocentie pulchritudinem reformare. Heu
heu quia diu pena consilia in anima mea dolorem meum in cor-
de meo per nimia dilacione perficientis gratie tue perfectus
enim es consolator meus in regione longinqua et non valde dixisti
infirmo. Quod et infirmum est in valle invenit. quod ergo
ate debui super fratrem qui tibi in gratitudine. in in vil-
et nulli perficimus. consciencia exquirente sto confusus. quia
ergo de die in diem curam perstalere et excepto sed nec con-
valesco. Tamen quocumque me diuerto siue in hominibus ex-
istens siue solus orans vacans et opus intendens. con-
feres siue tacens. manducans siue bibens. sopitum
capiens vel euigilans. in omnibus faciens et admitte

dis semper et ubique defectuosum me reperio et infirmum
Ex quo tedet animam meam vite mee et dormitat pre
dio Sustinuimus pacem et non venit consummacio
bona virtutum et ecce turbacio viciorum Quia propter
exitus aquarum deduxerunt oculi mei propter miserie
huius vite incolatum. Et si possibile foret de sanguineis
lacrimis opus esset. que quasi desunt. gaudente et
quas. quas iusti in gaudio. vos autem in contricione
de vulneribus salvatoris. qui est sanare contritos fuerunt
contritos corde. ipse sanare potest omnes infirmitates anime
mee. et replere in bonis desiderium eius. et convertere
potest planctum meum in gaudium michi. et lacrimas contri
cionis in lacrimas pie devocionis et dulcis amoris.
Miserere mei deus miserere mei quoniam in te confidit anima
mea Et in umbra alarum tuarum sperabo. donec transeat
iniquitas. De cuius transitu hii qui fuerunt passionis
socii. sic et consolacionis fieri sic psallere et gloriari in
domino meruerunt Quantum distat ortus ab occidente
longe fecit a nobis iniquitates nostras Quarum pas
siones sic me coangustant ut cogar dicere cum dolore
Ve diei quo natus est. Ecce idem Ve diei illi cum in quasi
redierit ille vir simplex et rectus qui absconditus est
tenebris viciorum et ignorancie caligine. Cum occu
patus est umbris et timore tenebre mortis. cuius opera
vr madescat pane doloris Insudare volens propter

continuas temptationum pugnas et raram victoriam
Pereat ille dies tenebrosus cuius nebula heu tota regit
terram usque ultra apparebat. ecce quam inexpe
dibilis tamque difficilis factus est homo ad amissam pri
mis stole innocenciam repetendam. Iam enim tue
domine et tuorum exemplaris vite sacre et sane doctrine
vel scripture hortamenta et tribulacionum frequens
pressura et venturi iudicii terribilis censura. tacet
celestium gaudiorum promissa nos a te erigere suf
ficiunt. Quapropter in nostram confusionem merito in
nostrum prophete sustinebimus exprobracionis et sic loquentis
Oculos habent et non videntur aures habent et non audiunt. Sed
et alcius quoque prophete maledictionem iusse audire mere
mur sic dicentis. Ve ve omnibus habitantibus in terra
qui solum terrena sapiunt. et quorum in celis conversatio
nulla. Eya domine deus qui intus spiritum cognoscis fig
mentum nostrum recordare quod accidentis nobis intuere
et respice obprobrium nostrum. et fac undatissimam miseri
cordiam tuam per quam ut nos tam rebelles ad te
convertam in hoc omnipotentiam tuam maxime ma
nifestas. Tu domine tu scis insipienciam meam
et que nec plene quisque intelligit. delicta mea a te
non sunt abscondita. Asininum quoque et bestiales
carnis mee motus. sanguinolentam pinguedinem gule
illecebram in conspectu tuo sunt omnes qui tribulant

me quos nisi in sedendo comprimas ad visionem
interne pacis venire me retardant. Verum quia
magnam et miseriam et defectus anime mee et omne
quod absconditum est ab oculis cordis mei in profundum
meum videt oculus tuus. Dic rogo est ne aliquid mise
rabilius et ad id ad quod creatum est tam invalidum
est ne tibi cure quod delicie mee vite mea cor
meum et lumen oculorum meorum. Heu cor meum hu
manum et miserabile. cor vanum et instabile. cor
pravum et cunctis inscrutabile. nisi forte illi qui stu
duerunt et cui concessum fuit in spiritu ambulare
Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda dei
dicente apostolo. Quis scit hominem et que sunt hominis
nisi spiritus hominis qui in ipso est. Ita que dei sunt
nemo cognovit nisi ipse spiritus dei quem accepimus
a deo. Tu ergo domine omnia infirma mea cog
noscis et idcirco meis miseriis et desolacio
nibus condolens pro me non pro te in cruce prem
invocasti dicens Deus meus deus meus ut quid de
reliquisti me. Tu scis domine et id bonitati tue
confiteor nec debito contricionis gemitu hoc ex
ponere sufficio quia tanta est impotencia et infir
mitas mea tanta cecitas et tam multiplex
interior et exterior aggravans miseria mea
nisi per vim magnificencie pietatis tue sen

tueris me super pedes meos et direxeris gressus
meos et illuminaveris tenebras meas. et traxeris me
post te. et adhuc nisi ostendendo dixeris michi ve
ni et vide. nequaquam valeo invenire te. Mansisti
mus deliciis plenum quam magna multitudo dulcedinis
tue manna purissimum solummodo vincenti promissum
Ubi queso absconditum te reservas ubi veritas bone
Jhesu. Cur faciem tuam abscondis. Cur ponis te
nebras latibulum tuum et dicis. Modicum et iam non
videbitis me et iterum modicum et videbitis me. Dic
queso anima mea quo abiit non dico dilectus tuus
immo verius dilectio tua. quesivimus eum et non in
venimus. petimus et non dabit nobis. pulsamus et
nichil proficimus. Quid est quod dicit nobis modicum. nes
cimus quid loquitur. Numquid modicum modicum quanto tempore te
protrahis in longum. ita modum significandi probaris
forte amisisse primitum ero enim domine valde cu
cias exspectamen. tu non consolaris iam deficientem
An putas quod ego miser cum nulla illud sufficia
gna maiorum possim mearum conatu vivum in
venire te quod diu tibi displicet aliquid in me aut
decreveris celare te. Incredibile enim videtur
si ad tantorum vocum strepitum tam diutino tempore osti
um pietatis tue pulsantium misericordia non mone

aris Qui quondam flentem sup filio mortuo
viduam aucq pcaretur exaudisti. Nam vere
hoc ad pximu spectat dnm. pauperem misere
cdicionis intuentem. etiam si vocem despacionis
vl excecatate vel exnimia infirmitate formare
nequiuerit. nequaq tamen sine motu pieta
tis ptransire. Sed nunc dne in potens aut cru
del fcs es. nunc illud pficere qd olim pie fuerunt
facere et misericorditer sic dicere. Volo mundare. Veni
am et curabo. Quid vis ut faciam tibi. Fiat ti
bi sicut vis. Non ego te condempnabo. Vade in pace
De quorum dulcedine verborum tuorum hec sma se pre
manifestat. qr omnes homines vis saluos fieri et ne
minem vis perire. Sed cu periculu sit in mora
Veni dne et noli tardare et dirige me in via
recta. ut cito qrendo inveniam te. dum invenin
potes ne moram faciente te pcllm repentine
mortis in emendatum furtive absumat me
Velox est enim deposicio corporis mei. qd incessan
ter consumitur velud a tynea vestimentum. Quod ig
faciam expectans. qd dicam aut quo vadam ig
norans ubi te queram. ubi te inveniam. Indica m
pie ihu. te enim que iustus spectat letabundus
ego peccator dolens expecto. Expectans enim

exspectabam salutare tuum et expectabo te. Sed ne con-
fundas me ab expectacione mea. quia non est confu-
sio confidentibus in te domine. Si autem error et tepor est
in tue contractionis in te certe dulcissime consolatrix
hoc permittit in me tua absencia demorari. Hoc enim
est quod quondam te presente discipulis tuis erat paratus te-
cum in mortem et in carcerem ire. Cum autem abstrahebat
vis ab ipso. ecce subito tepuit et te cum iuramento denega-
uit. Quid igitur te absente proficiet cancer retrogradus
si sic ad tuam (adbe) presenciam velox clauditauit ceruus? ut de-
fecit sanctus Ieronimus. Si vis me domine diligere te et in usum mandato-
rum tuorum alacriter ferre post te et non errare in
invio et non in via. ex tunc meorum sis et meorum labiorum. et ne
discedas a me. Nam si infirmus ex me. vexatur ero ex
tua presencia beniuolus et ad queque minuta tuo adiutorio
fortis. quia tu in me manens ipse fueris causa salutis et
vite. Et ideo non est [struck through] alius auxiliator preter te. Con-
solatores onerosi mihi. sacre scilicet scripture tractatores sed
omnes onerosi. Dant non te querendi consilium. sed minime
inveniendi prestant effectum. et ideo super dolorem meum addi-
derunt. Nam qui apponit scienciam apponit dolorem. Sed tu
o bona magistra doctrina salutifera. tu sola sicut docen-
dotes veritatem sic etiam prebes ad implendam voluntatem
facultatem. Uenit uerus dei seruus. uenit sancte caritatis pro-
maria. et omne scandalum et salutis impedimentum a cor-
dis mei profundis obstaculum. tuo lenissimo dele liqua-
re et de me nimis indigno diuine dignum permissi-

om pparata habitaculum · ut ipsius dulcissimam merear sen
tire presentiam in me · quem nusquam extra me valeo inveni
re · O mira et inestimabilis dei pietas · quam nulla vin
cit iniquitas · semper presto ad ignoscendum quod
peccavimus · semper paratus ad largiendum quod non me
ruimus · qui nullam habens indigenciam voluisti tem
plum tuum fieri in nobis · et inter nos esse regnum
tuum · reputans delicias cum filiis hominum esse · Sed
quia illam tu inhabitare digneris animam domum
tuam domine mito decet sanctitudo · Vere si ex mea
posset esse ordinationis parte · hanc ab omnibus sor
dibus viciorum sic expurgare · omnique virtutum floribus
tam pulcre mallem exornare · ut non esset dede
cens illa te ewangelista repetere verba · Hodie in do
mo tua oportet me manere · Sed nunc scis · quia hoc
quidem facere non mei voluntatis est sed tui muneris
non mei laboratis · sed tui perficietis · qui solus po
tes facere mundum de inmundo · et in tua voluntate
potes prestare decorem meam virtutem · Ut quid igitur mo
raris domine · ut quia tanta adventus tui dilacione co
stringor et crucior · in huiusmodi doloris flamma
Nam propter elongacionem tuam · tota die contristatus
incedo · quia ex hoc abiit et deforis omnis affligit
me inimicus · Et ideo dolores et angustie mi sunt

undique donec inveniam te. Vive enim me absque te mors
michi est. et te habito me mori vita sempiterna. O perfecte
promissor verax in promissionis sermone et potens in exhi-
bicionis opere. ut impleantur scripture. et ut prophete tui fideles
inveniantur. fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam. et ostende
michi faciem salutaris presencie tue. et venient michi omnia bona
pariter cum illa. quia tu letificabis me in gaudio cum vultu tuo
cuius lumine signatum est super nos. Lumine enim vultus tui
est intellectus fulgens super nos. et racio qua anima nostra ad ymagi-
nem tuam et tui capax facta est. Intellectui nostro illo quem tu domine
inspiras in facie hominis te videmus et cognoscimus quantum
possibile est nobis nunc per speculum omnium creaturarum. per spe-
culum scripturarum. et per speculum fidei christiane. et per speculum tue
humane passionis. Da michi domine ut intellectu meo te videam
qui mente incomprehensibilis es principium sine principio. et
finis sine fine. Da michi ut te in memoria mea sine inter-
missione inveniam. mente iugiter delectando. Da michi ut vo-
luntas mea tue voluntati indissolubili amoris coniugio
fiat uniformis. Sic quippe erit pax vera in terra cordis
mei cum venies. et tristicia vertetur in gaudium. O pax
fortissima cuius virtute omnis vincitur pressura mundi.
O pax suavissima que vivere in terra bella certancium
viciorum facit non sentire. sed auferens bella usque ad fi-

nem terre ad tuum motum. O pax suavissima que
ab omni sensibilium et delectabilium appetitu abstrahit
et exsuperat omnem sensum. O pax excellentissima qua
celestia humanis et humana celestibus iunguntur. homo
deo adherens unus spiritus efficitur. Veni qui venies
qui dixisti. Pax vobis ego sum qui apparebis qui
veset tempus mei mittendi qui veset tempus. Putas vide
bo putas hec me inveniat tua promissa reversio in
terna visitacio mansio iocundissima. O ut videam hanc
diem domini et gavisus ero. Hec est dies quam fecit do
minus qua splendore diei omne nubilum diffugit redit
serenum qua mucro latronis temptacio sevissima
absconditur et tota salus carnis refunditur. nuq quis
ambulat egerem verbo non offendit. Veniat dies
ista. dies mei profectus. dies sabbati. dies sollempnitatis
et leticie. dies magnus et graciosa valde qua resonat
vox exultacionis et salutis in tabernaculis iustorum.
ad tue domine magnificencie laudis et honoris. O
ihesu benignissime verus sol iusticie. quia te oriente ista
clara fit dies. moras tuas graviter sustineo. heu
nio quia amore langweo. Sed quia te semper habere
in desiderio tuo dulcissimo exhortor documento
et cogor beneficio. Ad auge desiderium meum nam
hoc est quod quero. hoc est quod cupio. hoc est quod oro et dico
Adveniat regnum tuum. Ita ut tu solus sis nunc rex

meus et deus meus et decreto tuo dirigitur mei oris in ius-
ticia. Et hoc michi signum adventus tui si dederis in hoc
sentire in me quod expertus est apostolus dicens. Vivo michi iam
non ego. vivit vero in me christus. Quia sum in regno tuo
quod est anima mea commutacio imperii tui edictum. nunquam
terrenus mundi aut demonis voluntas moveat aliena. sed
sola fiat voluntas tua. Illa michi benigna. illa omni
accepcione digna. illa laudabilis sicut omnia fiat voluntas
tua beneplacens et perfecta quam nos inter ceteros in nobis
vivacissime vis manere. Eya da nobis domine cuiuscumque precium
modum in miseris et indignis illud die ac nocte de-
votissimus precordiis appetere. quo vere nichil iocun-
dius. nichil dulcius. nichil utilius. nichil fructuosius
nichil felicius et quo super omnia bona nichil est me-
lius inter illos iocundos angelorum choros perpetue
tibi pacis unione feliciter commanere amen.

~~Explicit modus meditandi circa divinam mise-
ricordiam et humanam miseriam~~

Explicit iste liber sit scriptor crimine liber

Sexte sunt necessaria ad spirituale vitam

Unitas et pax in eccl. distate ame et c

Simplicitas. Sap. in simplicitate cordis querite

Benignitas ephes. iiii. estote benigni invicem

Pacientia ad hebr. Patientes estote fratres. heb. pacem volo

corpus apud alterum alterius onera portate

caritas ephe. ambulare in dilectione et c

concordia. ro. xii. in novitate vite ambulemus

non in cubilibus et in pudicitiis

Honestas. vestis ediscendo Ro. xiii. sicut in die

honeste ambulemus. non in comessationibus et potationibus

De hiis. ii. ephe. iiii. obsecro vos ut

digne ambuletis cum omni humilitate estote primum et

benigni estote et cum pace estote supportantes

invicem estote Quartum in caritate estote qui

Orationi instantes. Ap. ro. xii. certas virtutes. Ap. ad instantiam orationis nos hortatur quia per orationem omnes virtutes vel non habitae acquiruntur vel habitae conservantur. Debet autem oratio nostra quinque habere conditiones quia debet per hoc vel si sit pura. frequens. humilis. distincta. fidelis. vel ardens. iiiinus. oratio grata deo sit

Primo dicitur esse pura. ut scilicet orans purus sit a peccato mortali. Unde in eccl. Daniel. Qui peccatores non exaudit deus bonorum et oratio pro aliorum quibus orat peccata enormia impedit. Ysa. Nolite orare pro populo hoc. nec assumas pro eis laudem et orationem et non obsistas mihi quia non exaudiam te

Secundo dicitur esse frequens ut scilicet quod legitur orasse in mane in vespere et in nocte et sic ipse docuit. Luc. oportet semper orare et non deficere. et Ap. thess. v. sine intermissione orate. quomodo hoc intelligitur sic exponit B[ernardus]. Quod impleri non potest nisi in vita contemplativa et tota vita talis sit ut in respectu dei oratio deputetur. Unde ait non cessat orare qui non cessat bene agere

Tertio dicitur esse humilis quia sit expressio propriae fragilitatis. Unde dicitur et contricionis vel in oratione esse peccatorem. non sicut pharisaeus qui in oratione de bonis se iactavit operibus. Sed sicut publicanus qui nolebat nec oculos levare ad caelum sed percutiebat pectus suum dicens Deus propitius esto mihi peccatori. et ideo iustificatus descendit in domum suam ab illo. Ita qui humiliter in oratione peccatum suum confitetur saepius spiritualiter consolatur. Daniel. ix. Cum adhuc orarem et confiterer peccata mea et peccata populi mei vel conversi sunt peccata in conspectu dei mei adhuc loquente me in oratione ecce vir gabriel

Quarto dicitur esse distincta ut scilicet attendas quid loquaris ne peccando offendas. De quo dicit Beda super illam lucam. Ascendit in montem solus orare. non omnis ascendit in montem qui orat. et non oratio quae peccatum facit. Cum enim de honore aut de divitiis vel soli aut de morte inimici sollicitus obsecrat ipse infimus iacens viles ad deum preces mittit. Ille distincte orare incipiebat qui dixit ad dominum. Domine doce nos orare. Ro. viii. Nam quid oremus sicut oportet nescimus sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Io. Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Aug. In nomine salvatoris petit qui hoc quod pertinet ad salutem

Quinto dicitur esse fidelis. ut scilicet orans salutem petens credat ut non diffidat quia ea quae ambiguus orat possessurum. Unde in eccl. Amen dico vobis quia quicquid orantes petitis credite quia accipietis et fiet vobis. Sed dicit aliquis Saepius et multum oravi et hoc usque non merui exaudiri. Ad quod respondetur quaedam non negatur sed ut sapienter dentur ipse differuntur. Recolo quod Deus certe faciat si ad tempus non fuit exauditus quia quod expediat illi novit qui dat quod rogat. Exemplum de thobia qui oravit mori et recipi in pace spiritum suum et cum quaerebat exaudiri. ut mortis et missus fuit angelus Gabriel. qui cum illuminaret filium suum in more tho. ditaret. et ancillam filiam raguelis a demonis liberaret

raphael

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Sext° dz ee ardes. vt sats no tepide sz ardet oret et ex corde no tm labior motu sz et cordis affectu. Et h° pendi pt ex lacrimis qs qda in oroe fundunt ondentes q ex corpoz ad silitu[dinem] aere igne caritatis liqfiat. Thob. m° Cepit ora re cu lacrimis. Dz inst[ituimus] eo dne. Et j reg° q d Anna orauit dnm flens largit. Tal et fu fuit o. x. qui vt dicit. luc. fcs i agon plxius ora. Et fcs e. su. e et e qd fuit ardencia cordis sui. ps. Dixit dn oro. m. et c.

Septi° dz ee gnis. vt sats tu alioz oronu fides pcepts et tuax oronu alii sut asortes. Ja. v°. Orate pinnice et c. Et sit oras n solu p amicis sz p inimicis. Mt. v° Orate p psequtibz et cal. Talis fuit oro xpi in pa°. tal fuit o stephi et aliox scoz. vn. Jo. Criso° Ille m pi fi negare indulgen pmilesu potu it q ad pedes eius caritas psta postulau

Myth

Est vt ptt nomina tam in studio oradi q meditadi. labor p grudis et intibz [illegible] et in actis pene in tollabit. In cotemplacoe uo iocunditas q innabit et pene. Singlariq Qui e studiosi intibz cotemplacois ptr et cetur labor ille ceterox studiox ex eis dulcedi e, quanu dulcedo i tm lenigat seu ipat Si q ipi gnm acceptm no du vt v tota doles debes illa ad studiox priox confirmacoz vte formacoz a dno expecte et studeam sp i pro exortu reuelans gre i ip i nouacoe ultima te intelligen dis do laudu proma vestir. vn. ps. Buccinate i neomia tuba et e. gle oriemia noua lua d noua lua in olli i no nata et dimt asptata na luna lume a sexp n he sz a sole accip vt luce possit S hna in olh dimt accipit. vt vi lumis vididis venire possit. vn. ps. Benedica do qui tribuit m i ellam

Qd aliud idc z deusco n in peri formida inter decto. vnus m° ua deuacois horum filiu des facit q dam do sig sit et cu eo qi vnu spu est fiat. Q°. n. ad hebr do vni spez

Triplex e vcl psta deuocois est
- pmu est dne cum peccatorum tegerte se ximus
- Sin implorado bne ide. Ecem exaudi dne placare et c
- Tercia magnificaco et glificaco munificere caritas psit nota dni benedictio

vc et psta deuocois z : pena q quis pat suis pro merits psbe et culpa qm i pniques de phendit ex oculto tm. q i oeil flectoe sua dnm glificat et semz ipm i orgibz suu hilatoe accusat Sepe q hnor sr q sit dnua vlam petens qnt. qui se ipos i elorros videt et ndi n refugint sup ceteros gm dimt paput

Sepe em p pnum sepe p psen sz latem culpa penitum. Et p tali q qm oro ultam l forte satisfcoe delicta debam et q oro facies z q n sp ad corrup° seu ad pegcom pnam sz n ad erudicoz m ad pbacoz seu alio dlz in flagellam

Mythus. sr soz Nabugodonosor

Daniel qz i tme et deuote nug mes orat q se ad deuocoz studiose pmeditacoibz pi n excitar. Sic. n. hu vc deuocois i separabiles

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Bern. conspice discrete et prudenter
cogitaciones suas hec sociis et co-
operatoribus quibus nostra devocio
non novit licet valeat orare quam
ore quod ubique in tanta indecen-
te oracione potuit sed vita sua
conspicere distincte disponere
post posuit ut devocionis ce-
lestis sub omni nocte arcius ad dei
nostri presidia confugere et ad me-
ria presidia confugere et ad misericordiam
ingiter et ad ultimo(?) consilium
alicuius accepit. Similiter ...
frequenter in petendo

Ysidor. Oracio cum in presenti
vita pro remedio peccatorum effundi-
tur ac ...
laudi dei demittit ut ...

Aug. Oracionibus mundamur lectionibus
instruimur utrumque bonum. Si liceat
... utrumque et orare et legere
... legere debemus
... oracione ... quod postulamus

Pe. Estote prudentes et vigilate
in oracionibus

Ir. ... vigilandum ... corpore
... media nocte sur-
gam ... Aug. Orabo in
... horis et temporibus ...
... intellectuali. Aug. cum ora-
tis deum hoc versetur in corde quod
profertur in ore ...
... psallam spiritu psallam
et mente. ... racionabi-
... in quo postulasti ubicunque
hoc ... petisti dies multos
nec divicias nec animas inimicorum
... tuorum. Sed postulasti sa-
pienciam ecce feci secundum ser-
mones tuos

alcuinus

alcuinus

Qui vult semper esse cum deo frequenter legere et orare
studeat. Cum oramus ipsi cum deo loquimur. Cum vero
legimus deus nobiscum loquitur

Ille utiliter legit qui divinas scripturas legens verba
convertit in opera bona

Salvator optat semper orare et non deficere. Vnde
orasse legitur quandoque. Diluculo valde con-
surgens ihesus egressus abiit in desertum locum
ubique orabat. Item vespere. Item dimissa turba
ascendit in montem orare vespere autem facto solus erat
... item a nocte. Luc. vi. Erat pernoctans in
oracione dei. Ideo non solum oportet semper orare. Exemplum
... in nostra conversacione et tota vita nostra tal-
is sit ut in conspectu dei oracio deputetur

Glo. ... Iohannis oracionis amovere ...
... vita ... Iob ...
homini ... terra

Aug. ... desiderium
... desinunt orare non desinat ...
semper orat qui semper bene agit ... desiderium
... bonum ... oro ... desiderium ...

Io. Nolo te orare usque ad tedium nolo ... oro
te ... usque ad ... nolo te flectere
te ieiunare usque ad debilitatem ... opera non tam
... usque ad debilitatem ...
... de ... distructione

... auribus illa oracio magis ... quod
Gr. ... quod ...

Aug. Ne deficias in oracione quod deus quod ...
... et si differt non aufert

Ber. Oracio hostis supplicium orantis subsidium deo sacri-
Io. ficium ... armet oracio ...
... corpus ...
... requiescat ... presidat ...

Gr. Frequens oracio ... impugnatorum ...

Io. Nemo vires suas in oracione cognoscit ...
... forte ...

Ber. Peticiones cordis ... non ...
... affectus ... habeat
postulare. Dico quod ... vocem
... videlicet

[Margin: corporis / Bona — anime / eterna]

nec mirus quod dominum deo querenda quam eius sit cotidie omnibus hic et spiritualis bonum
ab eo quod petendum et [illegible] nobis omni possit in eius fructo sustentari [illegible]
sed ista temporalia non necesse postulare videmus si deo in [illegible] non [illegible] illa sed
sunt quaerimus [illegible] que alia postulamus
[illegible] necessaria anime orandum nobis [illegible] et frequentare obtinenda [illegible] et [illegible] anime
pro quibus toto [illegible] et toto nobis orandum desiderio [illegible] et corporis et anime
plena et perfecta beatitudo. In hiis etiam ut cordis petitiones sunt. [illegible] nobis
sunt observanda ne [illegible] que [illegible] sit et in [illegible] [illegible] et [illegible] in [illegible]
superbie ne ut solet: sit in [illegible] non [illegible] in temporalia quam solet ad voluptatem [illegible] ad
ostentationem [illegible] et vitam eternam fortassis aliquam [illegible] [illegible] [illegible] in fiducia suorum
meritorum [illegible] dico quam accepta [illegible] fiducia [illegible] oradi [illegible] ut in ea [illegible]
fiducia [illegible] non solum [illegible] ut ab ea [illegible] [illegible] [illegible] et amplius
Sit [illegible] oratio [illegible] temporalibus [illegible] solas [illegible] vestita. [illegible] anime ab omni [illegible]
et [illegible] solus [illegible] dei. Integra [illegible] sit ea que sit vita eterna in omni [illegible] [illegible] de
sola miseratione divina ut dignum est

[illegible] sit [illegible] oratio in corde in ore [illegible]

[Margin: In corde tria sunt consideranda]

Primum spirituale gaudium de [illegible] [illegible] regnum dei est [illegible] sed
iustitia pax et gaudium in spiritu sancto [illegible] Io. bap. in [illegible] de quo dicitur luce
Spiritu sancto replebitur ad [illegible] ex [illegible] de eo [illegible] Ex quo facta est vox salutationis
[illegible] plena in [illegible] solum gaudium [illegible]
[illegible] sustinent [illegible] omnis [illegible] iocunditas [illegible] omnis [illegible] dolor
omne dulce amarum [illegible] [illegible] [illegible] possit molestum
Secundum fervens desiderium [illegible] spiritu sancto dulcedine gustamus [illegible] [illegible] ad ce-
lestia desideria [illegible] de quo dicitur Spiritus meus super mel dulcis [illegible] Gustato spiritu
desipit omnis caro. Hoc [illegible] in Simeone. De quo dicitur Luc. ii. Spiritus sanctus erat in
eo. [illegible] cotidie [illegible] desiderio [illegible] in [illegible] suis [illegible] quando
[illegible] videbo [illegible] et [illegible] fuit a spiritu sancto non se
[illegible] et ideo desiderium [illegible] desiderio obtinuit. [illegible]
[illegible] eius [illegible]
Tertium integritas mentis et mundicia affectuum et motuum [illegible] [illegible] affectuum
[illegible] corrumpi non potest. i. cor. vi. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritus
sancti qui in nobis [illegible] quem habetis a deo et non estis vestri. ac si diceret. Si spiritum sanctum
habetis a deo non estis vestri ut [illegible] et eius [illegible] et affectibus [illegible]
[illegible] sicut signaculum super cor tuum pone. [illegible] si [illegible] ostium cor-
dis [illegible] et spiritus sanctus [illegible] [illegible] assistunt [illegible] angelorum [illegible]
ad fores [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] illas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Luc. Spiritus sanctus super veniet in te et [illegible] [illegible]
cor in [illegible] [illegible]

[Margin: Primum]

[illegible] [illegible] quam [illegible] fieri et [illegible] [illegible] sancti [illegible]
sit qui [illegible] in vanum doctoris lingua laborat [illegible] Illa mora [illegible]
[illegible] spiritus sanctus doctor [illegible] malle illum audire quam [illegible] [illegible]

[Library stamp:] [illegible] Bremen

in sanguine cordis qui est vas venandi doctrinam cum quo loquitur lingua ...
dictat caritas suggerit interius spiritus. hoc signum habuerunt apostoli de quo dicitur act. ii. Re-
pleti sunt omnes spiritu sancto et ceperunt loqui ... Aperuerunt illi ... li ... G. spiritu sancto in igne
et linguis venit quia eos quos replevit ardentes ... et loquentes fecit. ... Glosa ...
docentis ... nihil valet ... amoris

In ore ... ... Secundum ... Oro ... actio quando nos sit ... spiritu sancto ... viii. ... quo orando ...
... postulat pro nobis gemitibus ... hoc signum habuit helizabet de qua di-
citur luc. i. Repleta est spiritu sancto ... et exclamavit et dixit Benedicta tu ...
orandi modo ... actio et ... meditanti et loqui

Tercium ... Spiritus sanctus ... movet ... ad ... solum fidelium
... fidelium aliquando ... pet. ... Rom. ... voluntate humana ... Matarum ...
... locuti sunt ... de ... et de cayfha malo dicitur Jo. xi. ... prophe-
... spiritu sancto ... Ubi dicit glosa ... malos ... ut ...
... expedit nobis ... mistica ... in manu spiritus ...
... sacramento ... Luc. i. Zacha... repletus est spiritu sancto et prophetavit di-
cens ... hoc signum habuit Zacha. ... Ro. viii.

Benedictus dominus deus israel.
... ad caritatem pertinet de quo dicitur Ro. v. caritas
... et ... habuerunt vii. dyacones
... diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis ...
De quo dicitur Acti vi. Convocantes xii. multitudinem ... dixerunt ... relinquere verbum
dei et ministrare mensis ... caritas et ... misericordia et iusticia ... pauperum
dei et ministrare mensis ... sic spiritum sanctum habere ... opera ...
... Causa ... ex opera ... ad tollerandum ... adversa ...

In ... Secundum Pacientia adversorum. Spiritus sanctus ad tollerandum ... adversa ... ut
Ro. viii. Spiritus adiuvat infirmitatem nostram hoc signum habuit stephanus de quo dicitur acti vii. Cum ...
stephanus plenus spiritu sancto intendentes in celum ... et dixit ... vultum eius tamquam ...
... facie pallidam ...
... patientes ... tollat.
Sic de ... adversa ... ... In malivolam
Tercium Immunitas peccatorum. Sap. i. Spiritus sanctus ... effugiet fictum ... cum ... aliis ...
animam ... signum debuerat
... de quo dicitur luc. iii. ... plenus spiritu sancto regressus est a iordane ... hoc signum
... omnes baptizati ... a se fugavit spiritum sanctum et recepit in
... spiritum pessimum ... Ro. xvi. Spiritus domini recessit a saul et exagitabat eum spiritus ne-
quam ... peccatum ... homines de peccato in peccatum ...
Spiritus in malis exagitat et qui ... A quo nos custodiat Jhesus Christus qui ...
in ...

[illegible]

Indulgencie de festo corporis Christi et per eius octavas et officiorum Bullarum pape Urbani
Martini et Eugenii omnibus vere penitentibus et confessis qui in ecclesiis in quibus hec officia
celebrantur personaliter interfuerint. De ieiunio profesti cc dies a papa
Martino et Eugenio in die festo de qualibet hora minorum cc dies de primis completorio et de
De primis vesperis v^c dies. De matutinis v^c dies. De missa festi v^c dies
De secundis vesperis festi v^c dies scilicet a papa Urbano Martino et Eugenio
Singulis diebus per octavas de omnibus officiis quibuscumque qualibet die C dies 72
a papa Urbano
Sed a papa Eugenio et Martino scilicet singulis diebus per octavas De matutinis
cc De missa cc De vesperis cc De prima hora De tercia sexta
nona completorio totaliter De processionibus quibuslibet singulis cc dies a papa
Martino et Eugenio
De devota sumpcione sacramenti a papa Martino et Eugenio scilicet cc dies
Summa tota pro laycis xl dierum et ix^c dies que faciunt xxxix
annos et lxi dies

It(em) sacerdotib(us) de q(ui)b(us) devota celebrancium et dieb(us) a p(a)p(a) Martino
et Eugenio similiter sacerdotib(us) [illegible] dieb(us) [illegible]
[illegible] annos et [illegible] dies
It(em) [illegible] corp(us) (christ)i defert(ur) ad infirmos [illegible] ut q(uando) alias
[illegible] defert(ur) [illegible] [illegible]
precedunt et sequunt(ur) et dieb(us) a p(a)p(a) Martino et Eugenio
It(em) hijs q(ui) devote sequunt(ur) sine lumi(ni)b(us) C dies a p(a)p(a) Martino et Eugen(io)
It(em) Eugenius Mandavit districte o(mn)ib(us) p(re)lat(is) [illegible] ut in suis
civitatib(us) et dioc(esibus) [illegible] p(ro)curent festi corp(or)is (christ)i [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] bullar(um) [illegible] et effectum
Et q(uod) [illegible] [illegible] inter [illegible] festi et dier(um)
octavar(um) lectiones leg(untu)r seu recitet(ur)

Festu(m) corp(or)is (christ)i fuit institutu(m) ab Urbano q(ua)rto q(ui) floruit anno d(omi)ni 1261 [illegible]

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen